

**T.C
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**BİR MARJİNAL GRUBUN
ÖZGÜRLÜK ANLAYIŞI: FEMİNİSTLER**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İlksen Filiz SALTİK

Enstitü Anabilim Dalı: Sosyoloji

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Zeynep Gökçe AKGÜR

MAYIS – 2006

T.C
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**BİR MARJİNAL GRUBUN
ÖZGÜRLÜK ANLAYIŞI: FEMİNİSTLER**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İlksen Filiz SALTİK

Enstitü Anabilim Dalı: Sosyoloji

Bu bitirme tezi 26/06/2006 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği-oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı

Jüri Üyesi

Jüri Üyesi

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

İlksen Filiz SALTİK

26.05.2006

ÖNSÖZ

"Özgürlük ve feminizm ilişkisi bağlamında yaptığım bu tezimi hayata, bireylere ve özellikle kadın- erkek ilişkisine karşı bakış açımı değiştirirken bazı konularda savunduğum şeylerin doğru olduğunu gösterdi.

Bizler, hayatımızda çoğu zaman kavramları yanlış yorumlarız yada bazı olguların gerçekten hakkını veremeyiz. Özgürlük ve feminizm bu olguların sadece ikisi. Özgürlük kavramının kolayca harcandığı, feminizmin ülkemizde erkek karşıtlığı olarak bilindiği günümüzde; bu tezimin bireylere ve topluma karşı duyarlı olan herkese yararlı olacağını, fikirlerimizin biraz olsun değişeceğini düşünüyorum. İşte özgürlük kavramını son yıllarda en çok tartışılan hatta tartışmakla üzerinde hem fikir olunmayan feministler üzerinden yorumluyorum.

Yüksek lisans bitirme ödevimde bana yol gösteren değerli hocam Yrd.Doç.Dr.Zeynep Gökçe AKGÜR'e ,bu çalışmamın ortaya çıkmasında fikirlerini esirgemeyen değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Osman ÖZKUL'a , çalışmama katkılarından dolayı Araştırma Görevlisi arkadaşım Adem SAĞIROĞLU'na; gazeteci-yazar Sayın Nevval SEVİNDİ'ye , çalışmam boyunca bana manevi destek olan Turgut DİKİCİ'ye, hayatım ve öğrenimim boyunca bana maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen aileme teşekkürü bir borç bilirim

İlksen Filiz SALTİK
26.05.2006

İÇİNDEKİLER

SUMMARY.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: ÖZGÜRLÜK ve ÖZGÜRLÜK SORUNUNA GENEL BİR BAKIŞ	3
1.1. Psikolojik Olarak Özgürlük	3
1.2. Özgürlük Sınıflandırmaları	6
1.2.1. Eylem Özgürlüğü.....	6
1.2.2. Seçme Özgürlüğü.....	7
1.2.3. Maddi Özgürlüğü.....	9
1.2.4. Manevi Özgürlükler	10
1.2.5. Mutlak Varlık Karşısında İnsan Özgürlüğü.....	15
1.3. Özgürlüğün Tarihçesi.....	20
1.3.1. Ortaçağda Özgürlük	20
1.3.2. Reform Döneminde Özgürlük	22
1.3.3. Yeniçağda Özgürlük	27
BÖLÜM 2: FARKLI SİSTEMLERDE KADIN OLGUSU.....	29
2.1. İlkel Komünizmde Kadının Yeri.....	29
2.2. Köle Sisteminde Kadının Rolü	32
2.3. Köy Topluluğunda Kadının Yeri	33
2.4. Kapitalist Sistemde Kadının Rolü.....	35
2.5. Kadın Sorunlarının Nedenleri	36
BÖLÜM 3: FEMİNİZM'E BAKIŞ	44
3.1. Feminizm	44
3.1.1. Feminizmi Ortaya Çıkaran Temel Etkenler.....	47
3.1.1.1. Batı Toplumunda Kadın.....	47
3.1.1.2. Rönesans ve Reformun Etkisi	48
3.1.1.3. Fransız İhtilalinin Tesiri.....	48
3.1.2. Feminizmin Yayılmasına Etki Eden Faktörler	50

3.1.2.1. Filozofların Destekleri	50
3.1.2.2. Feministlerin Çalışmaları	51
3.1.2.3. Basın Yayın	51
3.1.3. Feminizm Türleri	52
3.1.3.1. Liberal Feminizm	52
3.1.3.2. Radikal Feminizm	57
3.1.3.3. Sosyalist Feminizm	59
3.1.3.4. İslami Feminizm	60
3.1.3.4.1. Kur'an'a göre Kadın	62
3.1.3.4.2. Peygamber'e ve Hadislere Göre Kadın	62
3.1.3.4.3. İslam'a Göre Kadın	63
3.1.3.1.5. Marksist Feminizm	65
3.1.3.1.6. Lezbiyen Feminizm	71
3.1.4. Feminizmin Tarihçesi	75
3.1.4.1 Batı'da Feminizmin Tarihçesi	75
3.1.4.2. Türkiye'de Feminizm'in Tarihçesi.....	92
3.1.5. Feminizme Eleştiriler.....	105
SONUÇ ve DEĞERLENDİRME.....	107
KAYNAKÇA	111
ÖZGEÇMİŞ.....	115

Tezin Başlığı: Bir Marjinal Grubun Özgürlük Anlayışı: Feministler	
Tezin Yazarı: İlksen F. SALTİK	Danışman: Yrd.Doç.Dr. Zeynep G. AKGÜR
Kabul Tarihi: 26.05.2006	Sayfa Sayısı: VII (ön kısım)+115Tez
Anabilim Dalı: Sosyoloji	Bilim Dalı: Sosyoloji
<p>Bir marjinal grup olarak kabul edilen feministler üzerinde yaptığım bu çalışmam, son yıllarda en çok tartışılan ve belki de yanlış bir kavram olarak bilinen feminizm üzerine dikkatleri biraz daha çekmek için gerçekleştirilmiştir. Batı'da 1789 Fransız İhtilali ile beraber başlayan Türkiye'de ise Cumhuriyetin ilanından sonra önemi artan feminizm olgusu bu çalışmamızda değerlendirilmiştir. Marjinal gruplara arasından feminizmin seçilmiş olmasının nedeni son yıllarda kadın hareketleri adı altında değerlendirilen feminizm kavramının daha ön plana çıkmasıdır. Feminizmin kadın-erkek ayrımı değilde cins ayrımcılığı olduğunu geç fark ettiğimiz son yıllarda bu grubun kadınların özgürlüğüne katkılarını bu çalışmamda inceledim. Bu çalışmam sayesinde özgürlük kavramını sadece cins ayrımcılığı üzerinden giderek kadınlar için değil bireyler için değerlendirdiklerini gördüm. Bu kadar tartışılan bir olguya farklı bakış açılarından bakmanın hepimizin bakış açısını değiştireceğini düşünmekteyim</p> <p>Özgürlük kavramına önem verilmesinin ardında yatan neden ise özgürlük kavramının kimse tarafından tam olarak tanımlanamamasıdır. Günlük hayatımızda bu kadar kullanmamıza rağmen her birimizin özgürlük kavramını farklı yorumlamaktayız. Aslında bir çoğumuz özgürlük denen soyut kavramın hayatımızı ne kadar çevrelediğini farkında değiliz. Ancak hepimiz bireysel ve buna bağlı olarak kimi zaman toplumsal özgürlüğümüze darbe vurulduğunda bu kavramın değerini fark ediyoruz. Kimi zaman susuyor tepki göstermiyor, kimi zaman ise şiddetle, özgürlüğümüze darbe vuranlarla savaşıyoruz. İşte özgürlüğün aslında yok gibi yaşarken var olduğunu fark ettiğimiz anlardaki duruşumuzu feministler tarafından bu çalışmam çerçevesinde değerlendirmekteyim. Bu çalışma çağdaş insanın kişilik yapısında yer alan, psikolojik ve sosyolojik etkenlerin sorunlarıyla ilgili yüzyıllardır tartışılan bir kavram üzerinde yola çıkılmıştır. Günümüzde farklı toplumlarda farklı sorunlarla baş eden bireyler olarak hepimizin en çok önem verdiği özgürlüğün anlamıdır. Özgürlük kavramını son yıllarda en çok tartışılan hatta tartışmakla üzerinde hem fikir olunmayan feministler üzerinden yorumluyorum.</p>	
Anahtar Kelimeler: Özgürlük, Feminizm, Kadın, Erkek,	

Title Of The Thesis : One Marginal Groups In Freedom: Feminist's	
Author : İlksen F. SALTİK	Supervisor : Assoc.Professor Zeynep G. AKGÜR
Date : 26.05.2006	Number of Pages : VII(Pre-Text) + 115(Main Body)
Department : Sociology	
<p>The main aim of the thesis is to discuss the feminist movement in Turkey where it is a subject of heated debates and very little known. Feminist movement got momentum after French Revolution in the West and after foundation of republican regime in Turkey . I selected feminism as a topic of marginal groups in Turkey because women's movement became a subject of public debates through mediatic presentations.</p> <p>I investigated the concepts used in feminist theory and its actual contributions to the emancipations of women in Turkey. I reached the conclusion that feminists take the problematic of freedom in a general scheme, not for just women but for mankind as a whole. I hope that discussion of feminist movement in Turkey could enlarge the critical horizons of public argumentation in Turkey.</p> <p>Conception of freedom has been in a state of indefiniteness and social discourses on freedom has fed and has been fed by that indefiniteness. Although we all the way interpreted freedom in varying ways, it became a part of our everyday vocabulary and sociopolitical discourses. I argued that we can get a peculiar idea of the freedom as an individual and social problematic through practices and discourses especially in feminist movement in Turkey.</p> <p>Keywords: Freedom, feminism, women-man</p>	

GİRİŞ

Tezimiz eski çağlardan beri tartışılan "özgürlük" kavramı çerçevesinden yola çıkılarak oluşturulmuştur. Özgürlük kavramı geçmişten bu güne kadar birçok farklı alanda tartışılmıştır. Gerek felsefe kürsülerinde gerekse sosyal bağlamda birçok kişi tarafından tartışılan ve farklı yönleriyle ele alınan bu kavram, soyut bir kavram olduğundan dolayı halen farklı gruplar tarafından tartışılmaktadır.

Çalışmanın Amacı:

Yapılan çalışmamız tartışılan özgürlük kavramına farklı bakış açılarından yorumlar getirmektir. Çalışmamız bu bağlamda feministler üzerinden yorumlanmış ve günümüzde kadın teması ve özgürlük arasındaki ilişki incelenmiştir.

Hazırlanacak olan tartışma genel anlamıyla özgürlük kavramıyla ilişkilidir. Özgürlük kavramını farklı gruplar gözünden bakmak amacıyla feminist gruplar hakkında da daha önceden hazırlanmış teorik çalışmalar tarandıktan sonra bu grupların özgürlük hakkındaki perspektifleri sosyolojik açıdan değerlendirecektir.

Çalışmanın Yöntemi:

Çalışmamız teorik bir çerçevede içinde daha önceden konuyla ilgili kaynaklar taranarak hazırlanmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde ise konuyla ilgili uzman kişilerle mülakatlardan da yararlanılmıştır.

Hazırlanacak olan tez üç bölümden oluşması düşünülmektedir. İlk bölümde özgürlük konusu ele alınacaktır. Özgürlük kavramının ne olduğu, seçme özgürlüğü-eylem özgürlüğü gibi özgürlük türlerinin neler olduğu araştırılacak ve teorik olarak sunulacaktır. Özgürlüğün felsefi ve psikolojik anlamının ne olduğu sorgulanacak, özgürlük kavramının tarihsel süreçlerde nasıl geliştiği, nasıl anlamlandırıldığı konularına değinilecektir.

İkinci bölümde özgürlük kavramı birinci bölümde sosyolojik ve felsefi yönden tartışıldıktan sonra kadınlık tarihine geniş bir perspektiften bakılacaktır. Tarihsel süreçte kadınlık tarihi nasıl bir gelişim göstermiş, tarihsel olaylar kadınları nasıl etkilemiş bunlar üzerine durulacaktır. İlkel kominel dönemden kapitalist topluma geçişte kadının

rolü üzerinde durulurken bu bağlamda kadın sorunlarına da değinilecektir. Tarihsel süreçteki kadın hareketleri de bu bölümde incelenecektir.

Üçüncü bölümde XI.yy'da ortaya atılan ve günümüzde insan topluluğunun büyük kısmını oluşturan kadınların gelişip ilerlemesine katkıda bulunan feminist akım farklı türleriyle tarihsel süreçte incelenecektir. Bu bölümde kavram tartışılırken gerek farklı dinlerde gerekse İslam dininde feminizme hangi bakış açısı ile bakılmış, Türkiye'de ve Avrupa'da feminizm ne durumda olduğu da göz önüne serilecektir. Bir yandan bu süreç izlenirken diğer taraftan da feminizm sınıflandırmalarına farklı eleştirileri de bu bölümde incelenecektir.

Çalışmanın Önemi:

Bu çalışmada çağdaş insanın kişilik yapısında yer alan, psikolojik ve sosyolojik etkenlerin sorunlarıyla ilgili yüzyıllardır tartışılan bir kavram üzerinden yola çıkılmıştır. Günümüzde farklı toplumlarda farklı sorunlarla baş eden bireyler olarak hepimizin en çok önem verdiği özgürlüğün anlamıdır. Kimi zaman özgürlüğümüzü kısıtlayanlarla savaşıırken kimi zaman ise özgürlüğün yanında boyun eğme isteği de ortaya çıkmaktadır. İşte özgürlük kavramını son yıllarda en çok tartışılan hatta tartışmakla üzerinde hem fikir olunmayan feministler üzerinden yorumlanmaktadır. Acaba onlar için "Özgürlük" gerçekten insanın yapısında kendiliğinden var olan bir şey mi yoksa yalnızca dış baskıların olmaması mıdır? Umuyorum ki bu tez bizlerden sonraki meslektaşlarıma da ışık tutacaktır.

BÖLÜM 1: ÖZGÜRLÜK ve ÖZGÜRLÜK SORUNUNA GENEL BİR BAKIŞ

1.1. Psikolojik Olarak Özgürlük

Tarihsel olaylar insanın kendi kendini yönetmesinin kendi kararlarını vermesinin ve uygun gördüğü biçimde düşünüp duymasının mümkün olduğunu kanıtlamıştır. Sosyal gelişme düzeni insanın kendi potansiyelini tümüyle ortaya çıkarabilmesini göz önüne koymuştur. Tarihsel süreçte ekonomik liberalizm, politik demokrasi, dinsel özerklik, kişisel yaşantıda bireycilik özgürlük özlemini ortaya çıkarmıştır. Aynı zamanda bireyi aynı hedefe yaklaştırmıştır. Bireyler böylece doğanın egemenliğini kırıp üzerinde egemenlik kurmuşlardır. Bireylerin hedefleri gerekli değil yeterli de sayılan bir koşulda dış baskıların kaldırılmasıydı.

Bireysel özgürlük açısından bakacak olursak; 1.Dünya Savaşı birçoklarının göz önünde son mücadele olarak görülürdü. Bunun sonucu özgürlüğün son zaferi olarak görülürdü. Fakat aradan geçen yıllar bu dünya savaşından sonra fazla bir değişiklik olmadığını göstermiştir. Bireysel özgürlüklerin kazanılacağını sanan bireyler farklı sonuçlarla karşılaşmışlardır. İnsanların sosyal ve kişisel hayatlarını bütünüyle denetim altına alan bu sistemlerin özünde bir avuç insan dışındaki herkesin denetlenemez bir otoriteye boyun eğmesi yatıyordu (Fromm, 1991:10). Bireylerin özgürlük isteğinin nedenleri ise farklı boyutlarda olabilir. Özgürlük isteğinin insanın yapısında kendiliğinden mi var olduğu yoksa kişinin yaşadığı toplumdaki özgürlük anlayışı etkilenir yoksa özgürlük olarak algıladığımız şey baskılara tepki oluşturmak, farklı deneyimlere sahip olmak mıdır yüzyıllardır araştırılan budur. Psikolojik olarak özgürlük niçin bazıları için erişilmek istenen bir amaçken bazı bireyler için ise tehlike olarak görülür.

Aslında özgürlüğün insan açısından incelenmesi genel bir sorun olarak her dönem karşımıza çıkmaktadır. Özgürlük genel olarak tüm varlıklar için geçerli olan ve genelce kabul gören bir doğa kanunudur. Özgürlüğü ellerinden alınan birçok hayvanın öldüğüne şahit olabiliriz. Doğa'nın düzenindeki gerçek, hiçbir canlının köleliğe tabi tutulamamasıdır. İnsanoğlunun yüzyıllardan beri özgürlüğe ulaşabilmek için mücadele etmiş olması nedensiz değildir. Geçtiğimiz yüzyıllarda insan eylemleri kişisel çıkarları ve buna göre hareket etme yeteneğiyle belirlenen akılcı bir varlık olarak görülüyordu.

Bireylerin iktidar düşmanlığı ve hırsı bireylerin kişisel çıkarlarının mantıklı bir sonucu olarak açıklanıyordu. İnsanlar eşit olduğuna mutlulukları aynı olduğunu ve hepsini doyurmaya yetecek zenginlik bulunmadığına göre insanlar zorunlu olarak birbirleriyle mücadele eder ve ellerinde olanları kaybetmemek için güç peşinde koşarlar (Fromm, 1991:12). Tarihsel sürece genel bir bakış açısı ile baktığımızda özgür insanların kendilerini üstün bir ırktan saymak gibi psikolojik bir tavır içine girdiklerini görürüz. Bu kişiler kendileri dışındakileri işe yarmaz, karar veremez, köle tipli bireyler olarak görürler. Diğer yandan bireyler özgürlüklerini psikolojik olarak kabul etmeleriyle beraber bilimden yararlanacak, tabiatla bütünleşecek, toplumsal kümelere daha fazla yarar sağlayacaklardır.

Giderek akılcı bir dünya anlayışı içinde ilerleyen insanlık ortaçağın karanlık yapısını geride bıraktı. Ortaçağdaki bireylerin şeytanca güçlere ve cehalete olan inançları yıkıldı. Fakat faşizm iktidar olarak ön plana çıktığında insanlar her anlamda hazırlıksızdılar. İnsanın kötülüğe eğilimi iktidara bu kadar hırsı kayıtsız bir güçsüzlüğe bakış açısı olabileceğine inanamıyorlardı.

O yıllarda sadece birkaç lider konumundaki kişi bu farklılığı fark edebilmişti. Nietzsche 19 yüzyılın dingin iyimserliğini bulandırmış, Marx ta başka alanlarda çalışmalar yapmış, Freud da baskın bir uygulama başlatmıştır. Özellikle Freud özgürlük konusunda çalışmalar yapmış bireylerin beden dilini öğretmiştir. Bedensel belirtilerin, bireylerdeki değişimlerin, insan davranışlarındaki mantıksızlıkların nedenini anlamaya yöneltti.

Psikolojik olarak özgürlük anlayışını yakından inceleyen Freud insanla toplum arasındaki klasik bölünme konusundaki geleneksel görüşü ve insan yapısının kötülüğü konusundaki geleneksel öğretiyi kabul etmiştir. Freud a göre bireyler anti sosyaldir. Toplum onu evcilleştirmeli, biyolojik yani giderilemez dürtülerine bir miktar doğrudan doyum sağlamalı, ama daha çok toplum insanın temel tepkilerini incelemeli ve denetlemelidir (Fromm, 1991:14). Bu tepkiler toplum tarafından bastırılınca kültürel değerler ortaya çıkar. Bu kültürel değerler zamanla kültürün insan temelini oluşturur. Freud'a göre bireyin toplumla ilişkisi statik bir temele dayanır. Birey aynı kalır ama toplum doğal dürtüleri hep değiştirir.

Fakat diğer yönden de birey dünyayla belirli bir bağlantısı vardır. İnsanın sosyal psikolojik alanda tutkuları, istekleri, kaygıları vardır. Bunlar sosyal süreçlerde tutkuların

ve isteklerin değiştiğini ve geliştiğini gösterir. Bireyin yaşamında zgrlğnn etkileyen statik ve dinamik uyumu söz konusudur. Statik uyum kişilik yapısında değişim yaratmayan ve yalnızca bir alışkanlık edinmeye yol açan kalıplarken, dinamik uyum bireyin baskılarla bir kalıba girmesini sağlar.

Bireylerin hayatsal geinimlerini sağlayan ihtiyaçları vardır. Susuzluk, açlık bu ihtiyaçlara örnektir. Bunlar bireylerin gelişimlerini sağlarken benliklerini de korurlar. Bunu dışında diğer bir gereksinimde insanın kendi dışındaki dünya ile bağlantı kurma yalnızlıktan kaçma gereksinimidir (Fromm, 1991:20–21) .

Bireyler yıllar boyunca fiziksel olarak yalnız olabilir ama düşüncelere değerlere, sosyal kalıplara bağlılığı olarak birliktelik bir ait olma duygusunu sağlayabilir. Değerlere, kalıplara ve simgelere bağlılıktan yoksunluk manevi yalnızlıktır manevi yalnızlık maddi yalnızlık kadar dayanılmazdır. Fiziksel yalnızlık manevi yalnızlığı yanında taşıyorsa dayanılmaz olur (Fromm, 1991:21) .

Bir bireye, bir değere ya da herhangi bir şeye aitlik duygusu beraberinde öznel bilinçliliği de getirir. Öznel bilinçlilik bireyleri diğer canlılardan ayıran düşünme yetisidir.

zgrlk ise insan evriminin bir sonucu olarak bireyleri kuşatan bir olgudur. Özgürlüğün insanın var oluşuna özgü olduğu ve anlamının insanın kendisini hangi lde bağımsız ve ayrı bir varlık olarak gördüğüne göre değişmesidir (Fromm, 199:25). Bir insan dünyaya geldiğinde tek varlık olmaktan kopmuştur. Bebek annesinden kopunca ondan ayrı biyolojik bir varlık olarak yaşamaya başlar.

Birey kendisini dış dünyaya bağlayan bağları koparmadan önce özgürlükten yoksundur. Fakat bu bağlar ona toplumdan kökleri olduğunu hatırlatır. Bu bağlar birincil bağla olarak nitelendirilir ve bireyi annesine, topluma, sosyal kastına bağlar. Bireyleşme süreci eğitimle beraber başladığında özgürlük süreci değişir. Bu süreçte var olan belli engelleme ve yasaklamalar annenin rolünü değiştirerek onu amaçları çocuğun istekleriyle çelişen bir kişi haline getirir ve bazen de düşmanca ve tehlikeli bir kişiye dönüştürür (Fromm, 1991:27). Bu düşmanca duygu bireyi özgürlüğünde ben –sen ayırımına götürür. Kişiler bydkce birincil bağlar kopar ve özgürlük arayışı da beraberinde artacaktır. Bireyler buna bağlı olarak bağımsızlık arayışına gireceklerdir.

Bu arayışın niteliğini tam olarak anlayabilmek için bireyleşme sürecine dek diyalektiği anlamamız gerekmektedir. Bu sürecin 2 yönü vardır: birincisi çocuğun fiziksel duygusal, zihinsel açıdan güçlenmesidir. İkincisi ise yalnızlığın artmasıdır (Fromm, 1991:28) .

Birincil bağlar kişinin dış dünyayla bağlantıya geçmesi için bir yeterliken kişi dünyadan sıyrılmaya başladıkça yalnız olduğunu anlar.

Soy gelişim açısından ele alındığında insanlığın tarihi artan bireyleşme ve artan özgürlük süreci olarak tanımlanabilir (Fromm, 1991:31) . Düşünecek olursak insanın var oluşu ve özgürlüğü birbirinden ayrılmaz parçalardır. İnsanla özgürlük arasındaki ilişkiyi en iyi bir şekilde anlatan insanın cennetten kovulma hikâyesidir. Bu efsaneden yola çıkarsak özgür olan birey seçim yapmıştır ve seçiminin sonucunda günah ve yol açtığı acılara katlanmıştır. Otoritenin buyruğuna karşı gelmek günah işlemek olumlu insan anlamda ilk özgürlük eylemi yani ilk insanca eylemdir (Fromm, 1991:33) . Bu özgürlük eylemi doğa ve insan ilişkisini bozmuş, erkek ve kadın, doğa ile insan arasındaki savaşı başlatmıştır.

1.2. Özgürlük Sınıflandırmaları

1.2.1. Eylem Özgürlüğü

Eylem insanın seçmeden sonra, hedefe varmak için gösterdiği her türlü faaliyetin genel adıdır. Başka bir deyişle eylem, seçme ile tespit edilen hedefe ulaşmak için gösterilen faaliyettir, düşüncenin dışa aksettirilmesidir (Öner, 1987:61) .

İnsan özgürlüğü açısından değerlendirecek olursak; insanlık ortak olarak bilim ve teknolojiye yararlanır. İnsan özgürlüğü elde etme mücadeleleri hep din ve toplumdan gelen engellerle olmuştur. Bir ferdin inandığı dinin buyrukları ister istemez onun hürriyetinin de sınırlarını çizer. Toplumda yaşamakta olmamızdan dolayı ise devletin kanunları, ahlak kuralları, örf-adetler de özgürlüğümüzü sınırlandırmaktadır. Özgürlük dediğimiz kavram soyut nitelikte olduğundan dolayı bir kişi ya da zümre için bu kavram değişebilir. Bir kişi için hürriyetsizlik olan bir şey başka bir birey için aynı olmayabilir. Diğer yandan herhangi bir alanda hürriyetsizliğin bilincine varmayanlar o alanın hürriyeti için bir anlam ifade etmez.

Özgürlük ya da eylem özgürlüğünü devletler açısından açıklayacak olursak; devletleri kendi arasında ikiye ayırabiliriz. Birincisi insan özgürlüğünü azami ölçüler içinde tutmak isteyen onlara saygılı olan liberal devlet; diğeri insan özgürlüğüne başka anlam verdikleri için tanımlanan totaliter devlettir (Öner, 1987:73) .

Liberal devletlere siyaset bilimciler arasında klasik demokrasi, özgürlükçü demokrasi, ya da demokrasi de denir. Totaliter devletlerde ise tek kişinin iktidarlığı vardır. Günümüzde ise totaliter devlet şeklini Marksist teoriye göre şekillendirirler. Marksist teoride özgürleşme kavramı değil, özgürleştirme kavramı kullanılmaktadır.. Ekonomik ve sosyal koşullardaki değişmeler öğretim araçlarına sahip oluştan dolayı beliren sınıf Egemenliğini ortadan kaldırdıkça ve sınıfsız toplum aratıldıkça insanın özgürleşmesi de gerçekleşir (Öner, 1987:76). Böylece özgürlük kavramı soyut bir kavramdan çok somut bir kavram olarak ortaya çıkmıştır.

Marksist teoreme göre özgürlük eğer sınıflı toplumun geri gelmesine yol açacaksa bunun tam olarak tanımlanmasından kaçınmak gerekir. Komünizm devlet, vatandan habersiz yeni bir insan meydana getirecektir ve o zaman insanın özgürlük saltanatı başlayacaktır.

Diğeri yandan Marksist olmayan diğeri ülkelerde özgürlük kısıtlamaları Marksizm gibi temel bir felsefi anlayıştan doğmaz. Bu yüzden çoğu zaman özgürlükler kötüye kullanılarak devletin çökertileceğinden endişe edilir.

1.2.2. Seçme Özgürlüğü

Her türlü dış etkiden bağımsız olarak insanın kendi istencine, kendi yasasına, kendi düşüncesine dayanarak karar vermesine seçme özgürlüğü denir (www.ftk.com). İnsanın istemelerini kendisinden başka bir şeyin engellememiş olması, ya da başka bir şeyce kendisinin dışında bir istemeye zorlanmamış olmasıdır. İnsan istenci özgürdür demek, insanın istemesinin nedeni insanın kendisindedir, demektir. İnsan, istemelerinde özerk ise özgürdür. İstemenin kendisi engellenmişse ya da insan bir baş- kasınca, bilerek ya da bilmeyerek, herhangi bir istemeye zorlanmışsa, insanda istenç özgürlüğü eksik demektir.

Özgürlük insana hastır ve temelinde akıl ve irade bulunur. Hürriyetle seçme arasında tam bir bağ bulunmaz. Bu iki ayrı açıdan değerlendirilir. Birincisinde seçme ve

özgürlüğün ilişkisi olmadığı, ikincisinde ise her seçmenin özgürlükle ilgisi bulunmadığı görüşüne yer vermiştir (Öner, 1995:19). Fakat temelde seçimsiz bir özgürlük olamayacağı daha ağır basan bir görüştür.Çünkü seçimsiz bir özgürlükten bahsedemeyeceğimiz gibi özgür olarak karar verilmemiş bir seçimden de bahsedemeyiz. Bireylerin bilini seçme özgürlüğü olmadan hiçbir alanda yarar sağlamaz. Cüzi irade olarak ta değerlendirilen seçme özgürlüğü ile bir yandan birey aklını kullanarak istem özgürlüğünü diğer yandan aklıyla dünyayı tanıyarak tabiatı egemenliği altına alarak toplum içinde özgürlüğünü elde eder. Seçme özgürlüğü ile akla dayana bütün bilgileri elde edebiliriz.

Cüzi irade olarak ta değerlendirilen seçme özgürlüğünü Filozoflarda farklı bir şekilde değerlendirmişlerdir. Kant'ın deyimiyle istem, eylemin mutlak başlangıcıdır. (Maublanc, 1968:9) . Kant'a göre tabiata ustü bir özellik olarak kabul edilen seçme özgürlüğü insan onurunun, bütün erdemlerin, sorumluluğun temelidir. Cüzi iradenin felsefe tarihi içinde tartışmalar yarattığını da söyleyebiliriz.

Bazı filozoflar cüzi iradeyi savunurken bazı filozoflar ilgisizlik özgürlüğünü kabul ederler. Genel anlamda cüzi iradeyi ise her birimizin kendimiz için hoş karşıladığı başkaları içinse hiç mi hiç önemsemediği bir kavram olmuştur.

Özgürlük kavramı içinde seçme özgürlüğü içinde temelde bireyin aklını kullanması gerekmektedir. Davranışı aklının buyruğunda olan bir insan için özgür diyebiliriz. Bu sayede bireyler eylemlerinin sorumluluklarını da taşırlar. Sorumluluk özgürlüğün ölçüsüdür (Maublanc, 1968:17) .

Seçme eylemi de gerekliliği içinde barındırırken gerekliliği bilinip kabul edilen bir eylemdir. Bireylerin yaptıkları hata seçme hürriyetini mutlak hale getirme çabasıdır. Bireyler mutlak özgürlük anlayışı içinde önceden özgür olduğumuzu ve sanki hiçbir çaba göstermeden özgür olduğumuzu zannetmemizdendir. Bu da bizi mutlak özgürlük isteğine iter. Özgürlük başkalarının hakkını çiğnemenen her şeyi yapabilmemizdir. Bu bağlamda yaptığımız eylemin sorumluluğunu taşıırken ister seçme özürlüğü olsun ister diğer özgürlükler içine giren eylemlerimizin sonuçlarına dikkat etmeliyiz.

Diğer yandan seçme özgürlüğü içinde kayıtsızlık hürriyetinden bahsedebiliriz. Birçok imkân karşısında kalındığında hiçbir tercih sebebi olmadan karar verme kudretine kayıtsızlık özgürlüğü denir (Öner, 1995:21) .

Descartes kayıtsızlık özgürlüğüne özgürlüklerin en aşağı derecesi der ve hür olmak için seçmede bir sebebe bağlanmanın zorunlu olmadığını belirtiyor (Öner, 1995:21). Kendinse göre kayıtsız olmak zaruri değildir ve iki zıttan birini iyi ya da kötüyü seçmem hür olarak karar verdiğim bir şeydir der. Hiç bir şeyin etkisi olmadan bir tarafa ya da diğer tarafa meyletmediğim zaman duyduğum kayıtsızlık hürriyetin en aşağı derecesidir. Leibnez'ı ise kayıtsızlık özgürlüğünü tamamıyla reddetmiştir. Özgürlüğün kendi kendine düşünüp karar vermeyi gerektirdiğini savunur. Leibnez'e göre tesadüf kendisini yapan sebeplerin bilinmemesi hali olduğundan seçenekler arasında kayıtsız kalınamayacağı söyler. Yeter sebep ilkesine bağlı olarak hareket eden Leibnez sebepsiz bir seçmenin olmayacağını savunur.

Akıl yürütme ilkelerinin olmadığı bir süreçten ona göre bahsedilemez. Leibneze göre özgürlük akli bir eylem olduğuna göre iradidir de aynı zamanda. Aklilik iradenin en belirgin özelliğidir. İradede amaç önemlidir Seçmede irade kullanılıyorsa seçmede amaç olarak kullanılan hüküm seçmenin sebebi olur. Sebepsiz bir eylem akliliği içermez bu yüzden de bu eyleme özgürce karar verimli eylem diyemeyiz.

1.2.3. Maddi Özgürlüğü

Özgürlükler belli bir kişi için değil de bir toplumda yaşayan bütün fertler için aynı ölçüde kullanılması gereken bir hak olduğundan dengeli tutulmaları mecburiyeti vardır. Özgürlük hakkını bir kişi kullanırken başkalarına zarar vermemesi gerekmektedir. Bu sınırlandırmanın nedeni bireylerin doğalarından gelen egoizmidir. Özgürlükler arasındaki maddi özgürlük maddi dünya ile ilişkilendirilmelidir. Bu yüzden insan maddi alanı tamamen kendisi kullanırsa başkalarına zarar verebilir. Bireyler maddi ve manevi açıdan aynı olmadıklarından kuvvetli olan özgürlük hakkını daha çok zayıf olan ise daha az kullanacaktır. Bu hal ise insanlığa aykırıdır (Öner, 1987; 80).

Özgürlükler kendi arasında genel olarak maddi ve manevi özgürlükler olarak ikiye ayrılır. İnsanlar her alandaki bencilliklerini bu alanda da sürdürdükleri için kişilerin maddi menfaatleriyle en etkili şekilde devlet tarafından yapılabilir.

Maddi özgürlüklerin başında mülk edinme, ticaret, üretim-tüketim gibi ekonomik özgürlükler gelir. Herkes eşit kabul edildiğine göre her insanın ticaret yapmaya hakkı vardır. Ama ekonomik şartlar dolayısıyla her birey ticarete atılamaz., Aynı şekilde her bireyin mal mülk edinmeye ya da bir bireyin başka bireylerin mallarına saygı göstermesi gerekmektedir. Gerçekteyse yalnız bir kişinin malı mülkü kutsaldır ve başkalarının zararına güvenlik altına alınmıştır (Maublanc, 1968:30) .

Maddi özgürlüklere liberalizm tam bir bireysel özgürlükle destek verirken devlerin üretime, tüketime hatta uluslar arası ticarete bile müdahale etmemeyi savunmaktadır. Fakat liberalizm birçok başarının yanında sosyal problemlere de yol açınca devlet müdahalesi şart olmuştur.

Tarihsel süreçte liberalizmin çıkar yol olmadığını gören ülkeler sosyalist ekonomiyi tercih etmişlerdir. Sosyalist ülkelerde ekonomik maddi özgürlükler tamamen devletin elindedir. Devlet çeşitli alanlarda çeşitli sınırlandırmalar yaparak ekonomik olarak düzenlemeler yapar.

İşyeri şartlarının tespiti, iş ve işçi sağlığı, işçi ücretlerinin tespiti gibi konularda sınırlandırmalar yaparak ekonomik hayata müdahale eder. Sosyalist devletlere göre ekonomik alanda tam özgürlük büyük insan kitlelerinin felaketine sebep olur.

Sadece ekonomik özgürlükler maddi özgürlükler değil geliş-gidiş gibi bireye bağlı maddi özgürlükler bile kişilerin bencilliği yüzünden sınırlandırılmalıdır. Sonuç olarak insan tabiatının devamı için maddi hürriyetleri sınırlandırma mecburiyeti vardır.

1.2.4. Manevi Özgürlükler

Manevi özgürlükler sınırları ne kadar geniş olsa da maddi özgürlükler kadar zararlı olamaz. Yani dolayısıyla başkasına zarar veremez. Aynı alanda sınırlı kalan özgürlükler Zaralı olmazken alan dışına çıkılarak hürriyet için yapılacak eylemler sakınca doğurabilir. Manevi özgürlüklerin genişliği bulunulan toplumun bilgi ve zihniyetiyle doğru orantılıdır. Din ve fikir özgürlükleri manevi özgürlüklerdir. Din aşkın bir varlığa dayalı fikir ve değerler toplamıdır (Öner, 1995:91). Din çoğu zaman vicdan özgürlüğüyle karıştırılır. Oysa vicdan özgürlüğü içinde din özgürlüğü yer alır. Vicdan özgürlüğünün içinde din dışı inançlarda vardır.

Din özgürlüğü herhangi bir dine inanan kişi veya zümrelerin o dinin emirlerini hiçbir engelle karşılaşmadan yerine getirebilme halidir (Öner, 1995:92). Eylem özgürlüğüne bağlı olarak dinde herhangi bir eylemi telkin eden kaynak mutlak varlıktır. Bu telkinler çoğu zaman mutlak emir olarak gösterilir. Din özgürlüğü diğer bir yandan vazife duygusu ile de yakından ilgilidir. Dini eylem bir vazifenin yerine getirildiği bir hürriyettir. Mutlak Allah inancı çerçevesinde emirlerine uymayı bir vazife sayan bireyler bu emirlere uymadıklarında kendilerini rahatsız hissederler eğer bu emirlere uyarlarsa sorumluluklarını yerine getirmiş gibi hissederler.

Her eylemin temelinde seçme olduğu için dini özgürlükler yerine getirilirken de bu eylemlerden yararlanırız. Kişiyi seçme eylemine iten telkin ne kadar önemliyse içeriği de o kadar önem taşır. Bireylerin seçtikleri alana karşı bağlılıkları önemin de derecesini arttırır. Mutlak bir varlığa bağlılıktan dolayı din hürriyeti insanın en mukaddes özgürlüğüdür.

Fikir özgürlüğü ise insanın bilme ve bildiklerini başkasına bildirme ile ilgili faaliyetlerinin bütünüdür. Fikir özgürlüğü içinde basın özgürlüğü, eğitim-öğretim özgürlüğü, yer alabilir. Fikir özgürlüğü içinde en önemlilerinden biri bilgi edinme özgürlüğüdür. Bilgi edinme özgürlüğü elde edilen bilgileri mevcut bilgilerin üzerine ekleme ya da mevcut bilgileri öğrenme olarak tanımlanabilir.

İnsanın düşünmede özgür olduğunu hemen herkes söyler. Bir insanın düşüncesi kendisini çevresindekilerin davranışlara düzen veren düşünce ve adetleri eleştirmeye yaşadıkları hayat biçiminden daha iyisini tasarlamaya götürünce, o insanın düşüncelerinin doğruluğuna inandığı sürece susmasıyla ağızından kaçırıpverdiği sözlerle, ya da bütün davranışlarıyla kendisinin çevresindekilerden başka olduğunu onların düşüncelerine katılmadığını açığa vurması olanaksızdır (Bartu, 1978:1-2).

Düşünce özgürlüğünden söz edebilmek için, düşüncenin hiçbir korku ve kaygıya kapılmaksızın üretilebilmesi, toplatma, yasaklama, ceza tehdidi ve fiili engeller olmadan, hiçbir izne bağlı olmadan bireysel olarak ya da topluca ifade edilebilmesi, üretilen düşüncenin paylaşılması ve zenginleştirilmesine olanak sağlayacak özgür bir tartışma ortamı ve nihayet düşüncenin doğruluğu ve yanlışlığının saptanabilmesi için yaşama geçirilmesi fırsatının tanınması gerekir (www.tihv.com.tr).

İnsan haklarının ve demokratikleşmenin önündeki yasal ve fiili engellerin kaldırılması, insan haklarına saygının yaşama geçirilmesi, her şeyden önce güç kullanma tehditlerinden arınmış, demokratik bir tartışma ortamının ve düşünceyi açıklama özgürlüğünün yaratılması ile olanaklıdır. Düşünceyi açıklama özgürlüğü, diğer özgürlüklerin "olmazsa olmaz" koşuludur. Düşünce özgürlüğü, bilim ve sanat özgürlüğü, basın ve iletişim özgürlüğü, siyasal parti, sendika, vakıf ve dernek kurma hakkı, ülke yönetimine katılma, seçme ve seçilme hakkı vb. hak ve özgürlüklerle iç içe olan temel özgürlüktür.

İnsanın düşüncelerini yayması ve her sorunu tartışmasının kötü değil iyi bir şey olduğuna en aydın kafalı kişileri bile inandırabilmek için yüzyıllar geçmiştir (Bartu, 1978:2). Toplumda var olanı koruma içgüdüleriyle onun bir sonucu olanı tutucu görüş batıl inançla güçlenir. Bütün adet ve kurumlarıyla sosyal yapının dinsel inançlarla sıkı sıkıya bağlantılı ve ilahi bir himaye altında olduğuna inanılınca sosyal düzenin eleştirilmesi, dine saygısızlık sayılır. Hele dinsel inançların eleştirilmesi, doğaüstü güçlerin öfkelerini açıkça meydan okumak olur. Yeni düşüncelere düşman bir ruh doğuran psikolojik nedenler toplumda sınıf-kast ya da rahipler tarafından fiili karşıtlığı ile bir kat daha güçlenir. Çünkü onların çıkarları, yerleşik düzenle ona dayanak olan düşüncelerin sürüp gitmesine bağlıdır.

Yunanlılar düşünce ve tartışma özgürlüğünün ilk yaratıcılarıdır. Aklın özgürlüğü yalnız felsefi düşüncelerinin bilim alanındaki ilerleyişlerin siyasal kurumlardaki deneylerinin temel koşulu olmakla kalmamış edebiyat ve sanatta eriştikleri o yüzden düzeyin de başlıca koşulu olmuştur. M.Ö 6.yy la beraber İyonya'da evrenin kaynağına ve yapısına akıl yolu ile nüfuz edilmiştir. Eski Yunanda Ksenefones 'la beraber kabul edilmiş, ilahi dinsel metalar yıkılmıştır.

Bu dönemde yaşayan Heraklitos ve Demokritos 'la beraber yeni bir bakış açısına sahip olan Yunanlılar insan aklını evrene yeni bir görüşlere uyarak kabul edilmiş inançları sarsmaya alıştırmak, yolunda büyük hizmetlerde bulunmuşlardır. Bu felsefi düşünceler özgür bir ortamda sofistler adıyla altında eğitimciler grubunu oluşturdu (Bartu, 1978:19). Fakat bu ve bun un gibi hareketler düşünce dünyasında özgür hareketler azlığın hareketi olmuştur. Halk kitleleri batıl inançlara bağlı kalmıştır. Diğer yandan Roma'daki hoşgörü Stoacı Yunandan Roma'ya götürür. Bu dönemde bireye birinci

dereceden önem veren o görüşlerin geniş biçimde yayılmaları bundan ileri gelmiştir. Roma'da o dönemin ileri gelenlerinden Cicero ve Machivelli devlet yönetimi için dini zorunlu olduğunu ileri sürerek hükümdarın boşluğunu bile bile dini tutmak ve desteklemekle yükümlü olabileceğini savunuyor. Fakat bu geniş imparatorluğun her yanında bütün dinlere ve düşüncelere hoşgörü ile bakmak Roma siyasetinin genel kuralıdır.

Klasik ilkçağa bir bakışla gözden geçirdiğimizde düşünce özgürlüğünün o dönemlerde bir çeşit solunan hava gibi olduğunu görürüz (Bartu, 1978:43). Bu dönemde eğitim görmüş Yunanlılar, hep hoşgörülü kişilerdi çünkü bu kişiler aklın dostu idiler ve akıldan fazla otorite tanımazlardı.

İlkçağda düşünce özgürlüğü din özgürlüğü ve hoşgörü sorunları topluma zorla kabul ettirilmiş olmadıkları gibi bunlar hiçbir vakit ciddi olarak incelenmemiş de değildi. Düşünce özgürlüğünün sağlam bir temel oturtulması için kuramsal ve pratik olarak uzun bir baskı denemesi geçirmek gerekirdi. Daha sonraki baskı ve zorlamalar aklın bulunmasını sağladı. Yunanlılar eski Yunanda M.Ö 6 yy d otorite karşısında kuşkucu bir tavır almalarında başka ülkelerden etkilenmelerinde etkisi vardır. M.Ö 5 yy.ın sonlarında da Atina Yunanistan'ın en güçlü devleti olmasıyla başlayan süreç, Atina'nın bir demokrasi devleti olmasıyla sürmüştür. O dönemdeki hükümdar Perikles özgür düşünen bir bireydi. Bu dönemde yaşayan Sokrates eğitim ve felsefe alanında geniş çalışmalar yaptı. Herkesçe kabul edilen düşüncelerin savunulmasının olanaksız olduğunu savundu. Sokrates çevresindeki herkesle konuşur düşüncelerinin doğru olup olmadığını bakmadan onları dinlerdi.

Bu dönemde Epiküros ve Lucretius'un İyonya'daki dersleri dine karşıdır. Bu derslerin başlıca amacı insanların kafasına bu korkudan kurtarmaktır. Lucretius ise özgür düşünceden yararlanarak Epiküros'un felsefesini herkese duyurdu. Bu dönemdeki Stoacı görüş özgürlük için önemli katkılar sağlamıştır.

Ortaçağ dönemine geldiğimizde Hıristiyanlık egemen bir din kurumuna gelip de devlet gücüne dayandırıldıklarında o eski düşüncelerini bırakmışlardır. Politika gereği Hıristiyan kilisenin de kurtuluşun bulunacağını savunuyorlardı. Bu dönemde birçok dinden sapma eğilimi olmuştur. Dinden sapmayı kökünden silebilmek için en gizli sığınakların bile bulup çıkarmak gerekirdi. Bu dönemdeki dogmalar yüzünden insanlar

uzun süre din etkisi altında kalmıştır. Dogmalar yüzünden bu dönemde bilime karşı bir güvensizlik söz konusu oldu. Bu yüzden Yunan bilimi Hıristiyanlığın gelişmesinde beş yüz yıl sonra ilerleyemez oldu. M.Ö 2 yy.dan sonra hiçbir önemli buluştan söz edilemez (Bartu, 1978:58). İlahiyatçı peşin hükümler yüzünden özgür düşünce ertelenmiş bu da bilime zarar vermiştir. Büyü ve sihir ortaçağda dünyaya dehşet saçtı. Bu dönemde akıl zincire vuruldu. 12.yy da İbni rüş un Aristo'ya benzer eserler çıkarması akılcılığı ilerletmiştir.

Eğitim ve öğretim hürriyetinde ise kültür ve medeniyetlerin yaşamsal için mevcut bilgilerin kazanılıp yeni nesillere aktarılmasıyla mümkün olur. Eğitim ve öğretimde özgürlük demek bireylerin yetenekleri ölçüsünde yetiştirilebilmesidir. Bu da bireylere eşit olarak okuma hakkının verilmesiyle doğru orantılıdır.

Basın ve yayın hürriyetine gelince bu hürriyet insan özgürlükleri içinde en hassas olanıdır. Basının toplum üzerinde çok büyük bir etkisi olduğu için devlet bu faaliyetlerle yakından ilgilenmektedir. Basın ve yayın görevini yaparken bir yandan statik bir yandan dinamik durumda bulunur. Statik durum hitap ettiği insanlarla belli bilgileri aktarmaktadır. Dinamik durumda ise bu bilgiler vasıtasıyla o insanların davranışlarının şekillenmesinde rol oynamasıdır (Öner, 1995:97). İnsan bilgisi görece olduğundan basın-yayın özgürlüğü gereklidir.

Kamuoyu oluşturmada etkin rolü olan basın-yayın özgürlüğü farklı fikir ve kanaatleri de içerir. Farklı fikirlere sahip olan kişilerin bu fikirlerini serbestçe açıklamaları diğer yandan da bunlardan haberdar olmaları için basın-yayın özgürlüğüne ihtiyacımız vardır.

İnsanlar özgür doğmuyorlar özgür yaşamıyorlar ama özgür olmak için savaşıyorlar yüzyıllar boyunca. İnsan hakları bildirgesi özgürlüğü başkalarına zarar vermeden istediğini yapabilmek olarak tanımlıyor. Bu bağlamda her vatandaş her konudaki düşüncelerini serbestçe konuşmak, yazmak hakkını taşır ancak bu özgürlüğün kötüye kullanılmasından da sorumludur. Yani özgürlük beraberinde sorumluluğu da getirir. Özgür kişi dediğimizde kendi istediğini yapan kişi gelir aklımıza. Demokrasilerde herkes istediğini yapıyor gibi görünmektedir. Fakat asıl özgürlük demokrasilere yasalara bağlı olarak istediğini yapmaktır. Fakat siyasal özgürlük istediğini yapmak da değildir. Yasal olarak istediğini yapmak diyoruz çünkü yasal olmadan yapılan her şeyi başka vatandaşlarda yapabiliirdi. Bu da o zaman bireysel özgürlüğün olmadığını bizlere

gösterirdi. Bireyler özgürlü sınırlı yaşamak zorundadır. Bir sınırla karşılaşınca kadar bireysel özgürlüğü kötüye kullanarak yaşayabilirler. Siyasal anlamda özgürlük kişinin güvenliğidir, hiç olmazsa güvenlik içinde yaşadığı kanısındır (Hançerlioğlu, 1966:51) .

Yani bu bağlamda vatandaşların özgürlüğü ceza kanunlarının iyi niyetli olmasıyla bağlantılıdır. Bireylerin suçsuzluğu güven altına alınmazsa özgürlüğü de güven altında olmaz. Siyasal özgürlükte insanın insanı emesi söz konusu değildir. Siyasal hak ve özgürlüklerin sözde ve kâğıt üzerinde varlığından çok fiili olarak kullanılması önemlidir.

İnsanlar sürekli özgürlükten bahsediyorlar fakat eşitliksiz bir özgürlükten bahsetmek mümkün değildir. İnsanların özgürlüğü ilk olarak eşit olmakla tanımlanır. Özgür olan insan köle olmayan insandır. Özgürlük bildiğimiz gibi siyasal anlamda ilk olarak ortaya çıkmış daha sonra geniş bir anlam kazanmıştır. İnsanlar yıllarca toplum yasaları karşısında eşit olmak özgürlüğünü dile getirmişlerdir. Yüzyıllar süren bu özgürlük düşüncesi içinden bireyler önce eşitliklerini yitirmişler, daha sonra da köleliklerini fark edip özgürlüklerini ele geçirmek için savaşımlardır.

Çağdaş düşünce siyasal özgürlüğü dört alanda işlemektedir: .(Hançerlioğlu, 1966:55)

1- Söz özgürlüğü toplanma özgürlüğünü gerektirmektedir. Siyasal özgürlüğün başında yasa özgürlüğü gelmektedir. Siyasal özgürlük yasa özgürlüğünden sonra söz özgürlüğünü gerektiriyor

2-Toplanma özgürlüğü örgütlenme özgürlüğünü gerektirir

1.2.5. Mutlak Varlık Karşısında İnsan Özgürlüğü

İnsan özgürlüğü ya Allah'ın mutlak özgürlüğü içinde eritilmiş yada insan mutlak hürriyet karşısında bir irade-i cüz'iyesi bulunduğu kabul edilmiştir. Düşünce tarihinde farklı düşünürler teist, panteist, ateist görüşler belirtmişlerdir.

Teist düşünürler arasında en çok ön plan çıkan Descartes'tir. Descartes Tanrı'yı şöyle anlatır: " Benim Tanrı adından anladığım sudur: O sonsuz, edebi, değişmez, bağımsız, her şeyi bilir, her şeye gücü yeter bir cevherdir. Ve var olan bütün şeyler O'nun tarafından yaratılmış ve meydana getirilmiştir (Descartes, 1962:16). Mutlak bir Tanrı fikri Descartes felsefesinde önemli bir yer alır. Descartes'e göre insanın algıladıklarının

bir hayal olmayışı Tanrı'nın on u aldatmamış olmasındandır. İnsan tanrı tarafından yaratıldığına göre hür bir varlıktır. İnsanın hür olması irade gücüne sahip olmasındandır. Bireye bu irade gücünü Tanrı vermiştir. Bireyler için irade çok önemlidir. Bu irade sayesinde insan hürdür. İnsanın özgürlüğü bilgisiyle eşitir (Öner, 1995:37). İnsanların herhangi bir şeyi seçme ya da seçmeme durumunda bilgisi ön plana çıkar. Descartes'e göre kayıtsızlık hürriyeti en aşağı özgürlük çeşididir. Ona göre seçenekler arasında kayıtsız kalan bireyin yeterli bilgisi olmadığından hata yapma endişesiyle seçim yapmaması on un hür olduğunu gösterdiği gibi sağlam bir bilgiye sahip olması da onun hür olduğunu kanıtlar. Descartes'e göre Tanrı insanı hür bırakmıştır ki gerektiğinde yanlış yapabilsinler. Tanrının insana doğruyu yanlıştan ayırma yetisi vermiştir. Fakat Tanrı insan bu yetiyi, gücü sonsuz bir şekilde vermediği için yanlış yapabilir. Yani bireyler Tanrının verdiği hür iradeyi kötü kullandıkları için yanlışla yönelirler. Diğer yandan Descartes mutlak ve yaratıcı varlık karşısında insanın yapıp etmelerinde hür olduğu kanaatindedir.

Mutlak olarak hür olan yalnız Tanrı'dır. Tanrı insana Descartes'e göre kendi iradesinde denk bir irade vermiştir. Bu sayede bireyin hür olduğunu savunur. Fakat insan iradesinin Tanrı tarafından verilmiş olmasından dolayı insanın onu kullanma özgürlüğü mutlak değildir.

Panteist görüşe göre ise en önemli varlık Tanrıdır. Panteist görüşü savunan Spinoza tek cevher kabul eder o da Tanrıdır. Spinozaya göre her şey tanrıdır. Tanrı her şeyin sebebidir ve tek hür sebep Tanrıdır. Fakat bu sebep gelip geçici değil mutlaktır.

Spinoza kendi tabiatının zorunluluğu ile var olan ve hareket eden şeye hür ve belli bir tarzda başka bir faktör tarafından varlığı ve aksiyonu tayin edilmiş şeye de zorlama demiştir (Öner, 1995:41). Spinoza özgürlüğü zorunlulukla birleştirir. Ve buradan gerçek özgür olan varlığa Tanrıya ulaşmıştır.

Spinozaya göre su ya da bu fiilden yapmasından dolayı, tayin edilmiş olan her şey zorunlu olarak Allah tarafından tayin edilmiş ise kendi kendisini tayin edemez. Determinist olan Spinoza tabiatta olup biten her şeyin Allah tarafından tayin edildiğini savunur. Ona göre hür insan aklın emirlerine göre yaşayan insandır. İnsan akla uygun olarak yaşarsa doğaya da uygun olarak yaşar. Spinoza panteist görüşün savunduğu gibi insan bütünden ayrı bir özgürlük tanımaz.

Jean Paul Sartre ise insan özgürlüğünü Allah'ın varlığını inkârla temellendirmeye çalışıyor. Sartre temelde iki varlıktan söz eder. Bunlardan birincisi kendinde varlık ikincisi ise kendisinde varlıktır. Varlıkta özden önce gelişi onun hür oluşunun bir kanıtıdır Sartre göre. Sartre insanda var oluşun özden önce geldiğini savunur.

Existentializmin temsilcisi olan Sartre insanı tasarlayacak bir Tanrı yoktur ve insan tabiatı da yoktur der. Tanrı tanımayan var oluşçulukla insan daima bir halde bulunur. Sartre göre insan bütün yaptıklarından sorumludur. Sartre sorumluluğun sınırını böyle geniş alması insanın kendisini seçerken aynı zamanda bir insan tipi meydana getirdiği kanaatinde olduğu içindir (Öner, 1995:48). Sartre insana insan dışında hiçbir şey yol göstermez. Ona göre insan tam bir özgürlük içinde kendini yaratır.

İnsanda var oluşun özden önce gelişi psikolojik açıdan bakınca insanın şahsiyetini kazanması bakımından doğru gibi görünüyorsa da ontolojik anlamda bir öz olmadan var oluşunun nasıl meydana geldiği anlaşılır gibi değildir. Böylece insanın dil sebeplerden harekete geçemeyeceğini savunuyor ve böylece insanın harekete seçmesinin kendisinde olduğunu savunur. Fakat Sartre insan atam ve sınırsız bir hürriyet tanırken çelişiyor. İnsan ona göre her şeyi seçmede hür ama muktedir değil. İnsan özgürlüğüne kendisinden başka sınır tanımayan Sartre özgürlüğü başlangıç ve sonunu dışarıda bırakıyor (Öner, 1995:49) .

Diğer yandan insan özgürlüğü İslam 'da da kader anlayışı ile açıklanır. İnsan özgürlüğünü açıklarken islamda kaderle ilgili üç ayrı ana görüş vardır: Bunlardan biri cebriyedir. Bu görüşe göre insan hür değildir. İnsanların özgürlüğü cebriyeye göre hareketsizdir ve irade kudreti yoktur. Her şey Allahın mutlak iradesine bağlıdır. Yaratıcılığın bir tek Allaha mahsus olduğunu dile getiren cebriyecilere göre kul sadece kendi fiillerinin yaratıcısıdır.

Kaderiye'ye göre insanın bütün fiilleri Allahın iradesinden gelir. Bu irade Allah' tan farklı olarak sırf kendi iradesiyle gerçekleşir. Buna göre Allah insanlara bazı şeylerin yapılmasını bazı şeylerin yapılmamasını emretmiştir. İnsan iradesiyle bunlara uyar ya da uymaz.

İsa'dan önce 700yıllarındaki döneme tarihsel olarak Altın Çağ adını veririz. Bu dönemde insanlar çobanlıkla geçiniyorlardı ve eşitli ve özgürlük içinde yaşıyorlardı. Herksin doğadan ortak pay aldığı bu dönemde bolluk vardı ve yoksulluk bilinmiyordu. Devlet, yasa, iç baskılar yoktu (Hancerlioğlu, 1966:22).

Bu dönemde hiç suç işlenmiyor doğal düzeni yasalar sağlıyordu. Bu dönemde herkes o kadar mutludur ki sonraki dönemlerde Kutsal kitaplarda bile bu dönemin adı geçmiştir. Özgürlük eşitliğin doğurduğu bir kavramdır. İnsanların eşit olduğu Altın Çağda özgürlük kavramı yoktu (Hançerlioğlu, 1966:25).

İnsanlar eşitlik içinde özgür olmadıklarını düşündükleri için özgürdüler. İnsanlar yıllarca birbirleriyle didişmişlerdir bunun sebebi ise özgürlük altında eşitliklerini aramalarıdır. Fakat daha sonraki dönemlerde bu dönemlerdeki düzene hiçbir zaman rastlanamamıştır.

Zamanla insanlar ezilenler ve ezenle olmak üzere iki bölüme ayrılmışlardır. Büyük kavgaların tümü işte b u ikiye ayrılan kesim içinde olmuştur. Bu iki grubun kavgalarından ilki Lucius Sergius Katalina'nın yönettiği kavgadır. İ.Ö 109–61 yılları arasında gerçekleşen bu kavgada ezenlerin savunucusu Çiceroya karşı bir savaş vermiştir. Tarihsel süreçte onunla başlayan bu kavgalar yüzyıllar boyunca sürmüştür. Fakat bu kavgaların tümü ezilenlerin yenilgisiyle sonuçlanmıştır.

Bunun çeşitli nedenleri vardır ve aslında böyle bir sonuç almak hiçte şaşkırtıcı değildir: (Hançerlioğlu, 1966:30)

1. Ezenler güçlü, ezilenler güçsüzdür. Güçlü bir azınlık güçsüz bir çoğunluğa her zaman kontrolü altında tutabilir.
2. Ezenlerin gücü çeşitli alanlarda egemenliklerini sağlamaktadır. Devlet ve Kilise çıkarları gereği ezenlerin yanındadır. Başlangıçta ezilenler için ortaya atılmış olan bu kurumlar, zamanla yeni bireşimlere gidemedikleri için zorunlu olarak kendi amaçlarına aykırı yola dönüşmüşlerdir.
3. Ezenler bilgili, ezilenler bilgisizdir. Bilgili azınlık insan türünün bilgisiz çoğunluk doğaya egemen olması da bu yüzdendir. Bilgisizlik ve yoksulluk içinden çıkılması pek güç olan bir kısır döngüdür ki birbirlerini tamamlar ve gerektirir. Ezilenlerin

bilgisizliği, zorunlu olarak amaçlarına varmak için düşmanlarından medet umma çizgisine varmaktadır.

4. Ezilenler yüzyıllardır ezilmeleri gereği birçok niteliklerini yitirmişlerdir. Buna karşı ezenler uzun yıllar ezmeleri gereği birçok nitelikler kazanmışlardır. Ezilenler küçük çıkarlar karşılığında büyük çıkarlarını harcamaktadırlar. Buna karşı ezenler büyük çıkarları için küçük çıkarlarını harcamasını bilmektedirler.
5. Ezilenler azla yetinmeye alışmışlardır. Kilisede sürekli olarak onlara azla yetinmeyi örgütlemektedirler. Ezilenler bilgisizlikleri gereği kiliseden bir türlü kopamadıkları için bu öğüdü tutmak zorundadırlar. Bu yüzden de ezenler, daha az ezdikleriyle, tüm ezdiklerine karşı sağlam bir örgüt kurabilmektedirler. Gerçekte savaş alanlarında tüm ezilenlerle daha az ezilenler birbirleriyle dövüşürken ezenler şatolarında sonucu beklemektedirler

İlkçağ düşünürlerinden Heraklitos özgürlük üstünde durmuyor. Heraklitos'a göre özgürlük köleliktir. Antik ağ olarak bilinen bu çağda düşünürlerin çoğu özgürlüğün ahlaki hürriyet olduğunu vurgulamışlardır. Onlara göre özgürlük bilgeliktir.

Hegel' de özgürlüğün bilgelik olduğunu savunanlardandır. Onun vardığı sonuçta ilkağdaki düşünürlerin vardığından pek farklı değildir. İlkçağ düşünürlerin Sokrates' e göre bilen bildiği oranda özgürleşmektedir. Hegel'de temelde bunu savunmuştur. Hegel doğa yasalarını, tarihsel ve sosyal yasaları bildiğimiz ve bunlara uyduğumuz ölçüde özgür olduğumuzu tanıtıyor (Hançerlioğlu, 1966:34) .

Tarihe baktığımızda insanlar özgürlüklerinin bilincine varıncaya kadar birçok zorluklarla karşılaşmışlardır. Bu güçlüklerden bir de zorunluluk duygusudur. Yaptığımız eylemlerin içinde zorunluluk duygusu olduğu müddetçe özgür değiliz demektir. Gerçekte insanlık özgürlükle başlıyordu. Doğaya karşıt insanla doğaya bağlı hayvan yirmi milyon yıl geride özgür olmayan doğal bir Atada birleşiyordu. Özgürleşen hayvan insan oldu özgürleşmeyen de hayvan oldu (Hançerlioğlu, 1966:35) .

İnsanların doğasında olan bu zorunluluk duygusu kimi zaman kadercilik olarak da belirtilmiştir. Bu kadercilik duygusu yüzünden insanlar kendilerinin hiçbir özgürlüğünün olmadığını savunurlar. İnsanlar kaderlerinin çizdiği yolda yürüyecek ve kaderlerine boyun eğeceklerdir. Özgürlükle eşitlik kavramlarının kökten birliğini ortaya

koyunca kaderciliğin ezici baskısı büsbütün aydınlanmaktadır. İnsanlar pek uzun bir süre eşitsizliklerinin nedenlerini düşünmemişler ve bunu kederlerine bağlayarak durumlarına uysallıkla boyun eğmişlerdir. Fakat ilkçağda Sokrates ve Platon düşüncesinde özgürlüğün yavaşça kımıldamaya başladığını görürüz. Sokrates ve Platon iyiyle kötü arasında bir seçim yapabileceğimizi öne sürmüşlerdir.

Seçme eyleminden bahsettiklerine göre bu dönemde özgürlükten bahsedebiliriz. Aristo'ya göre de insan töresel bir varlık olduğuna göre erdemin yada erdemsizliğin arasında bir seçim yaparken seçecektir. Yine bu eylemde onun özgür bir varlık olduğunu gösterir. Aristo'ya göre tam olarak özgür olamayız ama özgüre görünebiliriz. Stoacılar göre de her şey önceden belirlendiği için özgürlükten söz edilemez.

Zaten bu çağlarda özgürlükten tam olarak bahsedebilmek için daha önce bahsettiğimiz kadercilik yada diğer bir adıyla zorunluluk duygusundan kurtulmamız gerekiyordu. Bireyler sürekli ilk çağda sorarak istemedikleri şeylerden kopmuşlardır. İşte sürekli sora sora kadercilikten de kurtulmuşlar

1.3. Özgürlüğün Tarihçesi

1.3.1. Ortaçağda Özgürlük

Ortaçağ toplumunun en belirgin özelliği kişisel özgürlükten yoksun oluşudur. Ortaçağ döneminde herkes sosyal düzende ki rolüne zincirlerle bağlıydı. Kişilerin sosyal bir sınıftan ötekine geçme şansları yok gibiydi hatta coğrafi olarak bir kentten başkasına bir ülkeden başkasına geçmek olanakları bile kısıtlıydı. Birkaç istisna dışında insanlar doğdukları yerlerde yaşamak zorundaydılar. Çoğu zaman istedikleri gibi giyinmek, istedikleri gibi yemek yemek olanağından bile yoksundurlar. Kişisel, ekonomik, sosyal hayat kurallar ve zorluklar tarafından yönetilirdi ve nerdeyse hiçbir etkinlik bundan ayrı tutulamazdı (Fromm, 1991:40) .

Günümüzdeki anlamıyla kişiler özgür değildi ama yalnız da değildi. İnsanlar doğuşlarından başlayarak sosyal dünyada belirli, değişmez, tartışılmaz bir yer sahibi olduklarından insan örgütlü bir bütün içinde kök salmıştı ve böylece hayatın kuşkuya yer bırakmayan bir anlam oluyordu (Fromm, 1991:40).

Bu dönemde çağdaş anlamıyla bireysellik yani birçok yaşama biçimi arasından sınırsız seçme hakkı olmasa da gerçek hayatta somut bireysellik fazlaydı. İnsanlar bu dönem boyunca çok acı çekerlerdi ama Kilise bu acıları Âdem'in günahıyla her insanın kendi günahının sonucu diye açıklayarak daha dayanılır hale getirirdi.

Ortaçağ toplumu bireyden özgürlüğünü almıyordu çünkü henüz birey ortada yoktu insanlar hala birincil bağlarla dünyaya bağlıydılar (Fromm, 1991:41). Kişi henüz kendini sosyal rolü dışında birey olarak algılamıyordu başka kişileri de birey olarak görmüyordu. Kente gelen herhangi bir köylü yabancıydı ya da farklı sosyal gruplardan gelen kişilerde yabancı olarak kabul edilirdi. Kendini, dünyayı ve başkalarını bütün olarak görme ve algılama henüz gelişmemişti.

Ortaçağda Kilise insanın onurunu iradesinin özgürlüğünü vurgulardı. İnsanın Tanrı ile benzerlik ve insanla Tanrının sevgisinden emin olma hakkı üzerinde duruyordu. Bu dönemde insanlar Tanrıyla benzerlikleri bakımından eşit sayılırlardı. Ortaçağ sonlarında kapitalist sistemin etkilerini ortaya çıkmasıyla beraber güvensizlik ortaya çıktı ama aynı zamanda iradenin ve insan çabasının rolünü vurgulayan eğilimler de bu giderek güçlenmiştir.

Ortaçağın sonlarına doğru toplumun yapısı ve insanın kişiliği değişti. Sermaye bireysel ekonomik rekabetin, inisiyatifin önemi arttı yeni bir paralı sınıf bu şekilde oluştu. Bütün sosyal sınıflarda dikkati çeken bir bireysellik gelişmesi bütün etkinlik, moda, beğeni, sanat, felsefe, bilim ve din alanlarını etkiliyordu. Orta sınıf için bu gelişme çok önemliydi çünkü bir dereceye kadar zenginlik ve bireysel üstünlük olanağı anlamına geliyordu, ama daha çok geleneksel yaşama biçiminin tehdit edilmesi demekti (Fromm, 1991:42) .

Ortaçağ sonlarına doğru ilk kez İtalya'da birey feodal toplumdan sıyrılarak kendisini aynı zamanda hem güvence altına alan hem de kısıtlayan bağlarını koparmıştır. Ortaçağ toplumunun Orta ve Batı Avrupa'dan önce İtalya'da çöküşünün bazı ekonomik ve politik etkenleri vardır. Bunlardan ilki buranın coğrafi konumudur.

Bu dönemde İtalya Avrupa'nın en büyük ticari yoluydu. Diğer etken ise Papayla imparator arasındaki mücadele sonucunda çok sayıda bağımsız politik birimin ortaya çıkmış olmasıydı. Rönesans ekonomik güçlerin yarattığı güçlerin tepesindeki varlıklı bir

sınıfın kültürüydü. Yığınlar iktidar tarafından sömürülmeye mahkûmdu. Bunun sonucunda bireycilikle birlikte despotlukta ortaya çıktı. Özgürlük ve zorbalık içice geçmişti. Bireyler özgürdüler ama aynı zamanda da yalnızdılar.

Zenginliklerini kullanarak hayatın tadını çıkarırken yığınları denetim altında tutabilmek için psikolojik baskıdan işkenceye kadar birçok yol deniyorlardı. Özgürlük onlara iki şey getirmişti güçlülük duygusunun artması ve aynı zamanda yalnızlığın kuşkunun ve bunların sonucunda kaygının artması (Fromm, 1991:44).

Rönesans döneminde yine belirsiz özgürlük karşımıza çıkar. Birey ekonomik ve politik bağlardan kurtulmuştur. Bu olumlu anlamdaki özgürlük yeni sistemdeki rolle ve bağımsızlıkla beraber oluşmuştur. Ama aynı zamanda kendine güven ve aitlik duygusu sağlayan bağlardan da kurtulmuştur bireyler. Böylece kapalı bir dünyada yaşamayan insan diğer yandan tehdit edici bir hayatta yaşamaya başlamıştır. Rönesans insanı özgürdür aynı zamanda yalnız, terkedilmiş ve tehdit altındadır

1.3.2. Reform Döneminde Özgürlük

Reform döneminde Luthercilik ve Calvencilik ortaya çıkmıştır. Dinler yüksek orta sınıfın değil kentli orta sınıfın kentlerdeki yoksulların ve köylülerin dinleriydi. Bu kesimlere seslenmelerinin nedeni hem yeni bir özgürlük ve bağımsızlık duygusunu, hem de bu kesimi sarmalayan güçsüzlük ve kaygıyı dile getirmeleriydi. Fakat değişen yeni dinsel öğretiler sadece duyguları arttırmıştır.

Luther otoriter kişilik diyebileceğimiz bir kişilik yapısına sahipti. Hayatı boyunca her zaman karşı olduğu bir de hayranlık duyduğu iki otoriteyle karşı karşıya bulmuştur kendini, gençliğinde babası ve manastırdaki rahipler daha sonra Papa ve prensler (Fromm, 1991:58) .

Luther Tanrıyla olan ilişkisini insanın güçsüzlüğüne dayanarak bir boyun eğiş olarak kabul edebiliriz. Luther bu boyun eğiş in sevgiden kaynaklandığını dile getirir. Bilinçli olarak Tanrıya boyun eğişinin isteğe bağlı ve sevgiyle yüklü niteliğinden söz etmede kendisini kaplayan güçsüzlük ve kötülük duygusu Tanrıyla ilişkisinin niteliğini boyun eğiş kılar (Fromm, 1991:59).

Protestanlık ve Calvincilik gibi Katolik kilisesi de her zaman insanın yalnızca kendi erdem ve değerlerine dayanarak kurtuluşa varabileceğini yansıtmıştı. Bununla birlikte yeni ve eski din bilimlerinin ortak öğelerine karşın Katolik kilisesinin ruhu farklı olmuştaki, özellikle insanın özgürlüğü insanın eylemlerinin kendi yazgısı üzerindeki etkisi konusunda farklı bir bakış açısı olmuştur.

Reform öncesine bakacak olursak; geçen uzun dönem Katolik din bilimine ait belirli ilkeleri olan bir dönemdi. Âdemin günahıyla yozlaşmış olan insan yapısı, insan iradesinin iyiye yönelmesi, iyinin özgürlükle birleşmesi bu dönemdeki belirli ilkelerdir. Bu dönemde insanın kurtuluşu için insanın kendi çabası yararlıdır. İsa'nın ölümü sayesinde Kiliseye dayanarak günahlardan kurtulabilir insan. Fakat diğer yandan bu dönemde yaşayan Augustinos, St. Thomas ise farklı bir görüşteydiler. St.Thomas temel öğretilerden bir olan özgür iradeyi vurgulamaktan hiç vazgeçmez. En karmaşık yapıları kurarak özgürlüğe ulaşmayı hedef almıştır. Özgür irade konusunda Thomas kişinin karar vermekte özgür olmadığını varsaymanın Tanrının ve insanın özüne ters düşeceğini hatta insanın Tanrının kendisine sunduğu lütfü bile geri çevirebileceğini belirtir (Fromm, 1991:61).

13-14 yüzyılda ise Scotos ağırlığını koymuştur. Scotus iradenin rolüne ağırlık vermişti. İrade olarak vurguladığı özgürlüktür. Birey benliğini ortaya koymaya çalışarak üstün bir doyum oluşturmaya çalışır. İradenin bireysel bir benliğin eylemi olması Tanrının buyruğu olduğuna göre Tanrının bile insanın kararı üzerinde doğrudan etkisi yoktur (Fromm, 1991:61).

Octam ise kurtuluş yolu olarak kişinin kendi değerlerin önemli olduğunu vurgular. Octam' a göre insanın doğayla gerçekten çürümemiştir günah insanın özünü değiştirmeyen tek eylemdir. Özgür irade ona göre Tanrının lütfüyle yardımlaşma içindedir ama yardımlaşmaya girmek zorunda da değildir (Fromm, 1991:61).

Ortaçağdaki değişimler Luther'in Katolik geleneğinden ayrılmasıyla beraber incelenmelidir. Luther öğretisi dinsel konularda bireye özgürlük sağlamıştır otoriteyi kiliseden alıp bireye vermiştir. Bu dönemde bütün sorumluluk insan aittir. Çağdaş özgürlüğün öbür yanı bireye getirdiği yalnızlık ve güçsüzlüktür, bunun kökeni de bağımsızlıkta olduğu kadar Protestanlıkla dayanır (Fromm, 1991:63).

Bu düzende insanın kendisini ve gururunu yıkıp Tanrının lütfüne erişebileceğini savunur. Luther e göre insan kendisinden yukarıda olanları değil ancak kendisinden aşağı olanlara yaklaşırken özgür iradesini kullanabilir. Özgür irade Tanrı katında yoktur.

Tanrıya bu şekilde bağlı olan Luther inancı ödünleyici niteliğe sahipti. Luthere göre insan kendisini manevi otoritelere bağlayan hepsinden kurtulmuştur ama bu özgürlük onu yalnız ve kaygılı kılmış bireysel önemsizlik ve güçsüzlük duygusu insanın özerine çökmüştür. Bu özgür ama yalnız birey bireysel önemsizliğinin deneyimiyle ezilmektedir (Fromm, 1991:68).

Calvin ise özgürlük duygusunu dile getirir ama aynı zamanda bireyin önemsizliği ve güçsüzlüğünü de vurguluyordu. Bireye tamamen boyun eğerek ve kendini aşağılayarak yeni bir güvenlik bulabileceğini öğretmek yoluyla bir çözüm öneriyordu. Genel olarak baktığımızda Calvincilerin daha çok tutucu orta sınıf üyeleri olduğu görülmüştür. Calvinciler Daha çok tutucu kısmı oluşturan zanaatkârlar ve küçük işadamlarıdır. .

Rönesans ve reform dönemine baktığımızda ise daha farklı bir düzen görürüz. Ortaçağın karanlığını silecek ve sonuçta akli da hapisten kurtaracak olanlar yol açan düşünsel ve sosyal hareket 13.yy da İtalya'da doğdu (Baeru, 1991:64).

Bu dönemde insanın çevresindeki dünya Ortaçağın düşlerinin sislerinden kurtularak, belirginleşmeye başladı. Bu değişim Roma ve Yunan edebiyatıyla başladı.14yuyda ise başka bir biçimde hümanizmle vurgu yapmaya başladı. Bu dönemde Rönesans kültürü Ortodoks inançlara karşı, düşünce planında acık başkaldırı oluştu. Hümanistler ilahiyatçı otoriteye hasım olmadıkları gibi dini dogmaların egemenlik savına da karşı değillerdir. Rönesans dönemiyle beraber özgür düşünce aydınlık bir dünya için kapılar açmıştır. Din ve ilahiyat, eğitim ayrı kefed tartışılmaya başlanmıştır.

14.15. ve 16. yüzyıl'da önce İtalya'da sonra başka ülkelerde hümanizmin yaptığı iş aklın özgürlüğe kavuşabileceğini savunmak olmuştur. Bu dönemde Avrupa'daki siyasal olaylarda özgür düşünce için etkili oldu. Avrupa'da papalık iktidarının çökmesi, Kutsal Roma-Cermen İmparatorluğunun yıkılması sonucu monarşilerin ortaya çıkması Rönesansçın başarısını ilerletmiştir.

Bu dönemde Reformun başlıca nedeni ise Kilisede görülen ahlaki boğuluştur. Reformun dinsel özgürlüğü, bireyin kendi başına hüküm verme hakkını sağladığı yolunda bir düşünce vardır ki temelden yanlıştır.

Reformla beraber dinsel gelenekler kopmuştur. Bu dönemdeki Katolik Kilisesine karşı Protestan başkaldırısı düşünce planında haklı gösteren yön bu baş kaldırının bireyin kendi başına hüküm verme yetkisini yani din özgürlüğüdür. Reform sadece o dönemdeki sosyal ve siyasal koşulları ortaya çıkarmıştır.

19 yüzyılla beraber Kopernik'in araştırmaları ön plana çıkmıştır. Kopernik Kuramı o yüzyılda tanıtılmış, genel çekim kanunu o yüzyılda bulunmuş, modern fizik ile kimya bilimleri yine o yüzyılda kurulmaya başlanmıştır. Yine 19yyın başlarında Laplace "ne bula " varsayımına dayanarak evren hakkındaki kuramını ortaya koymuştur. 19 yüzyılla beraber mantıksız, bilimsel buluşlar tamamen terkedilmiş, akılcılık ilerlemiştir. Bu dönemde gerek Mill, Diderot, Comte, Simon gibi düşünürlerin etkisi diğer yandan kuşaklar için yeni bir ahlaki görev ilkesi çıkarılması düşünceler rehberlik eden manevi bir güçtür. Akılcılık, ilerleme kuramı Almanya'daki monizm hareketi üzerinde geniş etki bırakmıştır. Bu etkiler sonucunda Kilise etkisi azalarak düşünce özgürlüğü ilerlemiştir.

Bugün modern devletin özgür atmosferi içinde yetişen insanların çoğu, özgürlüğü otorite ile olan uzun mücadeleleri dolayısıyla güler yüzle karşılarla, vaktiyle toplum ve iktidarların yeni düşünceleri boğup yok etmek amacıyla tuttıkları zalim ve ahlaka son derece aykırı politika için söz bulmakta güçlük bile çekebilirler (Bartu, 1991:219). Stuart Mill' e göre insan soyuna kendi üyesinden herhangi birinin hareket özgürlüğüne birey olarak yâda topluca müdahale ettirmeyi haklı kılan tek neden korunma amacıdır (Bartu, 1991:220). Böylece Mill baskının ancak başkalarına zarardan korunmak için haklı olabileceğini söylemiştir.

Düşünce, eylem ve hareket özgürlüğünün ayrıcalıklı bir biçimi olmak gerektiğini yâda üyelerinden birinin sözleri yüzünden bir tehlike tehdidi altında kaldığı kanısına varan bir toplumun savunma silahlarını elinden atarak kollarını kavuşturup durması, gerektiğini gösterecek haklı bir bağımsız ilke bulunmaz (Bartu, 1991:220).

Akılcılığın ilerlemesi iki dönemde ortaya çıkmıştır.

1. 17. ve 18. yüzyılda Hıristiyan ilahiyatını ve ona dayanak olan Kutsal Kitabı reddeden düşünürler en çok dinin esaslarında buldukları tutarsızlıklar ile çelişme ve mantıksızlıkların ve bunlardan doğan ahlaki güçlüklerin etkisi altında kalmışlardı. Bu çok önemli bir dönemdir.
2. 19. yüzyılda bilimin çeşitli alanlarındaki buluşlar bir saflık ve bilgisizlik dokusunu hırpaladı tarihi eleştiride kutsal belgelerin otoritesini yönetimli bir biçimde yıktı.

Bu iki dönem sonunda aklın derece derece gelişen egemenliğinin en göze çarpan örneği, büyücülük konusuna karşı kamuoyunda sessizce oluşan değişiklikle görülür. Krallığın yeniden kurulmasından sonra ise eğitim görmüş kimseler arasında büyüyle inanalar azaldı, 17 yüzyıla damgasını vuran düşünürlerden Hobbesta bu dönemde özgürlük için önemli adımlar attı. Hobbes akılcılıktan ayrılmamış fakat diğer yandan uzlaşmaz bir biçimde baskıdan da yanadır. Ahlaki dinden ayırmıştır ve ahlak felsefesi ile doğa konuları doktrinlerini bir ve aynı şey olarak kabul etmiştir.

Bu dönemdeki diğer önemli isim John Locke'dur. 18. yüzyılda akıl ile otorite arasında çatışma olduğu görülür. Bireyler özgürce eylemlerini yerine getirirler. Kendi düşüncelerinin dine dokunan bir yönü olmadığını ileri sürerek akıl ile imanın alanlarını birbirinden ayrı tutarlar. Locke, otoriteyi kendi makamına oturtturarak bütün bilgiyi denemeden çıkaran felsefesiyle akılcılığa önemli hizmetleri olmuştur (Bartu, 1991:126) .

Bu dönemde Rousse'nun devrimciliği, Hume'un kuşkuculuğu, çok önemlidir özgür düşüncenin gelişimi için. 18. yüzyılda ise Thomas Paine Amerikan Bağımsızlık Savaşında çok önemli rol oynamıştır. Düşünce özgürlüğü çerçevesinde yazdığı " İnsan Hakları" kitabı politikadan, bireysel haklara kadar özgürlüğün her alanda olması gerektiğini yansıtan bir eserdir.

Almanya'da ise akılcılıkla beraber özgürlük düşüncesi edebiyat ve felsefe alanında Goethe, Spinoza, Schiller ile ilerlemiştir. Kant özgür düşüncesiyle salt akıl yoluyla ruhun ölümsüzlüğünü kanıtlamaya çalışmıştır. Kant felsefesiyle akıl otorite boyunduruğundan kurtulmuş, özgür düşünce önemli bir yol almıştır.

Günümüzde ise düşüncemizi kısıtlayan her şeye karşı çıkarız bizler. Serbestçe devletin müdahalesini haklı görmeyiz. Düşünce özgürlüğünün haklılığını ise Mill'le ulaştığımızdır. Bir ülke için unutmamak gerekir ki özgürlük çok önemlidir. Özgürlük bir ülkenin aydınlığıdır.

1.3.3. Yeniçağda Özgürlük

Özgürlük düşüncesinin en çok hissedildiği yereler baskının nen fazla görüldüğü yerlerdir. Özgürlüğü pozitif bir anlam katan Hıristiyanlık düşüncesidir. Bu düşünce sistemi içinde bir yandan Tanrı düşüncesi diğer yandan özgür insan vardır. Bu bağlamda insanın düşüncesini inceleyecek olursak Tanrı insan özgü bir güçtür. Tanrının varlığı içinde bireye baktığımızda insan hem özgür olmalı hem de özgür olmamalıdır. Özgür olmamalıdır çünkü onun her hareketi önceden belirlenmiştir. Böyle bir durum zorunluluğu ortaya çıkarır zorunlulukta kuşkulunmayı doğurur.

İşte Descartes kuşkuluculukla yola çıkmış irade özgürlüğünü ortaya çıkarmıştır. Çünkü ona göre kuşkulunmak başlı başına özgür bir birey olmak demektir. İrade özgürlüğü ile hiçbir kanıt gerektirmeyecek ir biçimde yaşamamız gerekmektedir.

17 yüzyılda ise insan içinde bulunduğu özgürlüğü de özgürlüğü de bilmektedir. Bu dönem damgasını vuran Spinozadır. Spinoza Descartes'ten farklı olarak özvarlıkta özgür bir iradenin olmadığını söylüyor. Descartes'e göre gerçek özgürlük Tanrıdayken Spinozaya göre tabiatın gelen bir özgürlük vardır. Spinozaya göre Doğa Tanrıdır. Her şey bu tek varlıktan zorunlulukla ortaya çıkmışsa zorunluluk yani doğada varsa özgürlükten bahsetmemiz olanaksızdır ona göre. Bu yüzden bireylerin çevrelerindeki gücü fark etmeden kendi güçleri yüzünden özgür olduklarını sandıklarını savunmuştur. Spinozaya göre özgürlük zorunluluğun bilgisini gün yüzüne çıkarmaktadır. İnsan özünü anlamadığı nedenlerin kölesidir (Hançerlioğlu, 1966:79).

Bu bilgilere sahip olursa özgürleşir ama bunlara sahip olması içinde aklını iyi bir şekilde kullanmalıdır. Ona göre aklın dışında bulunan irade özgürlüğü boş bir kuruntudur.

Alman filozof Kant'a göre ise özgürlük gerçektir. Çünkü her şeyin birbirine bağlı olduğu bir olaylar zincirinde zincirin halkaları üstünde geriye doğru yürüsek bir ilk neden varmamız gerekecektir. Ona göre ilk nedense özgür bir neden olmalıdır. Kant

özgürlüğün bir kuruntu olduğunu savunur. Çünkü özgür bir neden zorunlu olarak doğuracağı sonuçtan önce vardır ama sonucu doğururken bulunacağı biçimden başka biçimdedir (Hançerlioğlu, 1966:92). Bu da iki biçim arasında bir nedenselliğin olmadığını gösterir. Ama diğer yandan her olayın bir sonucu olduğuna göre nedensellik dışında iki biçim düşünölemeyeceğine göre özgürlük yoktur.

Fichte'ye göre ise her eylem bir özgürlüğü gerçekleştirme çabasıdır. İnsanın birey olarak bir şeyler yapması onun özgür olduğunu göstermektedir. Sadece yapmak eyleminden bile bulunsa özgür demektir. Fichte'ye göre özgürlük gerçekleşmesi gerekli bir ödevdir (Hançerlioğlu, 1966:94).

Görölüyor ki özgürlük denen eylem yüzyıllarca farklı şekilde toplumları etkilemiş, çağlara damgasını vurmuştur. Bireylerin içinden gelen isteğe bağılı olarak her türlü etkiden bağımsız bir şekilde davranması olarak adlandırılan özgürlük, tarihsel boyutta kimi zaman bireyler ve toplumlar üzerinde baskılara yol açmış kimi zaman da aydınlanmanın temel taşı olarak bireyleri yönlendirmiştir.

BÖLÜM 2: FARKLI SİSTEMLERDE KADIN OLGUSU

2.1. İlkel Komünizmde Kadının Yeri

İlkel komünizmde kadının konumu onun aile içerisindeki konumunu belirler. Kadının haklardan yoksunluğu, erkek karşısındaki eksik hali, tarihsel süreç içerisinde tamamlanmıştır ve ortadan kaldırılamayacaktır. Kadının eskiden beri erkek karşısında ikincil konumu tartışılmazdır. Kadının üretimdeki yeri ile toplumdaki yeri arasında sıkı bir bağ vardır. Kadının kurtuluşunun kültürün ve biçimin gelişmesine bağlı olduğunu toplum ne kadar uygarsa kadınlarında o kadar özgür yaşadığını savunmakta yanlıştır. Kadının toplum içinde özgür olması onun ekonomik sistem içindeki yeri ile bağlantılıdır. Kadının konumu daima bir ekonomik sistemin belirli bir gelişme aşamasında ona ayrılan çalışma görevlerinin bir sonucudur (Kollantai, 2000;13).

İlkel komünizmde yani insanların küçük sürüler halinde yaşadıkları zamanlarda erkek ile kadın arasında hiçbir fark yoktur. Erkek kadın demeden insanlar avlanmayla ve meyve toplayarak hayatlarını idame ettiriyorlardı. Yani yaşayış açısından kadın ve erkek arasında hakları konusunda bir ayrım gözetilmezdi. Kadınlar fiziksel özellikleriyle de bu dönemlerde çok farklı bir şekilde göze çarpmazlardı. Kadınlar için karakteristik olan yuvarlak vücut biçimleri, göğüsler ve zayıf kaslar o dönemlerde ayırt edici olarak ortaya çıkmamıştır. Çocuk doğurmak dışında geçen bütün zamanlarını kadınlar da erkekler gibi ortaklaşa avlanma ve meyve toplamakla geçirmişlerdir.

İlkel komün döneminde ne kadının erkeğe ne de nede kadın ve erkek hakları farklılığından söz edilebilirdi. Çünkü o dönemde mülkiyet kavramından ve hukuktan söz edilemezdi. Erkeğe bağımlılık yoktu çünkü o da kabileye bağlıydı. Kolektif kararlara uymayanlar kayboluyor ya da açlıktan ölüyorlardı. Mücadele ve hayatta kalmak için dayanışma içinde olmak gerekmektedir. İlkel komünde ekonomik sistemin ilerlemesinin insanlığın kabileye bağlı olması gerekmektedir. İnsanla binlerce yıl önceki bu dönemde emek kavramı, sınıfsal ayrım ve özel mülkiyet gibi kavramlardan haberdar değildiler. İlkel komün döneminde farklı iki kabileden bahsedebiliriz. Bunlardan birincisi tarımla uğraşan kabiledir diğeri ise hayvancılıkla uğraşan kabiledir. Tarımla uğraşan kabilelerde diğeri kabile dede kadının konumu farklı yönlerden inceleyecek olursak; tarım kabilelerinde kadın tümüyle eşit haklara sahip olmakla

kalmaz kimi zaman önder konumuna da geçebilir. Fakat diğer yandan diğer kabilede kadın ezilmiş, bağımlı bir konumdadır. Aynı çağlarda farklı iki konum olan kabile sekli farklı iki kadın tipini de ortaya çıkarmıştır. Tarımla uğraşan kabilelerin kadınlarının önemli ölçüde daha fazla hak eşitliğine sahip oldukları kanıtlanmıştır (Kollontai, 2000:15).

Tarımla uğraşan kadın tarihsel süreç içerisinde bu konumda önemli roller aldı. Avlanmaya giden kadınlar çocuklarıyla beraber kalınca bir müddet sonra kendi ihtiyaçlarını kendileri karşılamak zorunda kaldılar çünkü aksi takdirde geri dönene kadar eşlerini beklemek zorundaydılar. Bu yüzden elinde besin stoku olmayan kadınlar kendileri ekip kendileri emek sağlamak zorunda kaldılar. Deneyimlerle yere düşen tanelerin büyüdüğünü fark eden kadınlar artık geçimlerini bu besinlerden sağlamaya başladılar. Kadın bu şekilde hayatını idame ettirmesini bir de kabile ye kabul ettirmek zorundaydı. Zaman içinde bunu da kabul ettiren kadınlar birde annelikleri vasıtasıyla kabilede özel bir yer edindiler. Her uzak yolculuğa ya da ava çıkıldığında artık kadınlar geride bırakılıyordu kadınlar bulunan ateş sayesinde emeklerini daha iyi kullanabildiler. Ateşin bulunması sayesinde daha çok işleri kolaylaşan kadınlar mutfağa bağımlı hale geldiler

Kadınlar yalnızca konut inşa etmek, toprağı işlemek, tahıl ekip biçmek, vs. ile kalmadılar onlar aynı zamanda zanaatla uğraşmaya başlayan ilk insanlardı (Kollontai, 2000:18) .

Bu dönemde her yönden bilgili olan kadın erkeklerin gözünde çok tehlikeliydi. Bu yüzden kadın insanlığa yarar sağladığı bir dizi buluş yüzünden kimi zaman erkeklerden üstün tutulurdu. Kadınlar erkelerle yalnızca eşit haklara sahip değillerdi bazen onlardan üstünde olabiliyorlardı. Ziraatla uğraşan kabilelerde kadının otoritesi zamanla daha fazla büyümeye başladı, gelenekleri görenekleri koruyan yasa koyucu olarak kadınlar gösterilmeye başlandı. Hem ziraatla uğraşan hem de avcılık yapan kabilelerde ise işbölümü, üretim ve ev idaresi için geride kalan kadınların zekâlarını ve gözlem yeteneklerini geliştirirken, erkeklerin işleri yani avcılık savaş sonucu kaslarını çelikleştirmelerine bedensel becerilerini ve kuvvetlerini geliştirmelerine yol açtı (Kollontoi, 2000:22) .

Kan akrabaları arasında ensest adı verilen evliliklerin olması, düşük doğum oranının olmasından dolayı anneliğe çok önem verilmişti. Her alanda matrilokal bir yapıya sahip olan kabilelik sisteminde, ilkçağda dinlerinde dişilerin üzerine kurulduğunu gösterir. İlkçağ dönemlerinde verimin alındığı toprak ve kadın en önemli kaynaklardır.

Kadının evlilikteki haklarını belirleyende toplumdaki haklarını belirleyen de kadınların ekonomideki rolüdür. Bu yüzden kadının tarımla mı hayvancılıkla mı uğraştığı o dönem için çok önemlidir.

Hayvancılıkla uğraşan kabilelere bakacak olursak; bu kabileler daha çok erkeklerin bedensel güçlerinden yararlanırdı. Çünkü bu kabileler gerektiği dönemlerde avlanırlar ve avlarını canlı yâda cansız yakalamaya çalışırlardı. Kadınlar ancak annelik görevleri olmadığı zamanlarda erkeklere yardımcı olabilirdi. Kadınların kutsal annelik vazifeleri dolayısıyla farklı bir işbölümü ayrımı görülür bu kabilelerde. Erkekler ava çıktıklarında kadınlar daha önceden yakalanan canlı avlara bakmakla yükümlüdürler. Bu yüzden bu kabilelerde kadın doğal olarak yan role sahiptir.

Hayvancılıkla geçinen kadınlar entelektüel açıdan erkeklerle boy ölçüşebilecek durumda değildi ve salt bedensel açıdan güç ve çeviklik olarak erkeklerden tamamen aşağıda bir konumdaydı (Kollontai, 2000:25) .

Bu dönemde yaşayan kabilelerde yaşam tarzları bakımından da fark vardı. Köylüler yaşamlarını daha barışçıl bir şekilde geçirirken hayvancılıkla uğraşan kabileler ise yaşamlarını zorbalık ve talan yaparak geçiriyorlardı. Bu zorba yaşam şekli hayatlarının her devresinde olduğu için zorla evlilik, kız kaçırma gibi eylemlere de başvuruyorlardı. Böylece kadınlar tüm haklardan yoksun bir şekilde hayatlarını devam ettiriyorlardı.

İlk çağdaki komün kabilelerdeki çoban kabilelerde ise kadına karşı hiç saygı tanınmaz. Erkek egemenliği bu kabilelerde tek güçtür. Bu kabilelerde kadınlar bir eşya gibi alınır ve satılır. Kadının hiçbir hakkı olmadığı gibi kadın en aşağı seviyede görülür.

Sonuç olarak insanlığın gelişim aşamasındaki bu iki farklı kabile yaşamında kadının iki farklı konumu vardır. Eğer kadın tarım kabileleri gibi iktisadi açıdan önemli ise saygı görmüştür fakat iktisadi sistem içinde ikincil planda ise o zaman erkeğe bağımlı bir halde yaşamaya devam etmiştir.

2.2. Köle Sisteminde Kadının Rolü

Binlerce yıl süren ilkel komünizmde kadının rolün büyüktü. Ataerkillik ve ana erkillik arasındaki çatışma binlerce yıl sürdü. Tabii ki ortak çıkarlarla birbirine bağlı olduğu ekonomiye sahip çıkan kadın kolektif esas üretici olarak işlev gördü. Bu kadın egemenliği ise analık hukukunu beraberinde getirdi. Özel mülkiyetin ve bu mülkiyet sistemine bağlı olan kabilelerin dağılmasının önlenmesinde hem içgüdüsel hem de otorite kurarak çalışan kadın bu dönemde önemliydi.

Özel mülkiyetin ortaya çıkmasıyla beraber kadınların konumu da değişti. Özel mülkiyet kadının vesait altına alınmasına ve üretim içindeki rolünü kaybetmesine yol açtı. Bu tabii de bu dönemdeki yaşam tarzının da değişmesiyle bağlantılı olarak ortaya çıktı. Komün döneminde tarımla içice olan ve geçimini bundan sağlayan kabileler özel mülkiyet sistemiyle beraber zanaatkârlık, dericilik, dokumacılık gibi başka mesleklere yöneldiler. Bu iktisadi değişim içinde de kadınların üretimdeki rolü azaldı. Tarımla uğraşan kadın kölelere layık görülen düşük değere sahip olmaya başladı. İktisadi sistemin esas üreticisi olarak kadının yeni gelişme sonucunda şimdiye kadar ki saygın konumunu kaybetmesi bu gelişmenin mantıklı bir sonucu oldu.(Kollontai, 2000:33) Bir tek yerleşik hayata sahip olan kadınlar haklarını koruyabildiler.

Özel mülkiyet sistemi, toplumların sınıflara bölünmesi, iktisadi biçimlendirdi ve bunun sonucunda kadın iktisadi olarak ikinci plana atılmış oldu. Cinsiyetler arası işbölümü kadınların ikinci derece görevleri üstlenmesine sebep oldu. Bundan dolayı da kadının bağımlılığı arttı ve köleliği olgu oldu. Kadın üretken bir çalışmadan bu zamanda koparılmıştır. Özel mülkiyetle beraber kadın baskı altında tutulmaya devam edilmiş cinsiyetler arası eşitsizlik ortaya çıkmıştır. Bu dönemde kadının yazgısı ocak başında oturmak iken erkekler bütün üretken işler peşinde koşmuşlardır. Tarlalar artık kadının dünyası değildir artık özgürce yaşamın yerini dört duvar arasında bir yaşam almıştır. Bu yaşam artık kocanın eşi, çocuğun annesi, olarak devam etmiştir. Bu dönem ilerleyen yıllarda iktisadi bölünmeyi sınıflar arası da bölünerek yaşamıştır. Bunlardan birincisi özgür yurttaşlar ikincisi kölelerdir. Özgür yurttaşların emeğine saydı varken köleler işe yaramaz olarak görülüyordu. Özgür yurttaşların emekleri ve konumları yerlerine getirdikleri görevleriyle doğru orantılıdır. En fazla itibarı devlet adamları görürken onları savaslar izlemekteydi. Tüccarlar ve zanaatkârlar ise en itibarsız sınıflardı. Yani

köle üzerinden sağlanan itibar önemliyse o dönemde. Özel mülkiyete önem veren Yunanlılarda devletin gelişme aşamasında kadınlarla uğraşmak önemliydi. Kadınlar Yunanlılarda da eski geleneklerini kaybettiler. Bu dönemde kadın bütün eski haklarını kaybetmiş, ustası olan erkeğinin kölesi olmuştur.

Cinsiyetler arası eşitlikten bu dönemde ancak köleler arasında bahsedilebilirdi. Kölelerin hepsi eşit haklardan yoksun olarak en ağır koşullarda çalışıyorlardı. Yunanlı köleler arasındaki bu eşitlikten dolayı hepsi eziyet çekiyorlardı. Eskiden önemli bir yere sahip olan Yunanlı kadınlar özel mülkiyetle beraber değerli olan işgüçlerini kaybettiler.

Diğer taraftan Yunanlı her kadın köleler gibi haklarından yoksun olarak yaşamıyordu. Eve bağımlı kadınların yanı sıra bağımsız kadınlar da vardı. Yunanlılarda bir grup oluşturan bağımsız kadınlar, özgür kadın yurttaşlardı. Bu kadınlar bilime, felsefeye, politikaya ilgi duyarlardı ve devlet işlerini etkilerlerdi. Bu kadınların çoğu çevrelerindeki insanlar için yardım ederlerdi.

Örneğin Yunanlı kadın Sappho, kadın dostları için bir okul kurmuştur (Kollontai, 2000:42). Yunanlı kadınlar eve hapsedilmeyince neler yapabileceklerini özgür olarak gösterebildiler. Fakat diğer taraftan dört duvar arasına sıkıştırılan kadınlar ise ekonomik olarak faydasız bir hale geldiler. Özgürce yaşamlarını sürdüren kadınlar özel mülkiyetin, ev idaresinin ve yasal evliliğin kadının özgürlüğünü kısıtlayıcı bir engel olduğunu savundular. Yunanlı kadınlar Yunanistan'ın sınıflı toplumunun ve köleciliğe bağlı toplumsal ilişkilerinin kökten altüst edilmedikçe kadının rolünün değişmeyeceğini savunmuşlardır. Bu yüzden de kadının özgürlüğünün eşitlikle sağlanabileceğine inanmışlardır.

2.3. Köy Topluluğunda Kadının Yeri

Ortaçağdaki toplulukları ve bireylerin yaşamlarını inceleyecek olursak; hem köylü hem de köylü kadın için haklardan söz edilemez. Burada yaşayan hem köylü hem de eşi konum olarak efendilerinin serfleriydiler. Bu dönemde var olan feodalizm altında bu insanların yaşamlarını anlatmak için yeterlidir. Feodal ekonomi tümüyle toprağa egemen olanların, şövalyelerin, savaşçıların üzerinde sınırsız iktidar uyguladıkları büyük toprakların varlığına bağlıydı. (Kollontai, 2000:62). Bu dönemde toprak sahiplerinin tarlalarını köylüler işliyordu fakat bu köylüler Eski Yunanlılardaki gibi köle

değillerdi. Özgür olan köylüler sadece politik olarak bağımlılık içinde bulunuyorlardı. Bu da onları serf haline getirmişlerdir.

Aristokrat şekilde yaşayan bireyler zincirinde köylüler farklı bir yaşantıya sahip oldular. Bu yüzden köylü kadının da köylünün de konumu birbirinden farklı değildi. Her iki cinste gece gündüz çalışırlardı. Bu çalışma efendileri için yeterli görülmezdi. Saygıyı ancak toprak sahipleri görürdü. Erkek v kadın angarya egemenliğinin boyunduruğunu taşımışlardır. Fakat diğer yandan köylü kadın ve erkek ev dışında bu şekilde yaşamlarını idame ettirirken ev içinde ise egemenlik erkeğe bağlıydı. Babalık hukuku ve erkeğin çocukları üzerindeki iktidarı ise güçlenmiştir. Köylü erkeğin otoritesi evde sağlamlaşmışken köylü kadın hem kocasının hem de efendisinin kölesi olmuştur.

Diğer yandan serf köylü kadınları ile şövalye eşlerini karşılaştıracak olursak; köylülerde aşk evliliği şövalyelerden daha fazladır. Şövalyelerde ise evlilikler daha çok boşanmayla sonuçlanırdı. Köylü kızları kendi evliliklerinde aristokratların kızlarına göre daha fazla hak sahibiydiler (Kollontai, 2000:67).

Köylülük içinde özel mülkiyet yerleştiği ölçüde kadının konumu da aynı ölçüde haksız bir durumda idi. Zaten temelde bu dönem insan haklarından yoksun, eşitlik ve bağımsızlığın olmadığı bir dönemdi.

Ortaçağdaki diğer önemli bir zümre ise; burjuvazi ve kentsoyluları oluşturan kentsoylulardır. Kentsoylu kadınları zanaatkâr kadınlarıdır. Zanaatkârların kendi el emeklerini yapıyorlardı. Ne kadar fazla üretim yaparsa zanaatkâr o kadar yaşamlarını kolay idame ettirirlerdi. Bu yüzden zanaatkârlar eşlerinden sürekli yardım isterlerdi. Bu dönemde özellikle 12.yüzyılda kadınlar zanaatkârlıklarla ilgili mesleklerde ön plana çıktılar. Kadınlar erkekleriyle beraber atölyelerde çalışırlardı eğer erkekleri ölürse atölyeleri onlardan devir alırlardı.

12. ve 14.yüzyıllarda İngiltere, Almanya, Fransa ve İtalya'nın birçok kentinde kadın emeği o kadar yaygındı ki yalnızca kadın zanaatkârlardan oluşan loncalar vardı. Loncada hem erkekler hem de kadınlardan oluşur. Zanaatkârlardan oluşan loncalarda kadınların da katkısı ile kararnamele oluşturuldu. Kadınlar kendilerini ve aynı zamanda sıkı sıkta çocuklarını emekleriyle geçindirmek için çalışıyorlardı. Fakat zorda olan kadınlar eğer kendi emeklerini satamazlarsa bu sefer farklı yollar arıyorlardı.

Hayatlarını devam ettirmek zorunda olan kadınlar para kazanmak için vücutlarını satmaya başlamışlardı. Bu durumu amansızca takip eden belediye meclisi genelevler dışında bu insanların çalışmasını önlemiştir.

Tüccar sınıftan kadın ev sahibesi ve iyi bir eşi. Erkek ailenin reisi konumundayken tüccar eşleri de ve emeğine zamanlarını harcarlardı.

Sonuç olarak diyebiliriz ki kocasının karlısında her türlü haktan yoksun olan kadın sadece belirli haklara sahipti. Evin beyinin ev içinde kadınlar üzerinde egemenliği her zümrede aynıydı. Köylü erkeğe kadınına soyunu sürdürücü ve ekonomideki üretici gücü için değer verdi fakat eşine her zaman hizmetçisi olarak görmüştür.

2.4. Kapitalist Sistemde Kadının Rolü

Ortaçağdaki kapalı doğal iktisattan modern para ekonomisine geçişinden sonra manifaktür ve sermaye çağı başlamış oldu. Yani ilkel sermaye birikimi büyük bir hızla yetkinliğe ulaştı. Böylece insanlık kapitalist sistemle tanışmış oldu. Üretim ve tüketim merkezi olarak kentler ortaya çıktı. Kentlerdeki farklı yaşam giderek tarımsal üretimden fabrikasyon üretimine geçildi. Dolayısıyla kentlerin ağırlık noktası fabrika sanayi oldu. Binlerce işçinin çalıştığı bu fabrikasyon merkezleri başta İngiltere, Hollanda, Almanya, Avustralya'da ortaya çıktı.

On dokuzuncu yüzyılın bu gelişimlerinden sonra 20.yüzyıldaki büyük bilimsel çalışmalar kapitalist sistemin başarılarına katkıda bulundu. Eskiden kol gücüne sahip olan sermayedar sınıf, artık makine gücüne güveniyordu. Bu şekilde hem zamandan hem de üretimde fazlalıktan yana başarı kazanılıyordu. Makineyle günde altı yüz bin iğne imal eden tek bir işçi kadın yüzotuzbeş işçi kadının yerini alıyordu (Kollantai, 2000:108).

Bu üretim hızıyla fabrikatörlerin serveti hızla büyüyordu. Fakat makinelerle emeğin yükseltilmesi işçilerin yüzünü güldürmedi. İşçilerin hayat standartları yükselmedi. Gerek kadın gerekse erkek olsun makinelerin gelmesi onların emeğinin değerini ikinci plana atmıştır. Bu dönemde makineleşme en büyük emek amacı olarak kullanılırken canlı emek yeterli ilgiyi artık görememektedir. Makinenin ön plana çıktığı bu dönemde insan gücü sadece bunu tamamlayıcı niteliğidir. Böylece işçi sınıfının geliri daha önceki yıllara göre azalmış oldu.

Kapitalist sistemle beraber sermaye birikimleri artı ve böylece sermayeciler arasında rekabet arttı. Sermaye sahipleri daha fazla kazanmak için sürümden kazanıyor ve böylece küçük esnaf kan kaybediyordu. Zanaatkârlar iflas ederken sermayedarlar güçlerine daha fazlasını da katıyorlardı.

Bu dönemde kadınların yaşamlarına bakacak olursak; zanaatkâr ve manifaktür dönemin dağılımı sırasında kadınlar ağır çalışma şartlarında mutsuz bir çalışma hayatına sahiptiler. Fakat daha sonradan makinelerle yaşamak zorunda kaldıkları çalışma hayatı onlar için daha sıkıcı oldu.19.yüzyılın yarısından itibaren kadınlar daha ağır şartlarda çalışmaya başladılar. Bu yıllarda normal şartlardan daha kötü, sağlıksız ve düşük ücretle çalışıyorlardı. Sosyal sigortalarının olmaması, sürekli işsiz kalma korkusu da bunlara eklendiğinde hayatları kâbusa dönmüş oldu. Bu da işçi sınıfı örgütlemeye ve kendi sınıf partisi ve sendikaları kurmaya yöneltti. Bu yıllarda girişimciler erkek gücüne göre daha ucuz olduğu için kadın işgücü kullanmayı tercih ediyorlardı (Kollantai, 2000:111).

Ağır şartlarda çalışan kadınlar zamanla ev idaresini ve ev işlerini bir kenara bırakmak zorunda kaldılar. Büyük sanayi fabrikalarında üretime fazlasıyla katkı sağlayan kadınlar evi için artı bir yarar sağlayamıyorlardı. Kadınlar ucuz işgücüne sahip oldukları için erkekler tarafından bir süre sonra tehdit olarak görülmeye başlandılar. Bir iş dalında ne kadar çok kadın işe alınmışsa erkeklerin iş geliri de o kadar düşüyordu (Kollantai, 2000:113).

İşçi sınıfı ilk kez 19.yüzyılın ikinci yarısında politik ve sendikal örgütlerinin mücadelesi sonucu bu düzen bozulmaya başladı. İşçi kadınların ücreti erkek iş arkadaşlarının yarısı kadardı, 20.yüzyılın sonuna doğru kadınların aldıkları ücret erkeklerin ücretleriyle denk duruma getirildi. Fakat yine de kadınların sağlıksız yaşam koşullarında bir düzenleme yapmadı. On dokuzuncu yüzyılda fabrika kızı olarak çalışan kadınlar 20.yüzyıldan itibaren emeklerinin karşılığını almaya başladılar. Böylece kadınlar artık emeklerinin rastlantısal değil, kendi yetenekleri doğrultusunda arttığını fark ettiler. Bu da onları kendilerini güvence altına almalarını sağladı.

2.5. Kadın Sorunlarının Nedenleri

Tarihsel süreçte kadınların farklı çağlarda farklı şekillerde yaşadıklarını daha önceden belirtmiştik. Bu tarihsel süreçte kadınlar birçok alanda sorunlar yaşamışlardır. Uzun

yıllar sıkça ortaya çıkan kadınların erkekler karşısındaki farklı konumudur. Kapitalizmin ve sınıflı toplumunun belirgin özelliklerinden biri cinslerin eşitsizliğidir. Bu dönemde erkekler iktisadi, siyasal, kültürel ve entelektüel yaşamın patronlarıyken kadınlar ikincil bir konumdadırlar. Son yıllarda mutfaklardan ve çocuk odalarından çıkarak erkeklerin tekeline meydan okumaya başlamışlardır. Fakat yıllarca süren bu eşitsizlik bunla da çözüm bulmamıştır. Feodal ve kapitalist toplum boyunca süregelen bu eşitsizlik kilise ve özel mülkiyet sistemi tarafından desteklenmiştir. Doğa tarafından erkeklerin üstün olması bir yasayken kadınların on planda olması sadece ana olmalarından dolayıdır. Dolayısıyla kadını alçaltıp erkeği üstün kılan sınıflı toplumdur. Yıllarca ayırmadan dolayı gelen bu eşitsizlik aşağılıklar, ayrımlar, aşağılanmalar yaratmış ve böylece toplumsal sistemler farklı şekillerde kurulmuştur.

Sınıflı toplum sonucunda kadınların analık bir yandan övülürken diğer yandan kadının cinsel organlarından gelen bir bela göstergesi olarak ta kabul edilir. Tarihsel sürece baktığımızda ise kadınlar toplumların önderidir. İnsan türü için belirleyici olan analığın emeğe yol aşması gerçeği ve insanın ilk toplumsal sistemi, analık ve emeğin bir araya gelip birleşmesiyle kuruldu.(Reed, 1985:32).

İlk çağdaki toplumlara bakacak olursak; yiyecek topluma çağında işbölümü cinselliğe bağlı olarak ayrılmıştır. Cinsler arasındaki farklılaşma yiyecek toplama türlerine göre farklı olarak ayrılmıştır. Erkekler hayvancılıkla uğraşırken kadınlar yerleşme bölgesinde bitkisel ürün toplarlardı.

Daha sonraki dönemlerde erkek avcı veya savaşçıyken kadınlar kampta çocuklarını büyütüp yemek pişirirlerdi. Kadınların ilk çalışma yaşamı yiyecek ikmalinde odaklanmıştı yani yiyeceklerin hazırlanması, korunması, saklanması, kadınların işiydi. Yiyeceklerdeki zararlı kısımları ayırır, ilaç yapmak için bitkileri toplarlardı.

Sonraki dönemlerde kadınlar çömlek yapmışlar, ayakkabı imal etmişler, deri çadır ve korunaklar inşa etmişlerdir. Bu dönemde kadınlar sadece kalifiye işçi olarak kalmamış aynı zamanda yük ve eşya taşıyıcısı olarak ta çalışmışlardır. Fakat ilkel kadın emeğine rağmen bağımsız bir şekilde çalışır. Kadınların ilkel dönemde emeklerini faal yerine getirmiş aynı zamanda bağımsızlık kazanmışken kadınların boş oturduğu dönemlerde ise cinsel bir köle olarak kullanılmışlardır. Kadınlar emeklerinin karşılığı olarak ilk büyük insan birliğinin kurulmasını kazanmışlardır. Bu sayede kadınlar ilk işçi ve

çiftçiler grubunu oluşturmuşlardır. Zamanla tarımın kadınlar tarafından keşfi erkeklerin avcılık yaşamından kurtuluşunu getirdi. Bundan sonra cinsler arası eski işbölümünün yerini bir dizi farklı toplumsal iş bölümleri almıştır. Ve böylece kadın emeği yerini erkek emeğine bırakmıştır.

Fakat diğer yandan erkeklerin kurtuluşunu getiren koşullar, anaerkinin yıkılmasına ve kadınların köleleştirilmesini de getirmiştir. Dolayısıyla toplumsal üretim erkeklerin eline geçince kadınlar üretken yaşamdan yoksun bırakılmışlardır. Ve sadece annelik görevleriyle bağdaştırılmışlardır. Kadınların toplumsal temelleri atmaları için yüz binlerce yıl geçmiştir.

Aile, evlilik ve toplumsal etkenlerle ilgili kadının gelişimine baktığımızda; köleci toplumda evlilik yalnızca sınıfın ayrıcalığıdır. Bu dönemde köleler evlenemezdi. Evlilik ve tek eşli evlilik yasaları dolayısıyla erkek kadınının sahibiydi erkek hem karısı hem de çocukları üzerinde egemenlik sahibidir. Bu dönemde kadın ikinci sınıf bir varlık olarak yaşamını sürdürmektedir. Evlilik daha acık ve seçik olarak feodal dönemde ortaya çıktı. Soylular ve serfler eşleşme işlerine pek de önem vermezlerdi, onlar için yasal evlilik hala zenginler için bir ayrıcalıktı (Reed, 1985:62) .

Günümüzde ise evlilik bütün sınıflar için geçerlidir. Buna uymamak en azından evli olmayan kadının fahişe çocuklarının da gayrimeşru sayılması gibi çeşitli cezalandırmalarla sonuçlanır (Reed, 1985:63) .

Yıllarca erkekler için cinsel bir meta olarak görülen kadınlar bugünlerde kendi vücutlarını denetleme hakkına sahiptirler. Kadınların kurtuluşu hareketi içinde kürtaj hakkı ve üreme konuları hakkında tavırlarını koymuşlardır.

Kadınların sahip olduğu sevgi ilişkileri, cinsellik, evlilik ve aile sistemi içinde eritişmiş ve evlilik kadınlara dayatılan sığ bir yaşam olarak öne sürülmüştür. Özel mülkiyetin olduğu yıllarda kadın kocasının malı haline gelmişti ve bedenini, beynini ve ev işi hizmetlerini kocaların sunmaktaydılar. Bu düzende kadının beyni çok gerideyken rahmi önemlidir. Kadınlar emperyalist sistemin içinde sömürülmeye devam ettiler. Erkekler kadınları cinselliklerinde bir araç olarak gördüler. Evlilik açıkçası özel mülkiyet sahibi erkeklerin çıkarlarına hizmet için kurulmuştur.

Bugün ise kadın ev dışında çalıştığı halde temel ev işleri de hala onların sırtındadır. Kadınların kurtuluş mücadelesi içinde baskıcı düzene meydan okumuştur. Giderek artan sayıda kadı ücretliler meslek dallarına, bürolara, sanayiye akın etmesiyle 19. yüzyıldan itibaren kadınların çoğu iktisadi bağımsızlığını ele geçirmişlerdir.

Bugünün kadını erkeğe cinsel özgürlük veren ve bunu kadına tanımayan ikiyüzlü çifte standardı küçük görmekte ve reddetmektedir (Reed, 1985:71). Şuan da toplumdaki birçok kadın yeni toplumsal ahlak standartların istemektedirler. Evlilik kurumunun gizliliğini ve utancını reddetmektedirler.

Kadınların bugün savundukları şey eşlerin birbirlerine sevgiyle bağlanmalarındır. Kadınlar her anlamda mücadeleyi sürdürmeleri için ücret bakımından erkeklerle eş düzeyde olmalıdırlar.

Kadınların bir diğer sorunu ise her anlamda ön planda olmalarıdır. Kozmetik ve moda tasarımı gibi konularda kadınlar erkeklere göre daha on planda tutulmuştur. Kapitalist sistem geliştikçe cinsiyet kimliğinin ustası örtülmüştür. Modayı güzellikle özdeşleştirenler bunları geniş kitlelere sunmak için kadınları kullanmışlardır. Kadınlar eskiden beri erkeklerin ilgisini çektiği için güzelliği her alanda kullanan geniş kitleler kadınları rekabet aracı olarak kullanmışlardır. Diğer yandan güzel olmak için savaşan kadınları boyalar, kozmetik ürünlerle allayıp pullamışlardır, Bunun yanında da kalmayıp son moda giysilerle kadınları şekil bir meta haline getirmişlerdir. Hatta bu kadınlara dayatılan moda olan her şey bir müddet sonra geçerliliğini de yitirecektir.

Kadınların günümüzde karşılaştıkları diğer bir sorun da yine cinsel metayı yansıtan kadın karakteri olarak ön plana çıkarılmalarıdır. Kadın figürünü ön plana çıkararak göz kamaştırıcı hale getirerek kadın cinselliği ve saldırganlığını gözler önüne sermişlerdir. Pembe dizi olarak yayınlanan programlarda ise kadınlara farklı misyonlar yüklenerek ya onların hanımefendi ya da yuva yıkan kadın profili çizilmiştir. Kitle iletişim kuramının netleşmeye başladığı 1980'lerde pembe diziler de daha ciddiye alınmaya başlanmıştır (Geraghty, 1991:8) .

Pembe dizilerde sunulan iki handikap bulunmaktadır. Bir yandan 80 ve sonrası dönemlerde kadınlar bu tarz programlarla zamanlarını geçirmektedirler diğer yandan bu programlarda kimi kez kadınları aşağılayan durumlarda ortaya çıkmıştır. Bir yandan bu

tarz programlar özellikle evde oturan kadınlar için keyif verici bir hal alırken bu programların akılcılıktan uzak olduğu da kesinleşmiştir. Diğer yandan son zamanlarda olan kadın programlarıyla beraber sanki kadınlar acınası varlıklarmış gibi gösterilerek erkek egemenliği altında baskı uygulanmaktadır. Kadınlar sürekli olarak evlerinde gösterilerek bunların dışında bir yaşam süren kadınların toplumsal sorunların sebebi olarak gösterilmişlerdir

Kadın sorunlarından biride kimlik ve simgeselliktir. Yıllarca gerek Türkiye'de gerekse Ortadoğu toplumlarında kimlik cinsiyetçi ideolojiler kadınları odak noktası olarak almıştır.

Batılılaşma eğilimleriyle beraber ülkeler değişime uğrayarak farklı etkileşimler içine girmişlerdir. Bu bağlamda ulusal devlet ve İslam parametrelerine göz attığımızda Mısır ve İran örnekleri bizim için bu durumu açıklayacak en iyi örneklerdir. Mısır ve Türkiye açısından duruma bakacak olursak'; Türkiye'de kadınların durumlarının geliştirilmesi için yeni toplum fikirlerini ön plana atan Ziya Gökalp'ın yerini Mısır'da Kasım Amin almıştır. Kasım Amin'i yazmış olduğu eserlerle geniş yankılar uyandırırken ekonomik hayatta kadın ve erkeklerin aynı haklarla birbirlerine destek vermelerini savunmuştur. Ancak Mısır hükümetinin veya herhangi bir erkek bireyin kadın sorununa merkezi bir açıdan yer vermesi mümkün değildir. Onlarca yıl süren çabalardan sonra ancak kadınlar İslami modernizmle kendilerine bir yer edinmeye çalışmışlardır. Bu alanda milliyetçi seferberlikle beraber ilerici erkeklerin feminizme yatkınlığıyla da beraber kamusal alanda kadınlar kendilerine yer bulmuşlardır.

Yıllarca yüzlerini örterek, erkek egemenliğine boyun eğerek yaşayan Mısırlı kadınlar ancak 1979 yılından itibaren boşanma haklarını kazanabilmişlerdir.1952 Devrimi ile beraber kadınların işgücü yerlerinde yerleri daha kesinleşmiştir. Ulusal bağımsızlık dönemi gibi ılımlı siyasal koşullarda destekleyici bir ortamın bir parçası olan kadınlar haklarını kazanmış oldular.

Her zaman dinin belirleyici unsur olduğu İran'da ise kadınlar için simgesel düzenlemeler ancak 1936'larda yapılmıştır. Keşf-i İcap yani örtünün zorunlu olarak çıkarılması yasası yürürlüğe girdi. Fakat o dönemlerde örtülü kadınlar kamu taşıtlarında seyahat edemez ve kamu kliniklerinde tedavi görmeleri engellendi. Örtünün çıkarılması yolunda devlet bazı durumlarda fiziki olmak üzere zora başvurmuştur.

Örtülerini zorunlu çıkaran kadınlar oldu, yönergeye uymayan kadınlar ise evlerinde kapalı kaldı. Diğer yandan bağımsız yurttaş inisiyatifleri hoş görülüyordu.1930dan itibaren bütün kadın dernekleri ve dernekleri kapatıldı.1941-53 arasındaki dönemde kadın sorunu kendi kapsamındaki sorunlar etrafında merkezileşmek yerine toplumsal değişimin sorunları etrafında daha geniş siyasal projelerin bir parçası haline geldi ve bu dönemden itibaren kadın örgütleri daha çok siyasi partilerin yan kuruluşları biçiminde gelişme eğilimi gösterdiler (İlyasoğlu, 1993:64).

1979'lu dönem ise İran kadınının uzun zamandır yıkıma uğratan modernlik karşısında namusluluk gibi ir gerilimin simgesel ayrışmaya uğradığı dönemdir.1979lı yıllarda<örtünmek Rıza Şah'a karşı başkaldırıyı simgeliyordu.19 yüzyılın ilerici erkekleri için geleneksel kadın toplumsal geriliğin simgesel odağıydı. Türkiye'de ise Batılılaşma içinde kılık kıyafete ilişkin değerler her zaman Batılılaşmanın dozu ve kimlik ile ilgili tartışmaların odak noktası haline gelmişti. Fakat öte yandan kılık-kıyafet Osmanlı devleti için simgesel değerler içinde önem arz ediyordu. Reformalistler ve muhafazakârlar kendi içinde kadın kılık kıyafet etrafında kimlik, namus, cinsel töreleri tartışmışlardır. Kadınların kılık kıyafetlerinde değişiklikler ve bu bağlamdaki tartışmalar aynı zamanda daha genel bir oluşumun yani bu değişikliklere hali hazırdaki toplumsal cinsiyet normlarının nasıl tekabül ettiğinin tartışılmasının da bir parçasıdır (İlyasoğlu, 1993:67).

Ahmet Cevdet ve kızı Fatma Hanım kadının toplum içinde yerini geliştirmek ve ön plana çıkarmak için modernist İslami prensipleri ön plana çıkarmışlardır. Aynı zamanda Fatma hanımı asıl hedefi kadınları özel alan içinde bırakan anlayışı sorgulamaktı. Kadının durumundaki kötüleşmeyi kadının özel alanda erkeğin ise dışarıda çalışması olgusundan ileri geldiğini savunmaktadır. Bu dönemler zaten kadın ve erkeğin aynı ortamda bulunması, çok eşlilik, tesettür, gibi birçok durumun tartışıldığı bir dönemdir. Bu dönemde çıkan bazı dergilerle kadınların hayatları sorgulanmaya başlanmış, kadınların özgürlüğü savunulmaya başlanmıştır.

Mili Mücadele kapsamında birçok kadın kara çarşafklar için de haklarını savunmuş ve bunun sonunda 1926 da Milli Mücadele döneminin sonunda ilk haklarını kazanmışlardır. Türkiye Cumhuriyetinin önderi Mustafa Kemal kadınları çalışmalarına ortak ederek onları özel alanlarından çıkarmış, ekonomik hayatta onları erkeğin

yardımcısı haline getirmiştir. Diğer yandan kılık kıyafette de düzenlemelere gidilmiş birçok kadın çarşaf yerine tayyör giymeye başlamıştır. Batılılaşmanın etkileri altında oluşan ayrışmaların giyim düzeyinde dışa vurması, İslami siyasi çizginin kendini genel siyasi çizgiden farklılaşması sürecinin de bir parçasıdır (İlyasoğlu, 1993:73). Bu süreç içinde İslami çizgi içinde yeni oluşumlar ortak noktada buluşmuştur

18.yüzyıldan itibaren gündeme gelen ve gündemdeki yerini hiç yitirmeyen diğer bir sorunda kadınların kamusal alan ve özel alandaki yeridir. Kadınların bu bağlamda yer alması özellikle 20 yüzyıldan itibaren kadın tarihselciliğinin toplumsal cinsiyeti tarihin içine yerleştirmesi ile birlikte gündeme gelmiştir. Bizim toplumumuzda ise özel alan ve kamusal alan ayrımı mahrem-namahrem olarak sınıflandırılmıştır. Modernleşme paradigması içinde inceleyecek olursak; kadın kamusal alanda yer aldıkça özel alanda da dönüşüme uğrar cins rolleri aile içi ilişkileri farklılık gösterir. Bu bağlamda kadınlar kamusal alana doğru yöneldikçe kamusal alanda özel alan içine doğru yayılır. İslamcı hareketleri içindeki kadınlar ise bu bağlamda kendi hareketlerini yaratırlar. Kamusalın ve özelin kesiştiği yerde kadınların durumları için bir kimlik gerekmektedir. Tesettür içindeki kadın imajı kamusal alanda kendi içine kapanmış bir bedeni imgelemektedir. Bu durumda geleneksel kadın ve modern kadın olarak iki portre ortaya çıkmaktadır. Geleneksel kadın özel alanından sıyrılmadan yalnızca kocası ve çocukları için yaşayan kadinken, modern kadın hayatı karşı cinsiyetle her alanda paylaşan bir kadın portresi çizmektedir.

Aydın Müslüman kadın olarak nitelendirilen bu sınıf kadının yeniden toplumsallaştırılması için çabalamaktadır. Bu amaçla özel alan ve kamusal alan ayrımına katılmadan kadınların özel alanlarında da kamusal alanda da erkelerle paylaşımlarda bulunabileceklerini savunurlar.

Kadınların bugün ve geçmişte büyük problemler yaşamanın en büyük nedeni ekonomik sorunlardan ve yoksulluktan en çok etkilenen kesimin çocuklar ve kadınlar olmasıdır. Kadınlar özellikle istihdam alanında kırsal kesimde ve kentte farklı sorunlar yaşamaktadırlar.

Ülkemizde kırsal kesimdeki kadınların daha çok aile içi işlerde ve tarım alanında çalışırken kentteki kadınların ise ev işlerinde ve daha niteliksiz işlerde çalıştıklarını ya da hiç çalışmadıkları gözlenmiştir. Bu sorunların temelinde ise eğitimsizliğin

yatmaktadır. Eğitimsizliği sadece okuma yazma oranını artırmakla değil, kadınlara el becerilerini geliştirecek, meslek edindirecek ve kadın girişimciliğini destekleyecek çalışmalarla aşılabilir.

BÖLÜM 3: FEMİNİZMİN TARİHÇESİ

3.1. Feminizm

Feminizmin terim anlamı Fransızca 'feministe' kelimesinden gelir. Dünyadaki her türlü kadın hareketinin genel ismi olarak kullanılır. Kadınlar için oluşturulan bu özgürlük hareketi, yüzyıllar boyunca sayısız anlamlar ifade etmiştir. Bunun başlıca nedeni ise kadınlar için mücadele savaşına girenlerinin düşüncelerinin değişik olmasındandır. Örneğin feminizmi erkeklerle eşit olmak olarak tanımlayan liberal feministler ayrı kulvarda yer alırken 19. yy.da Avrupa'da gelişen hareketler ise sosyalist nitelikler taşıyordu.

Bireylerin çoğu ise günümüzde cinsiyetçiliği anlamıyor. Feminizmin sırf erkeklerle eşit olmanın peşinde koştuktan ibaret olduğunu düşünüyor (Hooks, 2000; 1). Ve bu yüzden insanların çoğu feminizmi erkek düşmanlığı olarak tanımlıyor. Feminist hareketin ' erkek- karşıtı' olduğunu varsayan çarpık kanı, kadına ait olanın hiçbir yerinde ataerkinin ve cinsiyetçi düşüncenin olmayacağını varsayan diğer bir çarpık kanıyı da içinde barındırıyor (Hooks, 2000:2).

Feminist kuramın ilk zamanlardaki asıl amacı cinsiyetçi düşüncenin nasıl işlediğini kadınlara ve erkeklere açıklamaktı. Birçoğumuz ebeveynlerimiz tarafından yetiştirilirken cinsiyetçi düşüncüyü kabul etmek üzere sosyalleştirildik. Fakat feminist düşünce bu algılayışımızı değiştirmemiz için bir kuram olarak ortaya çıkmıştır.

Feminizmin tarihine baktığımızda 18. yy.dan itibaren Fransız ihtilaliyle beraber ortaçağın katı skolastik baskısının geride kaldığını görürüz. Rönesans ve reformun etkisiyle bilim, sanat ve dinde meydana gelen değişimler yeni 'izm' lerin de ortaya çıkmasını sağladı.

1791 yılında Olypmpe'de Gauges'in ' Declaration des Droits de la Femme Et de la Citoyenne' yani ' kadın ve kadın yurttaşların hakları beyannamesini yazması ile beraber feminizm de izmler ailesine katılmış oldu (Emin, 1995:20).

1. Böylece feminizmin temel hedefleri; (Emin, 1995; 21).
2. İnsan temel hak ve hürriyetlerinden yararlanmak
3. Siyasi alanda seçme ve seçilme hakkına sahip olmak
4. Ekonomik alanda ; çalışma ortamı, imkanı ve ücret gibi alanlarda erkek işçilerle eşit olmak
5. Eğitim alanında; her türlü eğitim hak ve imkânlarından yararlanmak olarak sıralandı. Günümüzde ise dünyanın hemen her yerinde az ya da çok feminist hareketler görülmektedir. Başlangıçta bireylerin genellikle birbirine tanıdığı küçük birlikteliklerden doğan feminist düşünce daha geniş bir kitleye ulaşabilmek için kurumsallaştırılmaya başlandı. Böylece feminizm politik tavır almak anlamına geldi. Bu küçük birliktelikler kadın araştırmalarıyla beraber akademik bir çalışma ortamı buldu. Bu akademik birliktelikler bilinç yükseltme grubu olarak feminist hareketi inşa etti. Bireylerin feminizme inanması politik tavır alışlarının tümünde olduğu gibi insanın kişisel tercihlerine bağlıydı.

Böylece bu akademik birliktelikler cinsiyetçilik ve erkek egemenlik meselesini konuşmak üzere toplumsallaştırılmaya başlandı. Erkeklerle aralarındaki tek fark erkeklerin cinsiyetçilikten daha fazla yararlanmaları ve bu yüzden ataerkil ayrıcalıklarından vazgeçmemeleriydi. Aslında "feminizmin tanımlanması, tanımlamayı yapanın, erkek kadın ilişkilerinin geçmişteki, şimdiki ve gelecekteki durumunu nasıl anladığına da bağlıdır" (Ramazanoğlu, 1998:25).

Feminizm geçmişi ve geleceği değerlendirirken, gelecekteki başarıların etkin kişileri olarak da bayanları da değerlendirirler. Feminizm günümüzde politik tavırlarla, toplumların kültürel yapısıyla tür olarak farklı şekilde ayrılrsa da feminizmin birçok türünün belirli ortak özellikleri olduğunu söyleyebiliriz. (Ramazanoğlu, 1995:26).

1. Feminizmin tüm türleri kadınları erkeklere bağımlı kılan mevcut cinsler arası ilişkilerin tatmin edici olmadığı ve değiştirilmesi gerektiğini kabul etmektedir;
2. Feminizm çeşitli toplumlarda doğal, normal ve arzu edilir sayılan birçok durumu sorgulamaktadır.

3. Feminizm temel tanımlama sorunları yaratan düşüncelerden oluşmuştur. İnsanlığın tüm tarihi ve geleceği sorgulanmaktadır.
4. Feminizm yalnızca düşüncelerden ibaret değildir. Herkesin insan olarak tüm olanaklarını geliştirebilme fırsatına daha çok sahip olabilmesi için dünyanın değiştirilmesini, erkekler ve kadınlar arasındaki ilişkilerin dönüştürülmesini amaçlamaktadır. Bu nedenle feminizm mantık gereği aynı zamanda politik pratiği olan bir düşünceler dizisidir.
5. Feminizm çok çeşitli politik pratikleri kapsar. Ancak bunların tümü de kadınları kendi yaşamları üzerinde denetim sahibi kılarak cinsler arası ilişkileri değiştirmeyi amaçlar. Bu pratikler bilinç yükseltme gruplarından ve bulaşığı kimin yıkayacağı tartışmasından erkeklerden ayrı yaşama savaşımına yurttaşlık hakları, ekonomik ve politik güç uğruna örgütlü mücadeleye kadar uzanır. Dolayısıyla feminizm tanım gereği kışkırtıcıdır.
6. Feministlerin değişim yönündeki çağrıları her zaman direnişle karşılaşır. Ancak bu direnişin gücü ve niteliği değişebilir.
7. Feminizm kadın- erkek ilişkilerinin niteliği hakkında tarafsız ve nesnel bir bilgi konumundan yola çıkmaz. Kadın haklarının en ılımlı tarafları bile erkeklerin kadınların haksız biçimde yoksun bırakıldıkları haklardan yararlandıklarını kabul etmek durumundadırlar. Bu taraflılık feminist bilginin geçersiz olduğu anlamına gelmez. Yalnızca bilgi derken neyi kastettiğimizi ve niçin bazı bilgi biçimlerinin diğerlerinden daha fazla geçerli sayıldığını sorgulamak anlamına gelir.
8. Feminizm bildiğimizi saydığımız şeyleri nasıl bildiğimiz konusunda ciddi sorular ortaya atarak aklın bilimin ve toplumsal teorinin radikal bir biçimde sorgulanmasını içerir.

Sonuç olarak feminizm tanımı; cinsler arası ilişkileri açıklayan toplumsal teorilerle ve kadınların toplumdaki yaşamların yenilenmesiyle bir tutulabilir. Günümüzde feminizm geliştikçe toplumlarımızda cinsiyetçi düşüncüyü savunanların yalnızca erkekler olmadığı, kadınların da en az erkekler kadar cinsiyetçi olabileceği anlaşılacaktır. Bu görüş de birçok insanın feminizmi erkek düşmanlığı olarak algılamalarını değiştirecektir.

3.1.1. Feminizmi Ortaya Çıkaran Temel Etkenler

Feminizm tıpkı diğer 'izm'ler gibi belli fikirlere tepki olarak ortaya çıkmıştır. Avrupa'da asırlardır var olan kadın meselesinin özellikle 18. yy.da patlak vermesinin bazı sebepleri vardır. Bu sebepleri genel olarak şöyle sıralayabiliriz; (Emin, 1995:29).

1. Batı toplumunun kadına bakış açısı
2. Rönesans ve reform hareketinin etkisi
3. Fransız ihtilalinin tesiri

3.1.1.1. Batı Toplumunda Kadın

Tarihsel süreçte insanlığın kadına bakış açısı yaşanan toplumun şartlarına göre değişmiştir. İlkçağ'da 'kadın yaratılırken yarım kalmış bir erkektir' mantığının hakim olduğunu görüyoruz (Emin, 1995:29).

Bu dönemde kadınlar bir meta olarak düşünülür. İlkçağ'da Yunan kadınının site yaşamında önemsiz bir yeri vardır. Yunan medeniyetinde kadınlar sadece bir mal olarak görülmez bütün uğursuzlukların da sebebi olarak bilinirdi. Eski yunan mitolojisinde PANDORA adında bir kadından bahseder ve bütün felaketlerin PANDORA'dan kaynaklandığı iddia edildi (Emin, 1995:30). Bu dönemin ünlü filozoflarından Aristoteles, kadınların adalet, cesaret, ılımlılık gibi erdemlere sahip olmadığını ifade etmiştir.

Yunan kadını evde değer ve saygı görürken, kamusal yaşama katılmazdı. Kadınların kiminle evleneceğine babası karar verirdi. Hukuken eşler arasında boşanma yasal hakken kadınlar bu yola ender olarak başvururlardı.

Roma medeniyetinde ise kadınlara sağlanan haklar diğer medeniyetlerdeki kadınlara göre daha iyiydi. Roma medeniyetinde her kadının 20- 50 yaşlar, her erkeğin de 25 ve 60 yaşlar arasında evli olması zorunluluğunu getirmiştir. Ensüst evlilik Roma hukukunda yasakken, evli kadının en az üç çocuk sahibi olması gerekiyordu. Romalılarda doğan çocuk babasının ayakları altına konur ve babaya tercih hakkı bırakılırdı. Eğer baba çocuğu kucağına alırsa çocuğu kabul etmiş sayılır, almazsa gayri meşru kabul edilirdi. Gayri meşru çocuklar Yunan heykellerinin önüne atılırdı. Evlat

edinmek isteyenler bu meydana gelir, buradan istediği çocuğu alırdı (Emin, 1995:31). Roma'da yaşayan erkekler tercihlerini daha çok erkek çocuklar arasından yaptıklarından kız çocuklar ölüme terk edilirdi.

Roma hukukunda kadına boşanma hakkı tanındığından evlilik Roma medeniyetinde bir oyun haline gelmiştir. Bunu bilen o devrin Romalı kadınları istedikleri kadar koca değiştirebiliyorlardı. Bu da Roma medeniyetinde ahlaki bir çöküntü meydana getiriyordu.

3.1.1.2. Rönesans ve Reformun Etkisi

İlkçağ'da eski Yunan'da (İyonya'da) özgür düşüncenin sonunda ortaya çıkan eski felsefenin yerini Ortaçağ'da Hıristiyanlığın alması her alanda dini bir baskının olmasına sebep oldu. Roma toplumunda meydana gelen ahlaksızlıkların nedeni olarak kadının olduğunu savunan Hıristiyan âlimler bu dönemde Katolik kilisesinin katı kurallarını uyguladılar.

Ortaçağ'da olan bu dini baskı Rönesans ve reform hareketleriyle yıkıldı. Avrupa'da kültür, edebiyat, sanat ve fikir hayatı gelişmeye başladı. Avrupa'da dinin ve skolastik düşüncenin yerini, pozitif düşünceler ve izm'ler almaya başladı (Emin, 1995:34).

3.1.1.3. Fransız İhtilalinin Tesiri

Rönesans ve reform sonucu ortaya çıkan fikri gelişmelerle birlikte 1789 yılına gelindiğinde halk içinde sınıflar arası kutuplaşma başlamıştır. Fransa'da savaşların sebep olduğu ekonomik bunalımlarla beraber sosyal gerilimler de ortaya çıkmıştır.

Feminizmin çıkışına ortam hazırlayan en önemli etkenlerden biri Fransız ihtilalidir. Daha önceleri, kadınlar batıda çok ezilmesine rağmen özellikle Rönesans ve reformun tesiriyle 18. yy. başlarından itibaren, krallıklarda yumuşamalar meydana gelmiş ve kadınlar az da olsa bir kısım haklarını yavaş yavaş kullanmaya başlamışlardır (Emin, 1995:35).

Batıda Fransız devrimi ile birlikte kadınların seçme ve seçilme hakkı, mülkiyet hakkı kadın özgürlüğü çerçevesinde savunulmuştur. Çeşitli eylemler sonucunda kadınlar bazı haklar elde etmişlerdir fakat asıl sorunun erkeğin kültürel egemenliği olduğunu savunarak mücadelelerini sürdürmüşlerdir. Gelişen kapitalizmin işgücüne ihtiyaç

duyduğu kadın evinden çıkıp toplumsal üretimde yer almaya başlamasıyla birlikte, binlerce yıllık ezilmişliğe, aşağılanmaya, toplum içindeki eşitsizliğe kitlesel bir şekilde başkaldırmaya başlamışlardır (Kaos GL/ 1997 Eylül).

Fransız devrimi sınıfsal bir bakış açısından değerlendirildiğinde ise; farklı portreler ortaya çıkar. Tehlikeli bir denizde alçalıp yükselen dalgalar gibi şaşırtıcı bir çeşitlilik sergileyen farklı partiler, kulüpler, eğilimler ve bireyler sadece egemen olmak için mücadele eden farklı sınıfların dışa vurumuydu (www.marxist.com). Devrimci hareketin içindeki sınıfsal ayrışmalar ilk andan itibaren görülürken bu devrimde kadınların önder bir rol oynadıkları kavranamamıştı. Fransız devrimini 1789'da başlatan Parisli Plebyen ve yarı proleter kadınlar bizzat devrim sırasında doğal olarak ortaya çıksa da kadın cinsinin ezilmişlik sorunu yüzünden değil ekmek sorunu yüzünden ayaklandılar (www.marxist.com).

Oylamaların ve halk derneklerinin büyük çoğunluğunun dışında kalan kadınlar ayaklanmalarda özellikle de Ekim 1789, 10 Ağustos 1792 ve en belirgin olarak 1799 bahar ayaklanmalarında çok önemli bir rol oynadılar.

Erkeğin kamu alanına kadını ise özel alana yerleştiren 18. yy. cinsiyet ayrımına göre şartlandıkları için kadınlar hatta en radikal onlar bile oy hakkını nadiren talep ettiler. Yığınsal kadın dernekleri kurdular. Bunların en ünlüsü – Devrimci Cumhuriyetçi Yurttaşlar Derneği- idi fakat bu kulüp en çok 1793 Mayısından Ekime kadar faaliyet gösterecekti. Bununla birlikte Dominique Godheau ve Darlene Levy gibi tarihçiler bu derneklerin varlığını kadınların, erkeklerin politik ve ekonomik programlarını paylaşmadıkları anlamına gelmediğini işaret ederler.

Kadınların erkekleri harekete geçirmeleri için desteklediler. Hatta teşvik ettiler yığınsal derneklerin salonlarında oturdular. Ekmek dükkânlarının dışında, pazarlarda ve sokaklarda kendi politik alanlarını da yarattılar (Lewis, 1799;29).

Fransız devriminde kadınlar politika sahnesine çıkmıştır. Paris'te kırmızı beyaz çizgilerin pantolonlu bir üniforma giyen kırmızı bereleri takan gösterilere silahlarıyla atılan, jacoben yanlısı devrimci cumhuriyetçi kadın yurttaşların ortaya çıkmıştır. Onlar kadınların oy kullanma ve cumhuriyetin en yüksek sivil ve askeri kademelerinde görev

alabilme hakkını istemişlerdir. Kadınlar için bu haklar erkeklerle tam politik ve devrim uğruna savaşıma- ölme hakkı anlamına gelmiştir (www.marxist.com).

Devrimci ruhla burjuvalar ve Jirodenler farklı alanlarda değişiklikler yapmışlardır. Jirodenler kadınlar için bir ilerleme sayılan bir adım atarak boşanmayla ilgili bir kanun çıkarmışlardır. Bu dönemde Jiroden feminist olarak ön plana çıkan Theroigne de Mericourt'tur. Mericourt kadın hakları sorunlarıyla Jiroden bir bakış açısıyla ilgilenmiştir. Fransız devrimiyle tarihi olaylar gelişirken ilk feminist olarak tarihe geçen Olympe de Gouges ortaya çıkmıştır. Olympe zengin bir ailenin mümessili olarak her ne kadar diğer kadınlara nispeten daha rahat hayat şartlarına sahipse de kendisine ezilen kadınların haklarını müdafaa etmekle vazifeli biri saymıştır (Emin, 1995:39-40).

Gouges'in 1791 yılında krala göndermiş olduğu beyannameye ' declaration des droits' la femme et de lacivovenne' yani kadın ve kadın yurttaşları beyannamesi adı verilir.(Emin, 1995:40) Mericourt ve Gouges'in kadınlara sağladığı bu haklarla beraber Fransız devrimi içinde kadınlar kendi kişisel farklarını fark etmişlerdir.

Sonuç olarak feminist hareketin kökenleri ilerlemeci olarak 19. yy. daki reform ve Rönesans hareketleri içinde yer almıştır. Ve bu dönemdeki olaylar Avrupa kültürünün yanlış zihniyeti ve aynı zamanda Rönesans'ın getirdiği pozitif düşünceyle karşılaşınca feminizmin çıkmasına zemin hazırlamıştır.

3.1.2. Feminizmin Yayılmasına Etki Eden Faktörler

Feminizm akımının en önemli özelliklerinden birisi de sosyo-psikolojik bir olay olmasıdır. Çünkü feminizm yayılırken politikadan ekonomiye felsefeden sanata toplum psikolojisinden fert psikolojisine kadar birçok faktör feminizmin gelişmesinde rol oynamıştır. Baskıcı rejimler altında büyük mücadeleler veren feministlere dönem dönem yazarlar ve politikacılar destek vermiştir.

3.1.2.1 Filozofların Destekleri

18. yy.dan itibaren izm'lerin batıda itibarını kaybeden Hıristiyan felsefesinin yerini aldığı görülmüştür. Felsefeciler her konuda görüşlerini aktarırken bu konuda da görüşlerini açıklamışlardır. Aleyhte olanlar feminizmi ateşlerken lehte olanlar ise bünyeye taze kan vermişlerdir (Emin, 1995:45).

Bu felsefecilerden bir kısmı kadının kendi adına söz sahibi olmasını kabul etmiyordu. 'kadın cinsinin tek görevi erkeğe boyun eğmektir' diyen Moliere bu filozoflardandır (Emin, 1995; 38). Yine aynı dönem filozoflarından Rousseau ise 'kadın ancak erkeğe haz veren yaratıktır' demiştir (Tekeli, 1982:70). Concordet ise sadece mal mülk sahibi olan zengin kadınlara sahip çıkarak onların oy kullanması gerektiğini belirtmiştir.

Bu filozofların yanı sıra feminizmin gelişmesinde önemli rol oynayan Emile Durkheim, Aguste Comte, Marcue Herbert, Karl Marx, E. Berstein, Sigmund Freud gibi filozoflar da vardır.

3.1.2.2. Feministlerin Çalışmaları

Batı dünyasında kadın haklarını savunmak için ortaya çıkan feministler çeşitli bünyelerde 2 yy.'a yakın bir zamanda farklı mücadeleler vermişlerdir.

3.1.2.3. Basın Yayın

Son yüzyılda bir haberle kitleleri harekete geçirebilen veya durdurabilen büyük güce sahip olan güç basın ve yayındır. Toplumun sosyal yapısından devletin siyasi dengelerine varıncaya kadar çok geniş bir alanda tesirini hissettirir (Emin, 1995:46). Herhangi bir fikrin ortaya çıkmasından sonra yayılmasına ve gelişmesinde basının yeri çok önemlidir. Basın yoluyla reklâmını yapan herhangi bir meta aynı kulvarda yarıştığı diğer metaları geride bırakabilir.

Feminizmin gelişmesinde rol oynayan önemli faktörlerden biri de basın- yayındır. Basın- yayın yolunu kullanan feministler fikirlerinin kamuoyunda geniş alanlarda yer alması için dergiler, gazeteler, broşürler hazırlamış, kitaplar yazmışlardır. Günümüzde moda dergileri bir yandan arzu nesnesi olarak gösterdikleri genç vücutların reklamını yaparken bir yandan da anoraksıya gibi hastalıkların tehlikeleriyle ilgili makalelere yer verebiliyorlardı. Sonuç olarak basın- yayının feministlere sağladığı beklenenin aksine farklı olmuştur. Feminist akımlar basın sayesinde kadını bir ticaret metası haline çevirmiştir.

3.1.3. Feminizm Türleri

3.1.3.1. Liberal Feminizm

Liberalizm, İspanyolcadan İngilizceye geçmiş ve ilk defa 19. yy.' ın başlarında siyasi terminolojiye girmiştir (Avcı, 2002;4). Bir görüşe göre Adam Smith, Wealth of Nations' deki 'liberal ihracat ve ithalat sistemi' ifadesiyle liberal kavramını ilk kullanan yazar olmuştur. Zamanla kullanımı yaygınlaşan kavram, yüzyılın ortalarına ve sonlarına doğru siyaset düşünce özgürlüğünü, ifade hürriyetini, basın özgürlüğünü ve serbest ticareti savunanların adlandırılmasında kullanılan etiket haline gelmiştir. Etimolojik bakımdan 'liberalizm' ve 'liberty' (özgürlük) kelimeleri arasında bir bağlantı vardır (Yayla, 2004:11).

Bireysel hürriyetin önemi hakkındaki ortak kanaat sonucu liberalizm yorumlarının kalbinde yatmaktadır. Sabine'e göre liberalizm, dar anlamda muhafazakârlıkla sosyalizm arasında yer alan, geniş anlamda ise komünizme ve faşizme karşı olan bir siyasal teoridir.

Aslında çeşitli düşünürler liberalizmin temel özelliklerini kendilerine göre belirtmişlerdir. Fakat genel bir bakış açısıyla bakıldığında, klasik liberalizmin dört temel unsurunun olduğu söylenebilir: bireycilik, özgürlük, kendiliğinde doğan düzen ve piyasa ekonomisi, hukukun hâkimiyeti ve sınırlı devlet (Çetin, 2002;24).

a) Bireycilik:

Liberal düşünürlerin hepsinde, birey sosyal teorinin temelini teşkil etmektedir. Liberalizmin bireyciliği hem ontolojik hem de metodolojik bir bireyciliktir. Birey temel varlıktır. Bireyin varlığı sınıf, halk gibi 'bütünlerin' varlığından daha gerçektir. Birey, toplumların tüm yapılarından üstündür. Birey teorik olarak toplumdan önce var olmuştur ve dolayısıyla bireyin hakları da toplumdan önce vardır.

Diğer taraftan bireycilik, bireyin insan olarak kendi amaçlarını serbestçe seçebilmesini ve bunları gerçekleştirmek için lüzumlu eylemleri yapabilmesini gerektirir. Bunun için birey özgür olmalıdır. Ayrıca bireyin, hiç kimsenin müdahale edemeyeceği özel bir hayat alanı mevcuttur. Diğer bireyler gibi devlet de bu alana tecavüz etmemelidir. O

yüzden, devletin hareket alanı da sınırlandırılmalıdır. Böylece bireycilikten hukukun hakimiyeti ve sınırlı devlet ilkesine ulaşılır.

b) Özgürlük:

Liberalizmde en fazla kıymet verilen değerlerden biri de özgürlüktür. Liberalizmin özgürlük anlayışı genellikle negatif özgürlük olarak adlandırılmaktadır. Negatif özgürlüğün esası, bireyin dışardan gelen keyfi bir zorlama altında kalmaksızın davranabilmesi, serbestçe hareket edebilmesidir. Bir birey davranışlarına, hareketlerine diğerleri tarafından müdahale edilmediği sürece özgürdür.

Burada özgürlük bir şeyden özgürlüktür (freedom from), bir şeye özgürlük (freedom to) değildir. Özgürlükte esas olan bireye bir şey sağlanması değil, onun dış baskı ve zorlamalara maruz bırakılmamasıdır.

Klasik liberal anlayışa göre özgürlüğe olan en büyük tehdit devlettir. Devletin, bireylerin özgürlüğünü hiçe sayan, yok eden bir despot olması önlenmelidir. Bunun yolu da devletin hareket alanını sınırlamak, onu bazı kurullarla bağlamaktır. Liberalizmin özgürlük anlayışının önemli bir parçası da ekonomik özgürlüktür. Bundan kastedilen, ekonomik faaliyetlerde bulunmak veya genellikle ifade edildiği gibi ekonomik girişimcilik hakkında sahip olmaktır. Bu da piyasa ekonomisinin olması demektir.

c) Kendiliğinde Doğan Düzen ve Piyasa Ekonomisi:

Piyasa sisteminin çok önemli bir özelliği, sistemdeki bütün insan ilişkilerinin gönüllü olmasıdır. Piyasa düzeninin işleyişinde zorlamanın yeri yoktur. Devletin görevi de bireylerin, piyasa ekonomisinin korunmasına ve düzgün işlemesine olan zararlı eylemlerini önlemektir. Piyasa ekonomisinin temel itici gücü, fiyat sistemidir; yani almaya ve satmaya istekli olanların karşılıklı eylemleri sonucunda beliren değişim oranları bütünüdür. Bir işlemde alan ve satan tatminkâr buldukları seviyede uzlaşma sağlanır. Piyasa ekonomisi, iş bölümü altında sosyal işbirliği veya üretim araçlarının devlet veya toplum tarafından sahiplenildiği sistemden farklıdır. Piyasa ekonomisinin alternatifine sosyalizm, komünizm, planlı ekonomi veya devlet kapitalizmi denir.

Kendiliğinden doğan düzenin bir örneği olan piyasa sisteminin işleyişinde rekabetin çok fonksiyonel bir yeri vardır. Rekabet olmaksızın piyasa sistemi yaşayamaz. Rekabet, daha yararlı üretim metotlarını daha az yararlı olanların yerine yerleştirir, yüksek verimle çalışanı az verimle çalışan rakibine karşı korur. Herkesin en iyi becerdiği işi yapmasını ve her üretim faktörünün en çok gerekli olduğu yerde kullanılmasını, yani en etkin kaynak tahsisini sağlayarak ilerleme ve gelişmenin yolunu açar.

d) Hukukun Hâkimiyeti ve Sınırlı Devlet:

Zor kullanmak suretiyle insan haklarını ihlal etmeye iki aday vardır. İlki bireylerdir. Bir bireyin başka bir bireye zor kullanması durumu kriminal bir olaydır. İkincisi ise devlettir. Sınırlandırılmamış, kurallarla bağlanmamış bir devlet insanın özgürlüğüne en büyük tehdittir. Liberal devletin sınırlılık niteliğinin 'hukuk devleti' veya 'hukukun hâkimiyeti' kavramlarıyla ifade edildiğini görürüz. Doğal hukuk devletten önce vardır ve onu bağlayıcı niteliktedir.

Klasik liberal yazarlar genelde devlete aynı sınırlı görevleri yüklemişlerdir: Adalet, iç güvenlik ve ulusal savunma. Başka bir deyişle mahkemeler, polis ve ordu. Bu sınırların aşılmasını engellemek için de devletin hukuki normlara bağlanması zorunludur.

Liberal yazarlara göre devletin, 'sosyal adaleti' sağlama gibi bir fonksiyonu üstlenmesi, yeniden dağıtımcı politikalar izlemesi yanlıştır. Bu süreç, özgürlüklerin kısıtlanmasıyla son bulur. Bireysel özgürlüklerin güvence altına alınabilmesi için hukukun hâkimiyeti ve sınırlı devlet anlayışı şarttır.

Görüldüğü üzere liberalizm ekonomik veya politik bir teori değil, bütüncül bir sosyal teoridir. Liberalizmi incelerken bu bütünlük göz önünde bulundurulmalıdır. Liberalizmin sosyal teori olarak doğması ve gelişmesiyle Batı Avrupa toplumlarının sosyal ve ekonomik gelişimi arasında belirli ilişkilerin bulunduğu ve tarihi bir kategori olarak liberalizmin temel taleplerinin bazılarının ilk defa yeni doğan ve gelişen burjuvazi tarafında dile getirildiği görülmektedir. Liberalizm, özgürlük, hukuk önünde eşitlik, ifade hürriyeti, toplanma veya toplanmama özgürlüğü, bireylerin olduğu kadar devlet organlarının da zorunda korunma hakkı gibi temel ilkelerin öne çıktığı bir yaklaşım, sosyal teoridir.

Feminizm açısından liberalizmin gelişmesine baktığımızda: II. Dünya savaşının sona ermesiyle beraber 3. Dünya devletleri demokrasi rejimini desteklemeyi kararlaştırdıklarını görürüz. Bu dönemde dünyada iki süper güçten biri olan ABD varlıklarını devam ettirebilmek için bir çabaya sahip olmalıydı. Özellikle Hitler gibi despotların alternatif olarak sunulduğu bir dünyada demokrasiyi destekleyici bir politika takip etmek zaruri bir hale gelmişti. Böylece 3. Dünya ülkeleri diktatör şahısların riskli yönetiminden çıkartılıyor, her yönüyle rahatça kontrol edilebilen seçim sistemine bağlı bir rejim getiriliyordu (Emin, 1995:69).

Dünya siyaset ve politika alanındaki bu değişmeler ve gelişmeler feminizmi de etkilemiştir. 1950'li yıllara kadar terör havası içinde bir yerlere gelmeye çalışan feminizm, demokratikleşme safhasında feminist akım şekil değiştirmeye başlamıştır. Bu yıllardan sonra radikal bir şekilde ilerleyen feminizm de yumuşama meydana gelmiştir.

1960'lı yıllardan itibaren Amerika' da 1980'li yılların başından itibaren de Türkiye'de bu yeni hareketin hızla yayılmasına sebep olmuştur. Bu yeni akım ' liberal demokratik feminizm' olarak adlandırılırken radikal yapısı da değişmeye başlamıştır. Bu değişim yaşanırken de basın yayın yoluyla panel, konferans kitaplar yoluyla kamuoyunu etkilemiştir.

Kadın hakları konusunda mücadelenin mihenk taşı olan liberal anlayış kadının özel alan ile sınırlı kalmasına karşı çıkarak birey olarak kendini geliştirecek potansiyele sahip olması gerektiğini savunmaktadır. Doğum yoluyla cinsiyetini belirleyemeyen kadın hayatı boyunca bulunacağı konumu belirlemek ister.

Liberal feministler toplumun varolan yapısı ciddi biçimde sorgulamaksızın kadınlara daha ileri haklar ve olanaklar sağlamak için kampanyalar yürütme geleneğine sahiptir. (Ramazanoğlu, 1998;28). Liberal feminizm tutucu toplumlarda ortaya çıkınca çok tehdit edici olabilir.(UNESCO, 1984) Liberal feminizm eşitlik, adalet gibi kavramlardan yola çıkılarak toplumsal ilişkilerin feminist olmayan analizleriyle örtüşmektedir. Liberal feminizm kadınların cinsiyetlerinden dolayı haksızlığa uğradıklarına inanır (Richards, 1982:14). Liberal feministler eşit insan hakları eğitim ve sağlıkta fırsat eşitliği, eşit ücret çerçevesinde kampanyalar örgütleyerek yollarına devam etmişlerdir. Liberal feminist hareketler, sağlık, iş, eğitim şartları yasal haklar gibi konularda hareket ederler.

Günümüzde geçersiz hale gelen yasaları kaldırırsak kadınların erkeklerle eşit hale geleceğine inanırlar.

Diğer yandan kadının kocasının himayesinde aileye ait olduğu fikri tüm liberal erkek kuramcılarının ortak düşüncesidir. 18. yy.da evrenselleşen kadının ev hanımı ve eş olma varsayımı 18. yy.'ın ortasından itibaren sanayi devrimiyle beraber değişmiştir. Bu değişimlere bazı isimler ortak olmuştur.

Liberal feminist teorinin klasik savunucusu olarak Mary Wollstonecraf kabul edilmektedir. 'vindication of the Rights of Woman' isimli kitabında kadınların da erkekler kadar tanrının yarattığı varlıklar olduğu daha ciddi bir biçimde eğitilmeleri ahlaksal ve zihinsel yeteneklerini geliştirmelerine izin verilmesi gerektiği tezini savunmaktadır (www.marksist.com). Wollstonecraf, yazdığı eserde burjuva erkeği ile eşitliği hukuk ve siyaset alanındaki eşitliği belirtmektedir. Wollstonecraf, bir akılcı ve stoacı eleştirel düşünmenin bireyi sadece fiziksel varlığını akılsızca yinelemekten özgürleştireceğine ve uygun bir eğitimin kadının erkeğe hizmet etme rolüne boyun eğmesine engelleyeceğine inanmaktadır.

Diğer bir feminist yazar olan Frances Wright ise dini kadınların bağımsızlığını sürdürmesini engelleyen en önemli güçlerden biri olarak görmüştür. Sarah Grimke ise dini eleştirerek kadınların yüzyılların kemikleşmiş görüşlerinin, geleneklerinin ağırlığı ile çarpışmak için kendi hakikatlerini dillendirmek ve meşrulaştırmak zorunda olduğunu belirtmektedir.

Bireysel olarak yapılan bu katkıların yanı sıra çeşitli örgütler de bu feminist harekete destek vermiştir. '1966'da kurulan National Organization for Women (NOW) (ULUSAL KADIN ÖRGÜTÜ) amaç maddesinde kadınların öncelikle toplumda erkekler ile eşit haklara sahip olduğu ve insani potansiyellerini tam anlamı ile geliştirme şansına sahip olanlarının şart olduğu önermesine sadık kalındığını ifade etmiştir. Kadınların bu tür bir eşitliğe ancak siyasi, ekonomik ve toplumsal hayatta karar verici rol olarak toplumdaki diğer insanlarla sorumlulukları paylaşarak ulaşabildiklerine inanılmaktadır.

Feminizmi farklı açılardan ele alan Marksist, sosyalist ve radikal feministlerden ayrı bir yerde olan liberal feministler kadınların cinsiyetlerinden ötürü ayrıma uğradıklarını kabul ederler. Ama cinsler arası ilişkileri bir güç ilişkisi olarak görmezler. Bu yönden

liberal feminizm cinsel politikadaki güç ilişkileri ile doğrudan ilgilenen radikal ve Marksist feminizmle hem teorik hem de politik pratik açısından çelişir (Ramazanoğlu, 1998:29).

Liberal feminist hareket içinde görev alanlar daha bilinçli bir feminist hareketi meydana getirirler. Bu grubu benimseyenler arasında üniversite öğretim üyeleri, siyasi parti mensupları gibi şahsiyetler de bulunur. Liberal feminist hareket kadınların akademik çalışmalarına saygı duyulmasını, eğitimde toplumsal cinsiyetin getirdiği ön yargıların yok edilmesini talep etmekte bir devrim yaratmıştı (Hooks, 2000:21).

3.1.3.2. Radikal Feminizm

19. yy.'ın sonlarına doğru gittikçe çetinleşen çalışma şartlarının getirdiği kadın işçi sorunları zaman zaman sendikalarla feminist örgütler arasında rekabet ve mücadelenin çok şiddetlenmesine yol açmaktaydı (Goulbert, 1989:221). 1879'da kurulan Fransız Sosyalist partisi ise kadın- erkek arasında mutlak eşitliğin olması gerektiğini savunurken feminist hareketi de sosyalist ve Marksist bir çizgiye oturtmuştur.

Bu dönemdeki sancılı değişimlere burjuva kadınlarının şiddetli eylemleri de damgasını vurdu. Bu gerginlikler sonunda 1867'de kurulan ilkokullara ek olarak 1880'de de kız liseleri açılmıştır. 1891'de fen fakültesine kız öğrenciler alındı (Emin, 1995:63). 1890-1891 yılında 40 bin kadın ilkokul öğretmeni yetişti. 1900 yılına gelindiğinde ise bir kadın avukat olma hakkını kazanıyordu.

Bu gelişmeler sonucunda 20. yy.'ın ilk çeyreğinde batı ülkelerini sarsan bir grup feminist ' Suffrogette' lakabıyla mücadeleye başlamıştır. Suffrogette grubu 1903'lü yıllarda tam bir terörist havası içinde aldıkları kararlarla meclis üyelerine saldırmaya, polisle çatışmaya, vergi ödememeye başladılar. Halk arasında huzursuzluk yaratan ve kadınlar için eşit haklar isteyen feministler çevrelerindeki diğer kadınları etkileyerek geniş bir alanda seslerini duyurdular. Fakat halkı teşvik eden bu hareket hükümet tarafından tehlikeli bulununca 1. dünya savaşı sırasında Suffrogette'nin kurucusu Emmeline PANKURST değişik bir plan uygulayarak hükümete destek verdi.

Sonuçta 6 Şubat 1918'de kabul edilen yeni seçim yasasıyla 30 yaşının üzerinde mülk sahibi veya mülk sahibiyle evli ya da haftada 9 pounttan fazla gelir getiren bir işte çalışan ya da üniversiteden mezun olan kadınlara oy hakkı tanınmaktaydı (Emin, 1995:64).1936 yılına gelindiğinde tüm kadınlara oy hakkı gündeme gelmiş bu konuda mitingler yapılmaya başlanmıştır. 1936'dan 1944 yılına kadar geçen zaman içinde meydana gelen gelişmeler sonunda 21 Nisan 1944'de geçici hükümet tarafından kadına seçme ve seçilme hakları hususunda tam eşitlik tanınmasıyla neticelenir (Emin, 1995:65).

1960'ların sonları ve 1970lerin başlarında tamamen gelişen radikal feminizm Marksist toplumsal cinsiyet yokluğuna karşı bir tepki olarak yoluna devam etti. Radikal feministler kadınların erkekler tarafından ezilmesi konusunda diğer feminist gruplardan farklı bazı ortak yaklaşımları belirleyebilir. Liberal feministler kadınlar için belirli haklar elde etmek amacıyla kampanyalar düzenlerken, radikal feministler erkek-egemen toplumun tümüne savaş açtılar (Ramazanoğlu, 1998:31).

Batı toplumunda yaygın olan kadının evinde erkeğin hizmetinde olduğu geleneksel inanç bir baskı olarak tanımlanıp kadınlar tarafından tepkiyle karşılandı. Radikal feministler kadının ezilmesinin kaynağının ekonomik sistem olmadığını, toplumsal cinsiyetin toplumsal olarak kurumsallaştırılması olduğunu öne sürerler. Radikal feministler anti entelektüel tavır aldılar. Feminizmin entelektüel değerlendirilmesine de karşı çıktılar (Hellman, 1987:200). Radikal feministler tüm erkeklerin kadınların ezilmesine katıldığına inanırlar ve sınıflı toplumun yıkılmasındaki bu ezilmeyi ortadan kaldıracığına inanmazlar. Radikal feministlere göre ezilmenin üstesinden gelmek için erkeklerden ayrı olarak ve erkeklere karşı savaşmalıdırlar.

Radikal feministler kadınlarla erkek ilişkilerinin politik yönden sorunlu olduğunu görüp bu konuya odaklanmışlardır. 19. ve 20. yy. liberal ve sosyalist kadın hareketlerinden temelde farklı bir uluslar arası harekete esin kaynağı olan radikal feministlerdir (Ramazanoğlu, 1998:30) .

Radikal feminizm politikayı en özel olandan en genel olana kadar geniş bir alana yaymıştır. Radikal feminist slogan 'kişisel olan politiktir' kadınların, kendi yaşamlarını erkek egemenliği altındaki toplumlarda yaşanan ortak deneyimin bir parçası olarak görüp anlamlandırılmalarını sağladı (Ramazanoğlu, 1998:31).

Morgan(1971), Millet(1977), Firestone(1979) gibi yazarların eserleri feminist teoride yeni alanlar açtı ve kadınlar arasında yeni politik eylem biçimlerinin uç vermesini sağladı (Ramazanoğlu, 1998:31) .

Radikal feministler en mahrem alanları bile politik olarak değerlendirdiler. Yıllardır süregelen doğa ve toplum anlayışlarını sorgulayarak kadınların aşağı konumunu benimseyen erkek iddialarını çürüttüler. Bu arada liberal feministlerin fazla eşitliği istedikleri düzenlerini de dışladılar.

Radikal feminizm kadınları, erkeklerin sahip olduğu, denetlediği ve fiziksel olarak egemenlik kurduğu bir dünyada evrensel olarak ezilen bir kız kardeşlik olarak tanımladı (Ramazanoğlu, 1998:32). Radikal feministler insan hakları beyannamesinden sonra birçok siyasi haklar kazanmalarına rağmen bunların karşılığında çok büyük kayıplara da uğramışlardır.

3.1.3.3. Sosyalist Feminizm

1871 yılında Fransız komününün uğradığı yenilgiyle beraber binlerce komünist, sosyalist ve feminist sürgüne veya hapishanelere gönderildi (Emin, 1995;65). Böylece devrimci hareketin merkezi Fransa'dan Almanya'ya kaydı. Almanya'yı merkez olarak alan sosyalist feministler kadınların kurtuluşu için sosyalizmi uygun görmüşlerdi. Aynı yolda giden farklı kadınların ancak kapitalizme büyük bir darbe indireceğine inanmışlardı. Fakat farklı bir zihniyet olan sosyalist- Marksist feminizm kapitalist ülkelerde devrim yapmayı düşünerek rejimle kadın haklarına sahip çıkmayı düşünüyordu.

Temelde ise Marksist rejim radikal feminizmden içsel olarak daha farklıdır. Marksist feministler bir yandan kendilerini sınıf, güç veya ekonomik çıkarlarına bakmaksızın kadın oldukları için kadınların çıkarlarını savunmaya adanmışken bir yandan da sömürülen işçi sınıfının çıkarları için mücadele etmekle sorumludurlar. Bu bazı kadınlara karşı bazı erkeklerle güç birliği yaparak mücadele etmelerini gerektirebilirdi. Sosyalist feministler işçi sınıfı kadınlarının sorunlarını ele almışlardı. Kapitalizmdeki sınıf çatışması yüzünden kadın mücadelesini ikinci plana atmışlardı.

Sosyalist feministler, sosyalizmin kadınların maddi durumunu düzeltse bile erkek egemenliğinden kurtarmadıkça kadınların yeterliliğini nasıl sağlayacağını sorguladılar.

Sosyalist feministler, radikaller gibi liberallerin aksine dikkatlerini kadın ile erkek arasındaki güç farklılıklarına odakladılar (Ramazanoğlu, 1998:34).

Onlara göre ezilme ataerkilliğin kapitalizm ile karşılıklı etkileşmeden kaynaklanır. Sosyalist feministler ev ile işyeri arasındaki ikiliği reddederler ve sınıflı bir toplumun bir bütün olarak sömürsünün devamlılığı için ev içi emeğin oynadığı rolü vurgularlar. Radikal ve sosyalist feministler yöntemleri farklı olsa da kadın ile erkek arasındaki güç ilişkilerinin her yönünü sorguladıkları için açıkça feministtirler (Ramazanoğlu, 1998:35). Fakat yıllarca ağır şartlara göğüs gerseler bile hak ettikleri yere ulaşamamışlardır.

3.1.3.4. İslami Feminizm

İslam dini Arap yarımadasında talu etmiş ve sonra dünyaya yayılmış olan bir dindir. İslam'ın ilk yıllarında sadece Araplara hitap eden bu hak din, geçen zaman içinde bütün dünyaya yayılmaya başlanmış ve suretle intişar etmiştir.(Emin, 1995:86) İslamiyet ten önce yaşam, Orta Arap dünyasının büyük çoğunluğunun bedevilerden ibaret olduğunu Mekke ve Medine gibi şehirlerde birleşik olarak sürmekteydi. Arap dünyasında müessir olarak bir devlet otoritesi olmadığından sert bir tabiat içinde infirat hayatı yaşamaktaydılar.

Bu şartlar içinde yaşayan fertler her şeyleri kendileri temin etmekteydiler.Mülkiyet bir hak halinde kendini empoze etmez, mülkiyet ve hak en kuvvetlinin elindedir.Bu yüzden birleşik olarak yaşayan bu halk arasında yağmacılık, hırsızlık, gasp gibi problemler ortaya çıkmıştır. Geniş halk yığınları arasında yaşayan bu topluluğa kuvvetli azınlıklar tarafından baskı uygulanmıştır.Haklar azınlıklar tarafından gasp edilmişti.İslamiyet giderek yitirilmekte olan bu insancıl hak ve özgürlükleri ele alması kendisini başarıya götüren etkenlerin başında gelir (Altındal, 1995:40).

İslamiyet'in kargaşalarla dolu Arap alemine getirdiği yeni unsurlar ise şöyle sıralanabilir;

İslamiyet, önce hayat tarzını hırsızlıktan intikamdan alıkoyucu uzaklaştırıcı, hırsızlığı, intikamı, gaspı reddedici, başkasının hakkına mülkiyetine riayet ettirici bir hukuk telakkisi getirmiştir ki bunlar bugün anayasalarda ve haklar beyannamelerinde gördüğümüz bazı özel kişi haklarına benzemektedirler.

Müslüman olsun olmasın İslam ülkelerinde yaşayan her kişinin hayatı ve mülkiyeti bir güven içindedir. Bu güvenliği ihlal edenler yeryüzünde sürgün el ve ayaklarının kesilmesi, idam gibi cezalara çarptırılır. Ayrıca ahirette de ağır cezalara uğrarlar. Kişinin şan ve şöhretinin bir hürmet görme hakkı da vardır. Eşitlik hakkı dini hususlar müstesna, Arap olanlarla olmayanlar arasında üstünlük aşağılık farkı yoktur.

Bu eşitlik hakkı ve prensibi ile İslamiyet bütün insanları aynı itibar çizgisi üzerine koyarak .birbirlerinden intikam alma adetine son vermek istemiştir.ayrıca şu maksat güdülmüştür: Arap olmasalar dahi bizatihi Arap'tan aşağı olmayanlar yalnız din bakımından noksanları olup.hukuki ehliyeti kazanabilmeleri için Müslüman olmaları yetecektir.

Müslüman olan herkesin Müslüman camiasında başkalarından kardeş muamele görme hakkı vardır. Diğer haklardan olarak..."ibadet hakkı" din hürriyetleri hakkı" suçluların cezalandırılmasını isteme hakkı"cemiyet hakkı" "yer altı servete katılma hakkı"nı sayılabilirler (Altındal, 1991:41).

Bu unsurlara bakıldığında İslamiyet Arap aleminde bir dizi devrime neden olmuştur. Aslında İslamiyet Şeriatı anayasa olarak kabul eden ve bu düzenle bireylerin yaşamını düzenleyen bir dindir.

İslamiyet bir yaşam tarzıyken toplumsal alanda ise gelenekçi bir özelliği de bünyesinde taşır.İslamiyet, formative gelişmeleri yalnızca geleneksel normlarına uyduğu takdirde kabullenir (Altındal, 1991:42) .

İslamiyet'e göre Hz.Muhammede İslamiyet'in sadece kurucusu değil bir üst yapıcısıdır da.Kargaşa halinde yaşayan Araplara yeni yükümlülükler getirmiştir.Kendi içinde yapılanan İslam dini dünyaya yayılmıştır.Bu yayılma ilerledikçe farklı milletler farklı kavimler İslam'a dahil olmuşlardır.Böylece İslam dini farklı kültürlerin yapılanmasına neden olmuştur.Bu kültürel gelişme devam ederken İslam dünyası bazı dönemlerde dışarıdaki kültürlerin tesiri altında da kalmıştır.Bu da bazı hurafelerle savaşmak zorunda kalınmasına sebep olmuştur.

İslamiyet öncesinde kadın profiline baktığımızda ise kadının değerinin en aşağı düzeyde olduğunu görürüz.Arap yaşamının her alanında kadına verilen değer çok azdı.Örneğin kadınlar erkeklerden daha az yemekle yetinmek zorundadırlar.Yada kız çocuklarının

çoğu ölüme terk edilmekteydi.Arap aleminin bu kargaşasında yaşayan kadınlar ancak İslamiyet'le beraber bazı haklara sahip olmuşlardır İslamiyet'in ele aldığı kadını da üç grupta inceleyebiliriz:

- a) Kur'an 'a göre Kadın
- b) Muhammed'e ve Hadislere göre Kadın
- c) Kur'an'a, Muhammed'e ve Hadislere dayandırıldığı söylenerek oluşturulan Kadın
İslam dini, kadın haklarını tesis etmiş, zevce sayısını sınırlamış bilhassa "cennet annelerin ayaklarının altındadır" hadisi şerifi ile kadınların kadrini yükseltmiştir (Altındal, 1991:44).

3.1.3.4.1. Kur'an'a göre Kadın

İslamiyet Arap dünyasında doğmuş olduğu için ele aldığı kadın Arap kadınıdır.Kurana göre kadın derken akla öncelikle Arap kadını için düşünülmüş ve daha sonra Arap olmayan ulusların kadınlarına da aynen uygulamaya çalışılmış olan yasalar gelmelidir. Kur'an daki 114 sureden kadını doğrudan doğruya ilgilendiren sureler şunlardır: Bakara; Al-İmran; Nisa; Enam; Tevbe; Rad; Nahil; İsrâ; Mu'minun; Nur; Rum; Lokman; Azhap; Ahkaf; Muhammed; Fatih; Hadid; Mucadele; Tegabun; Tahrîm; Mearic; Kıyame; Tekvir; Dolaylı olarak ilgilendirenler ise; Beled; A'raf; Meryem; Hucurad; Talak;Mumtahine;Leyl, sayılabilir (Altındal, 1991:45) .

Kuranda kadın her boyutuyla ele alınmıştır.Kuran bir bütün olarak erkeği kadından üstün tutar ama bu üstün tutuş iktisadi yöndendir. Erkek kadının geçimini sağlamakla yükümlüyken kadın erkeğin bütün sorumluluklarını üstüne almıştır. Fakat yinede kadın erkeğin yarısı kadardır.Kurana göre kadın Cahiliye devrinde içinde bulunduğu başı bozukluktan kurtarılmış fakat yasal olarak erkeğin kesin denetimi ve iradesi altına sokulmuş, evinde oturulması istenmiştir (Altındal, 1991:47) .

3.1.3.4.2. Peygamber'e ve Hadislere Göre Kadın

Hadisler Peygamber efendimizin ölümünden sonra özel bir anlam kazanarak Peygamber'in sözleri anlamına gelmektedir.

Muhammed'in düşüncelerine göre Müslüman kadını az konuşacak, erkek işleri sayılan işlere karışmayacak, evden fazla dışarı çıkmayacak, eşinin her şeyini hazır etmekle sorumlu olarak ve erkekten ne gelirse gelsin ses etmeyecektir.hadislere baktığımızda kadının o zamanki haliyle ilgili bilgiler verdiğini görürken Kuranın ise evrensel ve nesnel koşullarla ilgilendiğini görürüz.

3.1.3.4.3. İslam'a Göre Kadın

Muhammedi'n yada onun yakınlarının oluşturduğu hadislerin çoğunda Müslüman kadın tipi erkeğe mahkum kılınmış kadın tipidir. İslamiyet'in farklı kültürleri bir araya toplarken bazı hurafelerin etkisinde kaldığını da söylemiştik. Bu hurafeler İslam dininde bazı yozlaşmalara sebep olmuştur. Bu dönem de Hz.Muhammedi'n kadınlara sağladığı haklar giderek azalmıştır. Sadece bu dönemde kadınlara kötünün iyisi olarak bir takım haklar verilmiş ve bunlarla yetinmeleri istenmiştir.

İslami açıdan kadına baktıktan sonra İslam bünyesinde eritilerek verimli hale gelen fikirlerden bahsetmek gereklidir. Tarihsel süreç içerisinde kadın problemlerinin içerisinde bulunduğu vahim durum, daha önceden belirttiğimiz gibi bir dizi hususla beraber ortaya çıkınca feminizm akımının kurulmasına sebep olmuştur.

İslam dünyasında feminizmin menfi tarafı ise bütün dünyada ve dünya fikir adamlarında olduğu gibi İslam alemi ve Müslüman kadın zerinde menfi tesir icra etmiştir. Feminizm tesirinde kalan Müslüman aydınlar kadın hakları konusunda fikir alışverişinde bulunurlar.

1980'li yıllardan itibaren Türkiye'de hızla gelişen feminist faaliyetlere karşılık alternatif olarak İslam kadın haklarını gündeme getirmiştir.

Feminist akım içerisinde İslamcı feminizm, modern düşün hayatında yer almaya başlayan İslami uygulamaların tümüne verilen addır. İslam dünyasında büyüyen İslamcılık hareketi içinde gelişen İslamcı Feminizm giderek yayılmaya başlamıştır. Batılı ülkelerin Müslüman toplumlara yönelik eleştirilerine cevap niteliği taşıyan ve ilkin ihtiyacı-reformist İslamcı erkek yazarların eserinde yer alan bu müdafaa biçimi kadınların İslam toplumlarında köleden farksız, ikinci sınıf insan muamelesi gördükleri suçlamalarını yok etmeye yöneliktir. İslamcı feminizm kadın ve erkeğin farklı görevler icra ederek birbirlerini tamamladıklarını söylerler.

Fakat 90'lı yıllardaki Müslüman kadın yazarlar kuşağı geçmişteki tamamlayıcı perspektiflerin yetersiz olduğu hatta Müslüman toplumdaki kadının ikincil işlevini hasır altı ettiğini iddia ederek kadın ve erkeğin toplumda tamamen eşit hak ve statüde olması gerektiğini hatta bunun dinin ilkeleriyle de uyumlu bir şekilde savunulabileceğini ifade etmeye ve bu iddialarını İslam dini içindeki unsurları derinlemesine tahlil ederek göstermeye çalışmışlardır.(www.wikipedia.com).

Müslüman bir toplumda kadın sembolü İslamiyet'in bütünü içinde politik ve kültürel uzanımlara dayandığı için kadının konumu farklı olarak anlaşılmaktadır.Kadının konumu politik ve kültürel tercihler açısından ilişkilendirildiğinde moderniteden yana olan kadınlar veya modernleşmenin içinde İslamiyet içinde tehlike unsurlar barındıran bir tehdit olarak algılayanlar da, İslami feminizmi geleneksel İslam yaşantısına bir tehdit olarak algılamışlardır.

İslami feminist yazarlar genelde kadın –erkek ayrımını toplumsal bir temele oturtmuşlardır. Oysa bildiğimiz gibi Batılı feministler kadın-erkek ayrımının biyolojik kökenli olduğunu savunmuşlardır.

- İslamcı feministlerin 2005 Ekiminde yaptıkları Birinci Uluslararası İslamcı Feminizm Kongresinde'n çıkan sonuçlar ise şöyle sıralanabilir: (www.wikipedia.com)
- İslamcı feminizm egemen cinsiyetçi İslam yorumlarına alternatif olarak ortaya çıkmıştır.
- İslamcı feminizm Kuran ayetlerine ve Kuranın erkek egemenliği meşru görmediği yönündeki güçlü inanca dayanmaktadır.
- İslam kadınları özgürleştirilebilir ve onların statüleri değiştirilebilir.Fakat bunu için 21.yy toplumları olduğumuz gerçeği göz önünde tutularak içtihat(yorum) kapılarının açılması gerekir.
- Erkekler tarafından yapılan yasalar genel şeriat yasaları ile karıştırılmamalıdır.
- Erkekler de kadınların eşit hak elde etme mücadelesinde yer almalıdır.
- Kadınların karar verici yapılara katılımı desteklenmelidir.

- İslami gelenekler temelinde kadınların mülk sahibi olma bireysel özgürlük ve ekonomik bağımsızlık hakları savunulmalıdır.
- Müslüman kadınların camilere erişebilme hakkı talep edilmelidir.
- Batılı ülkelerde göçmen, Müslüman kadınların tam ehliyetli vatandaşlar olma hakkı savunulmalıdır. Aile göçmenlik yasaları değiştirilmelidir.
- Müslüman olmayan feministlere, İslamın en cinsiyetçi ve gerici yorumlarını tek olası İslam yorumu olarak Kabul etmemeleri Çağrısında bulunuyoruz. Aksi Bir pratik hakları için savaşıyan Müslüman kadınlarla, küresel hareket arasında işbirliğini engelleyecektir.
- Artık tek ve etnik merkezli bir söylemin varlığını kabul etmeyiz. Bundan böyle feminizmlerden söz edilmesi gerekmektedir.
- Feminizmler daha kapsayıcı olmalı yerel ve ulus ötesi alanlarda kadın hareketlerinin meşruiyetlerinin meşruiyetini kabul etmelidir. Farklı olma hakkına ve çeşitli kadın hareketlerinin özel doğalarına saygı duyulmalıdır

3.1.3.1.5. Marksist Feminizm

Marksizm, esas itibariyle Karl Marx ve Freidrich Engels 'in görüşleri çerçevesinde geliştirilen modern dönemin önemli bakış açılarından birisidir (Demir, 1997: 52). Karl Marx, çalışmalarını kapitalizm köklü eleştirisi üzerine kurmuştur.

Marksizm son tahlilde Batı Avrupa'nın bazı bölgelerinde (Kuzey ve Orta İtalya, Hollanda, İngiltere, Fransa'nın , aL manyanın, Bohemya'nın ve Katolonya'nın parçaları) 15. ve 16.yydan başlayarak insani etkinliğin tüm alanlarında toplumsal yaşama derece derece egemen olan burjuva toplumunun yükselişi temelinde kapitalist üretim tarzının ortaya çıkmasının bir ürünüdür (Mandel, 1986:8).

Kapitalist üretim tarzı daha önce ticari tarımsal işletme, manifaktür ve ev sanayi olarak görünür. 18.yya gelinceye kadar Hollanda ve Cenovada kapitalist sistem siyasi olarak hegomanya kurmuştur. Fakat 18.yy'ın ikinci yarısından itibaren sanayi devrimimi yani kapitalist üretim gücü ile kendini kabul ettirmiştir. Kapitalist üretim tarzının

yayılmasıyla beraber doğal bilimlerin hızlanan ilerleyişi kentsel kitlelerin olduğu kadar küçük burjuvazinin de yaşam tarzının altüst etmiştir.

16yydan itibaren kapitalist üretim tarzının belirlenışinden itibaren kentsel nüfus zihniyetinin köklü değişimleriyle ideolojik ve kültürel ortamlarda değişti.Sonsuzca donmuş bir düzen düşüncesinin yerini her şeyin hızla değiştiği düşüncesi aldı (Mandel, 1986:11) .

Bu hızla değişen değişmeler sonunda ilk sorgulanan dini doğmalar oldu. Böylece Reform ve akılcı felsefe yan ana gelişmiş oldu. Bu yeni gelişen Luthercilik, Kalvinizm, Püritenlik gibi hümanist reform hareketleri içinde ya da akılcı felsefe içinde yer almak isteyen farklı sınıflar ortaya çıktı.Bu sınıflar burjuvazi de olsa küçük burjuvazi, zanaatkar da olsa hepsinin farklı özlemlerini dile getiriyordu.

Sınıflar arasındaki bu mücadele dinsel bir biçim aldı ve çatışmalara yol açtı. 16.yy ve 17 yy.larda Fransa'da din savaşları ve hepsinin sonunda 1640-1688 İngiliz Devrimini bulunduğu savaşlara ve gerçek devrimlere kadar varan toplumsal ve siyasal büyük mücadelelerin kanıtladığı üzere olan gerçek sınıf mücadelesiydi (Mandel, 1986:11) . 1776 Amerikan Devrimi, 1789 Fransız Devrimi insanlığın kendi geleceğini belirleyebileceğine dair yaygın yeniş bir uyanışı belirledi.

Aydınlanma çağındaki düşünce biçimiyle Kapitalizm bilgini, zenginliğin yayılış değil, adaletsizliğin ve temel insan haklarının da inkarının olduğu ortaya çıkmıştır.Aydınlanma döneminde ortaya çıkan özgürleşme hareketleri, yeni ideolojilerinde ortaya çıkmasına zemin hazırladı. Ve böylece aydınlanma çağı sonunda ekonomik özgürleşme sorunu ve bunun da ardından bir düşün akımı olan sosyalizm ortaya çıktı.Marksizm i bu tarihsel süreçte tanımlayacak olursak; ücretli emeğe dayanan toplumsal sınıf olarak ploteryanın kesin belirişi, Ücretli sermaye ve emek arasındaki toplumsal uzlaşmadan doğan uzlaşmaya radikal bir bakış açısıdır.

Marksizm hem devrimci bir dönüşüm hemde ; .(Mandel, 1986:15)

- insani bilimler, daha doğrusu toplumsal bilimlerin ;
- her şeyden önce Fransız devriminin aşırı solundan doğan devrimci örgütlerin siyasal özgürleşme hareketinin;

- tüm felsefi ya da toplumbilimsel kuramların dışında bizzat emekçilerce yaratılan ilksel ve kendiliğinden işçi hareketinin;
- Marksizm öncesi sosyalizmin yani esas olarak eğitsel ve insaniyetçi etkinliklerle bileşen felsefi sosyolojik, ekonomik, kuramların ve ideolojik düzeyde toplumsal soruna çözümler 'in daha iyi bir toplumsal tasarımının geliştirilmesinin gitgide ilerleyen bir birleştirilmesi olarak belirir

Bu bağlamda özellikle feminist ütopyik sosyalistler, kadına baskı tahlilini uyguladılar. Diğer yandan devrimci örgütlerle eylemleri karıştırmaya çalışıyorlardı. Hem sosyalist, hem ekonomik, hem de devrimci bir program ortaya çıkarım Marksizm toplumsal bilimlerin sentezini, toplumsal bilimlerle insanlığın özgürleşme sentezini, modern ploteryanın kendini gerçekleştirme sentezini, işçi devriminin siyasi sentezini ortaya çıkarmıştır. Bu sentezlerle işçi sınıfının kendini örgütleme ve kendini özgürleştirme çabaları, devrimci örgütler kurmaya yönelik çeşitli girişimleri ve toplumsal soruna getirilmeye çalışılan çeşitli çözümlenmeleriyle özgürleşme hareketinin eleştirel bir tahlilinin en gelişmiş akademik ve bilimsel araştırmalarla birlikte ürettiği verilerin eleştirel bir sahiplenmesi anlamına gelir (Mandel, 1986:17).

Cemiyetlerin temelinde insanların menfaatlerinde istihsal münasebetlerinde iktisadi hareketlerinde gören Marksizm bu temel kökünden yayılmadıkça bugünkü sermayeci burjuva nizamının değişmeyeceği iddiasındadır (Marks, 1986;33). Bu sermayenin yıkılması içinde din ve milliyet farkı gözetmeksizin dünya işçilerinin sınıf şuuru etrafında toplanması gerekmektedir.

Marksizm'e göre kadının ezilen cins kimliği tarihsel olarak kaynağını sınıflı toplumdan ve onun yansıması olan ataerkil aileden alır. Özel mülkiyet .sınıflı toplum ve ataerkil aile düzeni diyalektik bir bütündür. Üretim araçları üzerinde akrabalık ilişkilerinin .aile düzeninin ve mirasın ataerkil düzene göre belirlenmesi anaerkil yapıyla ataerkil yapıda çatışmalar yaşanmıştır.Özel mülkiyetle beraber kadının yenilgisi başlamış, kadın cinsi ezilen ve ikinci cins konumuna düşmüştür.Marx bir yandan özel mülkiyet ve komünizmi diğer yandan erkek ve kadın arasındaki çifte ilişkiyi diyalektik olarak ele alır. Kadınların ortaklaşalığı, yalnız aynı seviyeye getirme arzusuyla hayat bulan ve ele

geçirme iştahını gidermek için özel mülkiyete karşı duran işlenmemiş bir komünizmin ifadesidir (Ufuk, 1979:37) .

Engels'te kadının köleleşmesinin özel mülkiyetin belirlenmesine bağlı olduğunu söyler.Ekonomik sebeplerle anaerkilliğin yerini tutan ataerkillik kadını erkeğe bağımlı kılar (Ufuk, 1979:47) .

Burjuva hukuku erkeğin üstünlüğünü kabul ederken, kapitalizm kadınları fabrikalara alır. Kadınların üretime katılmaları onların kurtulmasını sağlayacaktır.Bu yüzden kadınların kurtulmasının birinci şartı kamu sanayinde çalışmaya başlamasıdır Engels'e göre.Marksizm tarihsel süreçte kadının konumunun değişip eve kapanmasını fark etmiştir.

19.yy'ın ortalarından itibaren liberal feministlerin kadın sorununa getirdikleri temel çözümün uygulanıp uygulanamayacağı tartışması Marksist feminizm çıkmasına ortam hazırlamıştır.Marksist feministler kadınlar sınıflı toplumda ayrı bir sınıf oluştursa da oluşturmasala kadın sorununa liberal feminizmin geçerli olamayacağını savunmuşlardır (Demir, 1997:56) .

Onlara göre sınıflı toplumda gerçek anlamda fırsat eşitliğinden söz etmek imkansızdır. Çünkü kapitalist sistem kadını baskı altında yaşamaya mahkum etmiştir. Tüm diğer ezilenler gibi kadınlar da ancak bu sistemden kurtulup sosyalist sisteme geçince hiç kimseye ekonomik olarak bağımlı olmayacaklarından erkeklerden bağımsız ve dolayısıyla onlara eşit olacaklardır (Coole, 1988:154) .

Marksist feministlerin tartışmaya açtıkları temel konulardan biri, kadınların yalnız başlarına bir sınıf oluşturup oluşturmadıkları sorusudur (Demir, 1997:56). Sınıf tanımına bakacak olursak kadınların tek başlarına bir sınıf oluşturamayacaklarını görebiliriz. Fakat ev işlerinin ücretlendirilmesi gibi konularda mücadele veren kadınlar Marksist feministlere göre bir sınıf oluşturmalıdırlar.

Kapitalist sistem sonucu oluşan yabancılaşma duygusu da kadınların sistem içinde ezilmelerine neden olmuştur Marksist feministlere göre. Kapitalizmin doğal sonucu olarak artan uzmanlaşma ve işbölümü kişileri emeklerine, diğer insanlara ve içinde yer aldıkları sisteme yabancılaştırmaktadır (Acar-Demir, 1992:377) .

Marksist feministler yabancılaşmanın kadınlar tarafından daha yoğun olarak hissedildiğini savunur. Erkeklerle dışarıda farklı yaşamlarla, farklı insanlarla buluşurken kadınlar ise ev dışında fazla bir hayat yaşayamadıkları için yabancılaşma olgusunu artan bir şiddetle yaşamaktadırlar. Bu ve bunu gibi nedenlerle Marksist feministler liberaller gibi kadın sorununun yasal reformlarla çözülemeyeceğine inanmamaktadırlar. Onlara göre reformlar bir şeyi değiştirmez sadece hafifletir.

Marksist feministlere göre evli olan kadınların bir çoğunun fahişe kadınlardan farkı yoktur. Çünkü onlarda ekonomik zorunluluklarından dolayı eşleriyle beraberliliklerini sürdürmektedirler.

Marksist feministler başlıca üç konu üzerinde yoğunlaşmışlardır.

1. Aile kurumunun kapitalizme ilişkisi
2. Kadının aile içinde yaptığı işlerin nasıl gerçek üretken iş olarak görülmeyip değersizleştiği
3. Kadınların niçin genellikle düşük ücretli, sıkıcı ve değersiz görülen işlerde çalıştırıldıkları.

Bu bağlamda bazı çözüm önerileri getirmiştir Marksist feministler. Bunlardan biri ev ilerinin toplumsallaştırılmasıdır Kadınları sürekli aile içinde çalışmasını onu ikileştirmektedir. Fakat bunu yaparken de arıda çalıştırmakta sorunu çözmemektedir. Bu durumda kadınlar hem ev işlerini yapmak hem de dışarıda çalışmak zorunda kalacaklardır ve bu onların daha fazla yorulmalarına sebep olacaktır. Bunun çözümü ev işlerinin tamamen toplumsallaştırılmasıdır. Eğitim kurumu nasıl sosyalleşti ise Marksist feministlere göre çocuk bakımı, temizlik gibi işler toplumsallaştırılmalıdır. Kadının özgür hale gelmesi kendi maddi bağımsızlığı şartına bağlıdır. Kadın erke için sosyal hayatta paha biçilmez bir yardımcı olacaktır (Ufuk, 1979:62). Kadının çalışabilmesi için onu günlük külfetinden kurtaracak restoranlar, çocuk bakımevleri, çamaşırhaneler açmak gerekmektedir.

İkinci olarak Kadınlar ev dışında çalıştırılacağına ev işlerinin ücretlendirilmesi daha önemlidir. Bunu savunanlar Ortodoks Marksist feministlerdir. Ev işlerinin ücretlendirilmesi ise devlete düşmektedir. Devlet kadınlara yeterli ücret ödemediği

zamanlar grev yapabilme hakkı tanınmalıdır.(Demir, 1997:60) Bu grev farklı şekillerde olabilir ki bu çocuk doğurmamaktan boşanmaya kadar gidebilmelidir onlara göre. Devletin ev işlerini ücretlendirmesi ise iki şekilde önerilmektedir:

- Devlet evli erkeklere özgü bir vergi geliştirerek oluşturduğu fondan evli kadınlara ücret öder (Demir, 1997:61) .
- Devletin kadın-erkek veya evli-bekar ayrımı yapmadan tüm çalışanlardan topladığı vergilerden oluşturduğu fondan evli kadınlara ücret ödemesidir (Demir, 1997:61)

Marksistler kadın sorunu ve feminizm hareketinde temelde bir burjuva hareketi olduğunu söylerler. Marksistlere göre, temel olan kadın sorununun salt kadına ait olan sadece kadını ilgilendiren bir sorun olmadığıdır. Kadının kurtuluşu toplumsal kurtuluşun temelidir.

Marksist devrimci hareketin en önem verdiği kadın kitlesi işçi kadınıdır.Fakat bu kadın kesimi ploteryanın organik bir parçasıdır. Ploterya kadın sorununa ilgisiz kaldığı sürece işçi emekçi kadınları sosyalizmle kazanılamaz.

Kadının esaret zincirinden kurtulması kapitalist sistemin yıkılması ve sosyalist devrim ile mümkün olacaktır. Ploteryanın görevi ekonomik ve toplumsal engelleri kadınların önünden kaldırmaktır. İşçi emekçi kadınların sınıf mücadelesine çeken demokratik haklar konmalıdır.

Bu haklar arasında fabrikalarda kadınların çocukları için bebek odalarının bulunmasından, ev işine devlet tarafından para ödenmesine kadar geniş bir yelpaze sunulmalıdır.işçi emekli kadınların mücadeleleri hem kadının esaret zincirinin kırılmasının hem de sınıf kurtuluşları için önemlidir. Kadın sömürüsü Marksist feministlere göre dayak, cinsel taciz, koca baba baskısıyla giderek farklı bir boyuta taşınmaktadır.Bu da kadın sömürüsüne farklı bir karakter daha eklemektedir.Kadının bu çifte sömürüsü kadına has olduğu için çoğu zaman göz ardı edilecektir.Marksist feministler kadın sorununa duyarlı bilinçli gelecekler istemektedirler.ve bu yüzden sınıf bilincinin olmadığı feministleri eleştirirler.

Marksist feministler bir yandan kendilerini sınıf, güç veya ekonomik çıkarlarına bakmaksızın kadın oldukları için kadınların çıkarlarını savunmaya adanmışken bir

yandan da sömürülen işçi sınıfının çıkarları için mücadele etmekle sorumludurlar ve bu bazı kadınlara karşı bazı erkeklerle güç birliği yaparak mücadele etmelerini gerektirebilir (Ramazanoğlu, 1998:32-33).

Marksist feminizm tarihsel süreçte radikal feminizme bir eleştiri olarak ortaya çıkmıştır. Radikal feministler kadının sırf kadın olduğu için ezildiğini savunurdu. Bu düşünce Marksist feminizm düşünce önemli bir etki yaptı. Bu bağlamda değişik Marksist feministler Marksizmin farklı biçimlerini benimsemişlerdir. Marksist feministler hangi Marksist söylem olursa olsun Marksist teorilerin yeterliliğini sorguladılar. Marksist feministler radikaller gibi liberallerin aksine dikkatlerini kadın ile erkek arasındaki güç farklılıklarını odakladılar (Ramazanoğlu, 1998:34).

Marksist feministler aralarında önemli farklar olmasına karşın Marksist çözümlemenin toplumsal sorunlara ilişkin kategorilerinin kadın sorunlarına da uygulanabileceği noktasında yoğunlaşmaktadır (Demir, 1997:62).

3.1.3.1.6. Lezbiyen Feminizm

Feminist hareket ve cinsel devrim; kadınların cinsel seçimlerinde özgürlüğü de beraberinde getirmiştir. Tarihsel süreç boyunca kadınlara doğuştan itibaren aşıl原因an cinsiyetçi düşünce cinsel arzunun sadece eril olduğunu kabul ettirmiştir. Cinsel ihtiyacını doyuramayanların yada iffetsiz kadınların cinsel ihtiyaçlarını söz ile dile getirdiği aşıl原因mıştır. Cinsiyetçi düşünce tarafından ya kutsal yada bakire yada fahişe rollere atfedilen kadınların sağlıklı bir cinsel benlik oluşturmak için hiçbir dayanakları kalmamıştır (Hooks, 2000:89). Feminist hareketler ise bu basmakalıp fikirlere meydan okuyarak yani bir çığır açmışlardır. Feminist hareketle beraber kadınlar, erkeklerin sarkıntılıklarına dur demiş, kocası tarafından tecavüze uğradığında bunu itiraf edebilmiş bireyler olarak, yollarına devam etmeye başlamışlardır. Bu da kadınların tarihi için geri dönülmez bir devrim niteliği oluşturmuştur.

Tarihimize baktığımız da kadınlar belli dönemlerde cinsel düşkünlükleri ile cinsel özgürlüklerini bağdaştırmaya çalışmışlardır. O günlerde ve bir derecede günümüzde de pek çok Heteroseksüel erkek, cinsel özgürlüğünü kazanmış kadınları, çıtını çıkarmadan yani özellikle duygusal anlamda hiçbir talepte bulunmadan karşısındakiyle birlikte olan yada olacak kadınlar olarak gördüler ve hala öle görmekteler (Hooks, 2000:91) .

Feminist devrime rağmen hala hetoreksüel kadın sadece erkek istediği için seks yapıyor ve hala bakire ikonu pek çok kadın için kabus olarak yaşanıyor. Pek çok heteroksüel kadın cinselliklerini anlam ve değer kazanması için erkekler tarafından arzulanmaları gerektiği konusundaki cinsiyetçi düşünceden kurtulamamaktadırlar (Hokks, 2000:95). Buna bağlı olarak hala evliliklerde yada evlilik dışı istenmeyen çocuklar ortaya çıkıyor ve bu çocuklar ilerleyen dönemlerde sağlıksız koşullarda yetişiyor.

Feminist hareket bir çok alanda olduğu gibi bireylerin, özellikle kadınların cinsel hayatları ve ezilmelerine karşı koymuştur. Kamusal alanda cinsellikle ilgili tartışmaları sürdüren feminist kadınlar muhafazakarlığa, kimi zaman pürü tenliğe ve seks karşıtlığına meylettiler (Hooks, 2000:93) .

Bu süreçte hareket, cinsel özgürlük hedefinden çıkıp cinsel şiddet ile ilgili kamusal hareketlerde odaklanan bir hareket oldu.Bu dönemde cinsel tutkuya dair ileri görüşlü bir çok feminist söylem bir kenara itildi ve bu dönemde hala kadınlar ataerkil modellere uymaya devam ediyordu.Cinsel özgürlüğün doruk noktalarındaki zamanlarda ise kadınlar erkeklerin genellikle cinsellik konusu dışındaki her alanda eşitliği genellikle kabul etmeye istekli olduklarını görmüşlerdir Fakat cinsellik konusundaki feminist söylemin kısıtlamalarına rağmen feminist politika teori ve pratiklerinin sonucu olarak tarafların karşılıklı mutluluğu fikrini sunan tek toplumsal adalet hareketidir.Erkeklerin cinsel özgürlüklerini kısıtlamaya başladığı dönemlerde birçok kadın artık heteroseksüel ilişkiden lezbiyen ilişkilere kaymışlardır.

Lezbiyenlik kadın tarihinde hep vardır fakat gelişmemiştir. Lezbiyenliğin özü erkelerin reddi değil kadınların tercih edilmesi olarak kabul eden kadınlar en derin duygularını kadınlarla tatmin edebileceklerini fark ettiklerinde, cinsel partner olarak kadınları seçmeye başladılar. Lezbiyen ilişkiyi heteroksüel ilişkiden ayıran fark iki tarafta da bir hükmeden ve bir boyun eğen taraf olmamasıdır. Lezbiyenler, geleneksel kadın nosyonuna meydan okudular. Bu meydan okuyuş kendi şartlarıyla çocuk büyüterek, evliliklerini bırakarak, üst mesleklerde üst konuma gelerek gerçekleştirdiler. Lezbiyenler yaşlı, genç yada orta yaşta tercihini kadınlardan yana yapan kadınlardır. Kadınlar arası seksin lezbiyenliğin özü olduğuna inanan bazıları kimliklerinin cinsel yanını vurgularken, diğer lezbiyenler duygusal bağların ve yakın arkadaşlığın daha önemli olduğunu düşünmektedirler.(www.kaosgl.com.tr).

Bazılar için lezbiyenlik doğuştan gelen bir özken diğerleri için sonradan kazanılan bir kimliktir. Lezbiyenler arasında yaygın bir bakışta, kendilerini göçmenlere benzetmeleridir. Çünkü bir çok lezbiyen; düşmanlık, önyargı ve ayrımcılıklarla karşılaşmaktadırlar. Erkek egemenliğinde yaşayan toplumlar böylesine farklı bir cinsel tercihi hoş görmedikleri için lezbiyen kesimin hayatlarını tehdit ettiğini düşünürler. Oysaki bir kadın diğer bir kadına ömür boyu bağlılık hissedebilir ve bu hissiyat diğerleri için tehdit değildir.

Lezbiyenler dört kategoriye ayrılabilirler:

- Yaşamları kadın merkezli olan ama lezbiyen yada eşcinsel isimleri içermeyen, ancak eğer bu kimlik damgalanmasaydı muhtemelen bu isimleri seçecek olan kadınlar
- Kendilerini kadın eşcinsel ve ya lezbiyen olarak gören ama bu tanımlamadan siyasal bir anlam türetmeyen kadınlar
- Lezbiyenliklerini siyasal bir bağlamda gay özgürleşmesinin parçası olarak gören ve diğer kadınlardan çok kendilerini gay erkekler tanımlayan kadınlar
- Kendilerini Lezbiyen feminist olarak tanımlayan kadınlar. Kendilerini kavrayışları derinden kadın özgürlük hareketinden etkilenmiştir.

Lezbiyenliğin kökenleri 1950'li yıllara kadar gider. Lezbiyen dönemin ortaya çıktığı zaman çekirdek aileye çok önem verildiği bir zaman rastlar. Fakat savaş sırasında toplumsal kurumlara verilen önem azalınca lezbiyenlerde toplumda kendilerine bir yer aramaya başlamışlardır. 1950'li yıllarda Lezbiyen olmanın güvenli olduğu ve müstakbel cinsel partnerlerin aranabildiği tek mekan Lezbiyen bardı .Barlar aracılığı ile birbirlerini tanıyan lezbiyenlerin yaşadıkları dayanışma Lezbiyen feminizmce daha sonra yaratılan dayanışmanın habercisi oldu (Kaosgl, 1999:28) .

Lezbiyenler dayanışmalarını ilk olarak San Franciscoda 1995'te sekiz kadının kurduğu Bilitis Kadınları birlikteliğinde buldular. 1950'li yıllarda bu grup büyük kentlerde gruplar oluşturdu. Grubun yayını, The Ladder, 1997'ye kadar devam etti. Bilitis kızlarının yaptığı birçok çalışma Lezbiyen feminizmi için zemin hazırlamıştır.1970'lerden önce lezbiyenlerin feminizm için harekete geçirmek ve kitle

hareketleri başlatmak hayli zordu. Fakat feminizm hareketlerinin geniş çığırlar açtığı kentlerde lezbiyenlerde artık kendilerini anormallik üzerine yaşayan insanlar olmaktan sıyrıp kendi haklarını sorgulamaya başlamışlardır. Kadınlar nörotik diye yargılanan duygularının doğal olduğunu keşfetmişlerdir. Feminizm hareketiyle beraber lezbiyenlik birkaç kadının sapkın davranış değil büyük sayılardaki kadınların olanaklı bir seçimi olmuştur. Feminizmle başlayan kadın hareket gelişim yaratmıştır. Lezbiyenliğe vurulan damga tamamıyla silinmese de lezbiyenler kendilerini içselleştirdikleri homofobinin büyük bölümünden özgürleştiler (Kaos gl, 1999:29).

Feminist söylemin en uç noktalarda yaşandığı dönemde "feminizm teoridir, lezbiyenlik pratik" sloganları atılmıştır bir çok eylemde. Erkeklerle hayal kırıklığı yaşadıkları için aynı cinsiyetten ilişkiler tercih eden heteroseksüel kadınlar bir zamanlar tüm kadınları "düşmanla yatmak" konusunda hesap vermeye çağırılmış olan seslerin sahibi radikal lezbiyenlere katılmışlardı (Hooks, 2000:92).

Fakat lezbiyenler cinsel tercihleri için politikaya katılmamışlardır. Lezbiyenler radikal bir şeyler yapmaya çalışmıyorlardı. Lezbiyenler zaten kadınlara konulan katı sınırları sorguladıkları için bu kadın hareketi içinde yer almışlardır. Geleneksel cinsiyet ve arzu algılanmalarına karşı çıktıklarından kadınların kurtuluşu başından beri psikolojik olarak sahiplendikleri bir meseleydi (Hooks, 2000:97).

Lezbiyen kadınların en önde savunucuları işçi sınıfı kadınların idi. Feminist hareket içinde geçmişte ve bugün tüm renkli kadınlar nasıl cinsel tercihleri ve kimlikleri göz önüne alınmaksızın ırkçılığa karşı durup kafa tuttularsa lezbiyenlerde her zaman homofobiye karşı durmak ve meydan okumak zorunda kalmıştır (Hooks, 200:101).

Homofobiye mücadele her zaman feminizmin bir ayağı olacaktır. Lezbiyen kadınlar Heteroseksüel kadınlar tarafından ikincil kadın olarak görünse de radikal feministlerinde desteğini alarak bu güne kadar gelmişleridir. İleri görüşlü feminist hareket içinde cinsel özgür yaşamı kazanan lezbiyenler sonuna kadar bu mirası kaybetmemek için feminist hareketler içinde yar almaktadırlar.

3.1.4. Feminizmin Tarihçesi

3.1.4.1 Batı'da Feminizmin Tarihçesi

Batıda kadınların tarih sahnelerine çıkışı, 1789 Fransız Devrimi ile beraber olmuştur.19.yüzyılın, ilk yarısından itibaren Kanada da, Fransa'da ve Anglo Sakson ülkelerinde kadınlar için önemli kadın hareketleri başlamıştır.Batıda XX.yy başlarında birçok batılı tema, feministlerin bilincinde yer etmiştir. Bu temaları inceleyecek olursak;

- Fransa'da XIV.yyda, CC.de Pison İngiltere'de XVII.yy'da ortaya atılan kadınla erkek arasında ki farkların iki cinse verilen farklı eğitimden kaynaklandığını ve kızların eğitildikleri takdirde toplumca onlara yasaklanan tüm rolleri üstlenebilecekleri düşüncesi
- Batılı feministlerce savunulan kadının aile içinde "medeni yönden ölümü" ile ekonomik ve siyasal görevlerden dışlanmışlığının kabul edilmezliği, (Tekeli, 1979:111).
- XVII.yyda İngiltere'de, XVII.yy'da Saint-Simoncular ve aynı yy'da Uluslar arası Kadın Konseyi feministlerce dile getirilen cinsel ilişkilerde geçerli olan çifte ahlakın reddi,
- İngiliz Anna Wheeler ile Amerikalı Margaret Fuller 'in savundukları kurtuluşun ancak kadınlar tarafından gerçekleştirilebileceği inancı,
- XIX.yyda Claire Demor ve Saint Simoncular tarafından ortaya atılan kadının evlilik dışında da cinsel hazzı hakkı olduğu görüşü,
- XIX.yy başında Fransız kadınlarının savunduğu kadının özgürleşmesinin tüm emekçilerin özgürleşmesinden bağımsız olamayacağı düşüncesi,
- Kadın haklarıyla barış için mücadele arasında kurdukları zorunlu bağ,
- 1870'lerde Andre Leo'nun dile getirdiği ve devrimci kadınların inanca olan demokrasininin "demokratlar kadınları yeterince hesaba katmadıkları için" iflas ettiği görüşü ve nihayet,

- Jane Adams ve Uluslar arası Kadın Konseyi feministlerce ortaya atılan kadınların mücadelelerini tüm toplumun gereksinimlerini karşılayacak biçimde genişletmeleri gereği düşünceleri sayısız prenses, burjuva, işçi, sanatçı tarafından yenilikçi bir biçimde kabul edilerek kendilerine bir yer bulmak için kök salmalarına neden olmuştur.

Batı'daki genel olarak kadınlar için yapılan feminist eylemlere ve kazanılan hakları inceleyecek olursak; 1.Dünya Savaşı Öncesi Dönemden başlamamız gerekecektir.Birinci Dünya Savaşından önce, Uluslararası Kadın Konseyi, kadınların ekonomik, siyasal ve aileye ilişkin haklarını elde etmek için mücadeleyi sürdürmüştür. Her ülkede Uluslararası Kadın Konseyi'nin şubeleri kurulmuş, Uluslararası Kadın Konseyi toplantıları düzenli olarak yapılmıştır. Fransa'da CNFF, Kadınların eğitsel, toplumsal ve ahlaki açıdan durumlarını düzeltmek için kurulan kırk kadar dernek ve hayır kuruluşlarını bir araya getirmiştir (Tekeli, 1979:113).

1907'de çalışan evli kadının kazancını özgürce kullanabilmesini güvenceye alan, 1912'de gayri meşru çocuklarını tanımayan erkekleri cezalandırmaya yönelik yasalar çıkarılmıştır. Ayrıca çocukların cam sanayide çalışmasının önlenmesi ile kadınların yüksek devlet memurlarına alınması kabul edilmiştir.Evde çalışan kadınlar için asgari ücret uygulaması, kadın ve erkek ilkokul öğretmenlerinin aynı ücreti almaları ve genel evlerin kapatılması içinde aralıksız mücadele verilmiştir (Tekeli, 1979:113) .

Kadın ilkokul öğretmenleri on yılın sonunda erkek meslektaşlarıyla eşit haklar elde edebilmeyi başarmışlardır.Aynı dönemde Uluslar arası Kadın Oy Hakkı Birliği kurulmuştur. Bu örgüt kadınlara oy hakkının tanınmasına karşı çıkan komitelerle mücadele etmiş, , milliyetçilerin güçlenmeye başladığı bir dönemde enternasyonalci bir politika izlenmiştir..Uluslararası Oy Hakkı Birliği' nin, kadınların oy hakkını savunmak üzere çeşitli Batı topluluklarında şubeleri kurulmuştur.1903'te Finlanya'da oy hakkı tüm kadınlara tanınmıştır (Tekeli, 1982:115). Oy Hakkı Birliği ile Uluslar arası Kadın Konseyi fuhuşu kınamak üzere güç birliğine gitmişlerdir.

Birinci Dünya Savaşı sırasında ise ; Fransa, İngiltere gibi ülkelerde çok sayıda kadın, silah altına alınan erkeklerin yerine silah fabrikalarında işe alınmıştır. Kadın ve erkek rolleri arasındaki farklar ve kutsal ev kadınlığı ilkesi unutulmuşa benzemiştir..Burjuva kadınları da bilgi toplama, ağır hastaları tedavi etmek, kaybolanları bulmak ve

tutuklulara destek olmak için seferber olmuşlar, yine kadınlar barış için mücadeleyi ön planda tutmuşlardır (Tekeli, 1982:115).

1.Dünya Savaşı ve İkinci Dünya Savaşı sırasında ki dönemde ise ; Kadınların oy hakkı 21 ülkede tanınmıştır. Kadın işçilerin durumlarının düzeltilmesi, aile yardımları, iki cins için çalışma koşullarının eşitlenmesi, meşru olmayan çocukların korunması, evli kadının milliyetini ve soyadını koruma hakkı kadınların haklarını korumaya yönelinmiştir.

Fransız Kadınları Ulusal Konseyi'ne bağlı feministlerin, görece başarılı oldukları bir alan kızların eğitimi olmuştur.Ayrıca kızların daha iyi çalışma koşullarında çalışması, ücret eşitliği gibi konularda çalışmalar yapılmıştır.1927'de iki yıllık bir mücadeleden sonra PTT'de kadınlar erkeklerle ücret eşitliğini elde etmişlerdir (Tekeli, 1982:119).

Daha sonra bu hak kamu bankalarında ve ortaöğretimde de kazanılmıştır..Bu dönemde siyasal haklar konusunda Fransız feministler çok başarılı olamamışlardır.Çünkü Millet Meclisinden kadınlara oy hakkı tanıyan bir yasanın göçmesine karşın, Senatoda olsun, ülke genelinde olsun, bir yandan o sırada Fransa'da da örgütlenmeye başlayan Hitler özentisi genç Katoliklerin bir yandan da kadınlara oy hakkının verilmesiyle Kilisenin seçimler üzerindeki ağırlığının artacağından korkan eski Mason artıklarının muhalefetiyle karşılaşmışlardır (Tekeli, 1979:119) .

Evlilik konusunda ilk başarı Fransız kadınlarının, bir yabancıyla evlendiklerinde milliyetlerini korumalarıyla sağlanmıştır..Bu değişiklikle kadınlar eşlerinin iznine gerek duymadan kimlik belgesi alabilmişlerdir.

1920'li yıllarda doğum kontrol yasası değişmiş ve istenmeyen düşüklere karşı verilen cezalar arttırılmıştır..Bu dönemde ki felsefi akımlardan personalizm, kadının kişilik olarak onurunu ön plana çıkarmaktaydı.. Bu akımlarla beraber kadınlar sadece doğurgan varlıklar olarak değil siyasi ve ekonomik haklara da sahip bireyler olarak algılanmaya başlanmıştır.

1940'lardan önce ise; SSCB'de kadınlar, 1907'de 200 kadını bir araya getiren bir klüp kurmuştur. Bolşevik Devriminin ilk sosyal içerikli kararları, sağlık sigortasının oluşturulması, doğumdan önce ve sonra 16 hafta süreyle kadınlara parasız sağlık hizmeti sağlanması ve hamile kadınların işten çıkarılmasının yasaklanmasıyla ilgilidir (Tekeli, 1982:121).

Siyasi açıdan da kadınlara hak eşitliği verilirken en önemlisi Rus kadınlarının bütününe bu hakkın tanınması olmuştur..Bolşevik Devrimi yapıldıktan sonra kadınlar orduya katılmışlar ve Komünist Parti için Genotrel oluşturdular.A.Kollontai, Lenin gibi siyasiler sayesinde aileler için ortak hizmetler sağlayan bir tür komün kurulmasına yönelinmiştir. Fakat bu dönemde dönemin yöneticileri kadınların durumundan çok başka konularla ilgilenmeye başlamışlar ve kadınların haklarını yavaş yavaş geri almaya başlamışlardır.Bunun sonunda feministlerin eylemleri yeterli kalmamış ve Genotdel dağıtılmış, boşanma zor ve masraflı hala getirilirmiş, kürtaj hakkı gibi birçok hak ortadan kaldırılmıştır. Stalincilere göre, sosyalist bir toplum kurmak aile içindeki geleneksel kadın ve erkek rollerine dönülmesini gerektiriyordu (Tekeli, 1979:123).

Fakat buna karşın kadınlara hem işte, hem ailede çalışan birey gözüyle bakılmıştır. Böyle bir ortamda eşitlikten bahsetmek olanaksızdı.SCBB'nin faşist politikası bir yandan kadınları bu alanlarda sıkarken, eğitim, ücretli iş, spor gibi bireysel özgürlüklerini kısıtlamamıştır.

SCBB'de yıllar süren kadın hareketleri sonunda Ekim Devrimi ile beraber dönemin önde gelen militanlarından Clara Zetkin Bolşevik önderlerden destek almaya başlamıştır.Kadınların feminist hareketleri sonucunda 19 Aralık 1917 tarihinde medeni kanun kabul edilmiştir.. Bu yasaya göre, evlilik nikah memurunun önünde gerçekleşmek zorunda değildir evlilik akdi herhangi bir tören olmadan da kabul edilebilir.

Böylece eşlerden biri boşanmak istediğinde boşanmaya izin verilmiştir.Fakat kısa süre sonra yürürlüğe giren yeni bir kanun evliliğin nikah memuru önünde resmileştirmesini öngörmüştür.Bunun yanında evlenebilmek isteyen çiftler 18 yaşını geçmiş olmaları gereklidir.Evlilikten sonra kadın istediği mesleği seçebilmiştir.Soyadı hükmüne gelindiğinde ise, yasa eşlerin kendi soyadlarını koruyabileceklerini ve ya kadının ve erkeğin soyadlarından birini seçebileceklerini öngörmektedir.Aile bir kurum olduğuna göre, erkek ve kadın ailenin birlikteliğinin devamı için beraber çaba sarf etmeliydiler..Evlilik içinde beraber alınmış olan bir malın satışı için her iki tarafta beraber noter huzurunda bulunmalıdırlar. Aile içinde evlilikleri süresince oluşmuş olan borçlardan eşler birlikte sorumludurlar. Çocukların bakımı ve eğitimim anne ve babanın

ikisine de aittir.Koca çocuğun doğumundan itibaren bir yıl boyunca karısına bakmakla yükümlüdür.

SCBB' DE 1926 Yasasına göre, evlilik içi ve dışı çocuklar arasında eşitlik vardır.Anne çocuğunu doğurduktan sonra babasını kütüğe bildirir eğer baba bunu kabul etmezse bir yıl içinde itiraz edebilir. Eşlerden biri boşanma davası açtığında boşanma gerçekleşebilir.Kadın doğum yapmışsa ve bir yıl süreden az bir zaman geçmişse kadın bu doğumu kabul etmeyebilir.Diğer bütün hallerde boşanma gerçekleşebilir.

Avrupa'daki uzun süren faşist işgal ise kadınların büyük katkısı ile son bulmuştur.Kadınların anti-faşist katılımı iki şekilde gerçekleştir: Bir yandan gerilla ordularıyla savaşan kadınlar diğer yandan kitlesel biçimde savaş malzemesi üretiminde etkin rol oynamışlardır.2.Dünya Savaşının başlamasından kısa bir süre sonra Sovyet Kadınları, Anti Faşist Komitesi kurmuş ve bütün dünya kadınlarını bu komiteye çağırılmışlardır..Tüm ülke kadınları (İngiltere, ABD, Hindistan, Avusturya) Sovyet Kadınlarıyla dayanışma içinde, faşizme karşı katkıda bulunma kararlılığını dile getirmişlerdir (Women Today Newspaper, 1975;12) .

Tüm Avrupa'da kadınlar anti faşist mücadeleye katılarak ülkelerinin onurunu kurtarmışlardır. Fransa'da Direnme Örgütü'ne katıldıkları için ölen üç kadın, komünist Daniele Casanova, Hristiyan Berthie Albrecht ve sosyalist Suzanne Buisson Direnme Örgütü'ne katılan değişik siyasi ve dini inançtan binlerce kadının kahramanlığını simgelemektedirler. İtalya'da da 1927'den sonra kadınlar başka ülkelerde olduğu kadar yaygın biçimde faşizme karşı çıkmışlardır. Bu ülkede 4.653 kadın tutuklanmış, işkence görmüş ve mahkum edilmiştir (Tekeli, 1982:127) .

İspanya'da aralarında Eva Forestve Lydia Falcone'un da bulunduğu binlerce kadın Franco'luğa karşı çıkmış, bazıları hapse atılmış ve işkence görmüş, başkaları faşizmin kurbanlarıyla dayanışma örgütü kurmuşlardır (Tekeli, 1979:127) .

İngiltere'de ise kadınlar erkeklerin uzak cephelerde savaşabilmesi için silah fabrikalarında üretime katılmışlardır.Fransa'da ise 1942'de kadın işgücüne talep o kadar artmıştır ki kızların üniversiteye girişi sınırlandırılmıştır.ABD'de kadınlara pek çok kolaylık sağlanmış çalışan kadınların sayısı giderek yükselmiştir.

Savaş sonrasında ise, İngiltere de cephelerden kitlelerce gelen erkekleri işe yerleştirme sorunu ortaya çıkmıştır.. Bu yüzden tarım, metalürji ve kimya alanında kadınların istihdam oranı düşmüş bu yerler erkekler yerleştirilmiştir..Kadınlar işlerini kaybetmemek için daha düşük ücretle çalışmaya başlamışlardır..ABD'de kadınların yuvaya geri dönmesi için büyük çapta kampanyalar başlatılmış fakat çalışan kadınlarda beklenen oranda azalma olmamıştır. Amerikalı kadınlar işlerinden vazgeçmek istememişlerdir bu yüzden iş bırakma eylemi sadece orta sınıfta görülmüştür.

İtalya hükümeti de kadınların siyasal hakları tanımak durumunda kaldı ama kadınlar savaş sonrasında kendilerini öncelikle anti-kolonyalist mücadele içinde bulmuşlardır.Ve elde ettikleri hakları daha uzun bir zaman zarfında elde etmişlerdir..Savaş öncesinin feminist hareketlerini kurgulayamamışlardır ama yinede bir takım haklara sahip olmuşlardır.

Özetlemek gerekirse 2.Dünya Savaşını izleyen yirmi yılda batının ve doğunun gelişmiş ülkelerinde hükümetler kadınlara araçsal varlıklar olarak bakmışlardır. Savaş döneminde onları orduda kullanan hükümetler savaş sonunda kadınları değersiz varlıklar olarak nitelendirerek eve hapsetmişlerdir.

Ülkelerdeki feminist hareketlere derinden inceleyecek olursak; İngiltere'de feminist hareketlerin öncüleri feministlere açık destek veren Stuart Mill'di. Mill devlerin güçsüzlerden ve kadınlardan yana müdahale etmesini talep etmekteydi (Tekeli, 1979:50) .

İngiltere'de yasal reformlardan önce erkek ve kadınlara sağlanan yasal haklarda değişim olması gerekiyordu. Bu değişimin olması için birçok kadın katkı sağlamıştır. Bu kadınların arasında Jane Austen, Bronte Kardeşler, George Eliot, Mrs. Gaskell gibi yazarlar sayılabilir.1850'lerden itibaren Nort London Collegiate School'un yöneticisi Miss Buss ile Cheltenham Ladies College'in yöneticisi Miss Bealenin çabaları sonucu yalnızca burjuvaziye mensup genç kızların alındığı orta öğretim kurumları açıldı (Tekeli, 1979:51).

Bu dönemdeki ilk kadın doktorlar Dr.Elisabeth Blackwell, Dr. Elisabeth Garrett Anderson mesleklerinin kapısını İngiliz kadınlara açmışlardır.1870 ve 1893'te kabul edilen iki yasa ile evli kadınlara mülkiyet ve mallarını istedikleri gibi kullanma hakkı

verildi (Tekeli, 1982:52). 1925'te ise bir yasayla velayet hakkı sağlanmıştır kadınlar için. Fakat bunun yanında kadınlar erkeklerden boşanmak için onların kendine kötü muamele yaptığını kanıtlamak zorundaydılar..Bunun yanı sıra 1874'de kadın birliğini kuran Emma Paterson'da bu feminist hareketin öncüleri sayılabilirler.

İngiltere'de 1897'de Milicent Fawcett, kısa adı NUWS Olan ve yasal, şiddete başvurmeyen yöntemlerle çalışmayı öngören Kadınların Oy Hakkı İçin Ulusal Birlik'i kurdu (Tekeli, 1982:51). 1903'te Emmekine Goulden Pankhurst bu kurduğu WSPU olan hareketle eylemlerini hızlandırmışlardır ve o dönemde gazeteler bu eylemci kadınları sufragetler olarak adlandırmışlardır. Ve tarihe bu adla kazanmışlardır.. Sufragetler bu dönemde haklarını kazanmak için şiddete bile başvurmuşlar, mitingler sırasında camları kırmışlar, bombalama, kundaklama, kamu binalarının kırılması gibi şiddet eylemlerinde bulunmuşlardır..Hatta Mrs. Onkhurst' un birkaç kez hapis cezasına çarptırılmasına sebep olan bu eylemler bile Mayıs 1913'te Avam kamarasında kadınlara oy hakkı kararının tanınmasına yetmemiştir.

Fakat 1.dünya Savaşı' nın sonuçlanmasından kısa bir süre önce 30 yaşından itibaren oy verme hakkını tanınmıştır. 1914-1918 arasında kadınlara ticaret, sanayi gibi yeni ş alanlarının sağlanması bu konuda parlamentonun kayıtsız kalmamasını zorlaştırmıştır. Ve cinsiyet nedeniyle kısıtlama kalkmış, böylece birçok kadına iş sahası açılmış olmuştur.

İngiltere'de yaşanan bu eylem ve hareketlerden sonra, ilk olarak Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık Yasası çıkartılmıştır. Bu yasa herhangi bir aynı yada parasal ödeme yoluyla yapılan ayırımı yasadışı kabul etmiştir..

Yasa ancak iki tür davranışları cezalandırmıştır: (Tekeli, 1979:70).

- Bir kişiye cinayetinden dolayı öbür cinse mensup olan bir kişiden daha kötü muamele etme isteğine dayalı davranışlar;
- İstmeden ya da dikkatsizlik sonucu ayrımcı sonuçlar doğuran davranışlar
- Kamu eğitimi alanıyla ilgili şikayet olduğunda Milli Eğitim Bakanı soruşturma açar ve gerekli önlemleri alır

İş hayatında ise erkek-kadın eşitliğini sağlamak için Fırsat Eşitliği Komisyonu kurulmuştur. Ayrıca Eşit Ücret Yasasıyla da yeni işçiyle eski işçi arasında ücret bakımından ayırım ortadan kalkmıştır. Aynı işte çalışan kadın ve erkeklerin emeklilik sigortalarında eşit olmasına dikkat edilmiştir.

Kadın ve aile üzerinde yapılan çalışmalarla beraber evli kadının evlilik birliği içinde mal varlığından yararlanması 19.yy sonunda kabul edilmiş olan bir yasayla düzenlenmiştir. Eşlerden biri tarafından alınan bir malın eğer kocanın karısına armağan ettiği bir mal değilse yarı yarıya her ikisine aittir fakat eşe armağansa kesinlikle ona aittir.

1969'da kabul edilen "Boşanma Reform Yasası ilgili daha eski yasalarla birleştirilerek 1973 tarihli "Evliliğin Bozulma Yasası" haline getirildi (Tekeli, 1982:72). Boşanma şu nedenler bağlı olarak gerçekleşebilmiştir:

- Zina,
- İki yıl süreyle eşlerden birinin evi terk etmesi,
- Her iki tarafında boşanmayı istemesi,
- Boşanma talebi mahkemeye intikal etmeden önce 5 yıl ayrı yaşamış olmak,
- Evlilik ilişkisini onaramayacak şekilde yapılan davranışlar

Daha sonraki yıllarda boşanma ile ilgili yeni düzenlemeler yapılmış yeni evli çiftlerin evlilik müessesini hemen bozmamaları için bir yıl geçmeden boşanma talebinde bulunmama yasağı getirilmiştir. Boşanma sonucunda eşlerden bir diğerine nafaka ödemekle yükümlüdür.

Ancak nafaka eşlerden birinin ölümü yada evlenmesi halinde son bulur. Çocuklarla ilgili olarak 1973'te kabul edilen yasaya göre anne ortak çocuklar üzerinde babayla aynı haklara sahiptir. Çocukların hangi gün ve saatlerde görüleceğine mahkeme karar verir ve eşlerden birinin yanında kalan çocuk anne veya babasını bu saatlerde mutlaka görmelidir.

Kadınları ilgilendiren diğer yasa ise Kürtaj Yasasıdır. 1967'de düzenlenen Kürtaj Yasasına göre eğer iki doktor annenin yada çocuğun sağlığı açısından bir risk varsa

kürtaj yapılmasına karar verebilmektedir. Acil durumlar dışında kürtaj Sağlık Bakanlığının izin verdiği hastanelerde yapılabilir.

İngiltere'de bu gelişmeler olurken Kanada'da harekette İngiltere'deki eylemlerden etkilenmiştir.. Kanada'daki feminist eylemi yöneten Howart Stowe 'dir. Ona yardımcı olarak ise B.Anthony ve Anna Shaw vardır. Burada eğitim yönünden , harekete başlanmıştır.1897den itibaren kadınlar öğretmenler okullarına kabul edilmeye başlanmış, 1869da ise üniversite kapıları kadınlara açılmıştır. 1872'de İngiltere'de benimsenen evli kadın kocasının müdahalesi olmadan mülkünü kullanabilir yasası Kanada'da kabul edilmiştir. Boşanma hakkı 1857 İngiliz yasasının öngördüğü biçimde kabul edilmiştir.

20.yüzyıl diğer ülkelerde olduğu gibi Kanada'da kadınların hukuki durumlarını değiştirmiştir. 1908'de genç kızlara yüksek öğrenimde okuma hakkı verilmiştir..1929'da Kadın Hakları Ligası Quebecli evli kadınların hukuki durumunun düzeltilmesi için etkili bir mücadele verdi (Tekeli, 1982:100). Kadınlar oy hakkını 1940'da kazanmışlardır.1951'li yıllarda yerli Kanada halkını ilgilendiren yasalara göre yerli halktan bir yabancı biriyle evlendiği takdirde yerli olmaktan çıkacak ve bütün ayrıcalıklarını kaybedecektir. Çocukları yerli olarak tanınmaz, kendi anne ve babasının yaşadığı topraklara bir daha girilemez. Yasalar bu yüzden yerli Kanadalılara karşı fazla bir şey yapamamaktadırlar. Aile ve boşanmayla ilgili yasalara 60'li yılların sonunda düzenlenmiştir..Boşanma ancak zina, cinsel şiddete başvurma, birisiyle evlilik dışı ilişki sürdürme, fiziksel yada zihinsel vahşet durumlarında gerçekleşebilmiştir.

ABD'de ise feminist bir dizi hareketin sonucunda, 19.yüzyılın sonlarında kadınlar kendi sorunlarını tartışmak üzere bir araya geldikleri kadın klüpleri kurmaya başlamışlardır.1890'da kurulan National American Women Suffrage Association tüm ülkede kurulan yerel örgütleri bir araya getirmiştir (tekeli, 1982;53-54).Bundan sonra kurulan Kadınların Hıristiyan Yeşilay Birliği ve Uluslar arası Kadınlar Konseyi uluslararası planda da etkili olmuşlardır..Uluslararası platformlarda yapılan bu eylemler ABD'de bir dizi yeni yasaların çıkmasına ortam hazırlamıştır.Feministlerin önde gelen hedeflerinden biri olan kadına oy hakkı 1920 yılında kabul edilmiştir.Hıristiyan Yeşilay Derneğinin etkisiyle alkollü içeceklerin üretimi ve satışı yasaklanmıştır..

Barış ve Özgürlük Derneği sayesinde Amerikalı kadınlar birbirlerine daha fazla sahip çıktılar ve etkinliklerini sürdürmüşlerdir.1917'de Margaret Sanger New York'ta ilk kadın doğum kliniğini açmıştır.

1928 yılında Amsterdam'da yapılan Olimpiyat yarışlarına kadınlarda her dalda katılma hakkına sahip olmuşlardır..2.Dünya Savaşı' nda "Silahlı Kadınlar Birliklerine'2 katılan Amerikalı kadınlar tarihte ilk kez kadınların silahlı bir çatışmada ne kadar vazgeçilmez güç oluşturduklarını gösterdiler (Tekeli, 1982:93).

1980'li yıllarda ise kadınların ezilmişliğine hayır diyen kadınlar yatak grevi yapmışlardır ve bu sayede kürtaj yaysı da serbest bırakılmasına karar verilmiştir

ABD'de her eyalette kısılan nikah için tek ortak nokta, evlilik ahdinin nikah memuru önünde kısılanmasıdır.Boşanma için kabahat nedeniyle boşanma, başarısızlık nedeniyle boşanma, mizaç uyuşmazlığı ile boşanma gerçekleşebilir.

Kabahat nedeniyle boşanma ; zina, aileyi terk, suç yüzünden uzun süre hapis gibi hatalar sonucunda eşler boşanabilirler.Kabahate bağlı boşanmada mahkeme kadına nafaka bağlamaktadır. Çocukların olması durumunda eşe ve çocuklara reşit olan kadar nafaka bağlanmaktadır.

Başarısızlık nedeniyle boşanma bağdaştırılmaz şekilde uyuşmazlık bunun için yeterli bir sebeptir. Kaliforniya, Colorado, Iowa gibi eyaletlerde başarısızlık nedeniyle boşanma başlıca nedenler arasındadır.

Alaska, Albany, Virgin, New York, Wermond gibi eyaletlerde ise mizaç uyuşmazlığı ile ilgili boşanma sebeplerine sıkça rastlanmıştır. Boşanmadan önce New York'ta en az bir yıl, Wermond'da altı ay gibi her eyalete göre değişen sürelerle ayrı yaşamaları uygun görülmüş daha sonrasında uzlaşma sağlanamazsa boşanmaya karar verilmiştir.

Amerika'da kadınların yoğun baskısı sonucu kadınlara çalışma, ücret eğitim hayatlarını değiştirmek üzere yeni kararlar alınmıştır.Cinsiyete dayalı ayrımcılık 1973'teki yasayla beraber ortadan kaldırılmıştır. Irk, din, dil temeline göre ayrımcılık kökten bir biçimde sona ermiştir.Bu yasaklamalar kamu ve özel sektörün her aşamasında uygulanmak zorundadır, bu kapsamda işten çıkarılanlar için yasal hak yolu açılmış olmaktadır. Kadınlar için ister eğitim almış ister almamış olsun bütün kadınların haklarını savunmak

için Kadın Seçmenleri Ligası ve Ulusal Kadın Örgütü kurulmuştur. Bu kuruluşlar kadınların çalışma hayatıyla ilgili çalışmalar yaparak incelemelerde bulunmaktadır.

Almanya'da işçi hareketi sayesinde sivil ve siyasal özgürlükler kadınlara sağlanmış olmuştur..1893'te kızların bakolaryaya elde etmelerine olanak tanıyan ilk dershaneler açılmıştır, ilk kız lisesi Karlshure 'de kurulmuştur (Tekeli, 1982:54). Kadınlara siyasi partilere üye olma hakkı 1918'de verilirken 1901'den itibaren üniversitelere kadınlar kayıt yaptırabilmişlerdir.

Fransa'da ise köklü değişimler, Fransız Devrimi ile başlamıştır.Daha sonrasında olan çeşitli hareketlerin içinde feminist hareketlerde yer almaktadır.Sanayi Devrimini Fransa'yı etkilemesiyle işgücüne gereksinim arttı çünkü fazla fabrikalar kurulmaya başlanmıştır.Sanayileşmeyle beraber fazlaca göç oluştur Artık göç edenler sadece ev reisleri değil bütün bir aile olmuştur. Böylece kentlere gelen ailelerde sanayileşmeyle de beraber kadınlar iş sahaları açılmıştır. Bu iş sahalarında çalışan kadınlar farklı ülkelerdeki kadın haklarını savunmak üzere olan hareketleri duymaya başlamışlardır. Bu dönemde bireyleri etkileyen bir çok düşünür vardır.Bu Fransız düşünürler bireylere farklı bakış açısı aşılamışlardır.Bu dönemin ileri gelen felsefecilerinden Concordet, İnsan Düşüncesinin Gelişmesi Üzerine adlı eserinde kadın hakları üzerine düşüncelerini belirtmiştir.

1772-1837 yılında yaşayan Fourier insanların birbirlerine sevgiyle bağlanmasını insanlığın temel yasalarından biri olarak görüyor ve bütün tutkuların özleri bakımından iyi olduklarına inandığı için, toplumu kadınlarla erkeklerin aynı haklara sahip olacakları bir uyum içinde yeniden örgütlemek istiyorlardı (Tekeli, 1979:56). Saint Simon ise, kadınlarla erkeklerin eşit haklara sahip olduğunu savunmaktaydı.

Fransız kadınları kendilerini ortaya koymak için edebiyat ve sanat yoluyla başarılarını arttırmışlardır.. George Sand, romanlarında duyguları ve tutukluları çözümlenmiştir.Severine, hayatını gazeteciliğe ve siyasete atamıştır. Resim alanında Elisabeth Vigee-Lebrun ve daha sonra Nelir Jacquemart hayranlık uyandıran eserler vermişlerdir (Tekeli, 1982:57) .

Marie Curie ise, kimya ve fizik dallarında yaptığı çalışmalarla iki dalda Nobel ödülü almıştır. Bu dönemde bir yandan kadınlar her dalda gelişirken ve başarılarını

duyururken Saint Simoncular kamu ahlakını rencide ettikleri gerekçesiyle mahkemeye çıkarılmışlardır. Kurdukları dernek kadınla erkeğin mutlak eşitliğini savunduğu, evliliği değiştirmek mirası ortadan kaldırmak ve doğal soy çizgisi yerine kuralları insanca belirlenen bir soy çizgisi koymak istediği için mahkemece yasaklandı (Tekeli, 1982:57).

Yapılan çeşitli, eylemler sonucunda çeşitli halklar elde edebilmişlerdir. Bunların başında eğitimle ilgili değişiklikler gelmektedir. 15 Mart 1850'li Falloux Yasası Fransa'da eğitim özgürlüğünü yerleştirdi ve 800'den fazla nüfuslu bütün belediyelerde kızlar için özel bir ilkokul açılmasını zorunlu kıldı (Tekeli, 1979:58).

1863'te Milli Eğitim Bakanı sayesinde ortaokulda kızlar için kurslar açılırken, 1877'de Camille See, meclise kızlar için bir yasa önerilmiştir. Bu öneriye göre kızların eğitimi için açılacak kurumların yetkisi devlete ve il yönetimlerindeki belediyelere bırakılmıştır.

Yine aynı zamanda kız liselerine bayan öğretmenler atanmıştır. Özel eğitimden geçen kadınların fakültelere kabul edilmesi de gerçekleşmiştir.

Saint Simoncu Elisa Lemonnier 1856'da kadınlara mesleki eğitim vermek amacıyla bir dernek kurdu (Tekeli, 1982:58). Ortaöğretim bakolaryasını elde eden ilk kadın Julia Daubie diplomasını 1861'de aldı (Tekeli, 1982:58). Avrupa'nın ilk kadın avukatı Jeanne Chauvin ve Fransa'nın ilk kadın doktoru Madeleine Bres oldu. Böylece kadınlar daha önceden yasaklanmış olan bir diz mesleği hak etmiş olmuşlardır.

Kadınların medeni hallerini ilgilendiren yasalara geldiğimizde ise; Fransa'da geçmişe bakacak olursak kadın hiçbir şekilde mahkemeye çıkarılmazdı. Kadınların seçme ve seçilme hakları yoktu. Medeni kanun sayesinde kadın kocaya bağımlı hale getirilmişti. Kadının kapasitesi sınırlıydı. Bu kısıtlamanın birinci nedeni ailenin birliğini koruma gereği, ikincisi ise güçsüz yaratık olan kadını koruma gereği idi. Buna bağlı olarak kadın bir yerden başka bir yere eşinin izni olmadan gidemezdi ve eğitim hakkı a yine eşinin iznine bağlıydı. Kadınların durumu bu şekilde dururken 9 Nisan 1881'de de çıkan bir yasa ile kadına kendi başına bankalarda tasarruf hakkı açma ve bankadan para çekme hakkı sağlanmıştı. 1886'da çıkan bir yasayla da kadınlar emeklilik hakkını kazanabilmek için özel sandıklara ödeme hakkında bulunma iznini almışlardır. 1907'de ise kadınlar kendilerini tam özgürlüğe taşıyan kocasından ayrı bir meslek icra etmek iznini elde etmişlerdir.

Evlilik müessesesi bu şekilde değişim gösterirken boşanma kararnamelide yeniden düzenlenmiştir. Boşanmayı mümkün kılan nedenler şunlardır.:

- a) zina
- b) yüz kızartıcı suç
- c) ağır hakaret ve kötü muamele

Federal Almanya'da Cumhuriyetinde kadınların durumlarına ve haklarını nasıl kazandıklarına bakacak olursak; varolan anayasa 'da kadınların ve erkeklerin ayrı görevlere sahip olduğu cinsiyet, sınıf, ırk, yada düşünceler nedeniyle lehte ve aleyhte ayrımcılık yapılmadığı belirtilmiştir.

Aile ve evlilik kurumu özel olarak devlet tarafından korunmaktadır.Aileyi ayakta tutmak için aile yardımları, konut yardımları, vergi ayrıcalıkları verilmiştir.Aile ve mal rejimi reformu nu gerçekleştiren ilk yasa olan 14 haziran 1971 yasası ve 1 Temmuz 1976 yasası evlilik ve özellikle boşanma konularında köklü reformlar yapmıştır (Tekeli, 1979:65) .

Bu reformlara göre ilke eşlerin eşitliğidir. Evlenecek çiftlerin taşıyacakları soyadı kendiliğinden ve zorunlu olarak kocanı soyadı olmaktan çıkmıştır.Eşler nikahı kıyan görevlinin önünde hangi soyadını seçeceklerine karar veririler.

Boşanmaya geldiğimizde, evliliğin başarısız olması yani eşler arası ilişkinin bozulmuş olması boşanmanın tek gerekçesidir.Boşanma talebi evlilik birliğinin bozulmasından sorumlu olan taraftan gelebilir. Boşanmayı reddeden tarafa haksızlık yapmamak ve çocukları korumak amacıyla çiftin durumunu yargıç inceleyerek tahminde bulunacaktır.Eşler en az üç yıl ayrı iseler evlilik başarısız sayılır.Çocukları ilgilendiren velayet kararı çocukların yaşamlarını göz önünde bulundurularak verilir. Eşlerden birinin vermiş olduğu nafaka ise boşanmaya yol açan nedenlerden bağımsız olarak değerlendirilecektir.Burada asıl dikkat esas eşin mal varlığı ile çocuğa bakıp bakamayacağıdır. Nafaka miktarı belirlenirken eşin ve çocukların yaşları sağlık durumları devlet yardımı ve ödenekleri eşlerin mesleki durumları göz önüne alınacaktır (Tekeli, 1982:67).

Kadınların mesleki olarak kazandıkları haklara geçecek olursak; Kadın maden ve yüksek fırınlarda çalışmak dışında eşiyle aynı meslekleri seçebilmiştir. Bütün mesleklere girme özgürlüğü vardır. Bir işte çalışmayan kadınlar emekli sandıklarına üye olarak hayatlarını garanti altına alabilirler.

Hamile olan bayanlara daha fazla önem verilmekte hamile bayanların işten çıkarılmalarını yasaklamışlardır..Doğumdan önce altı hafta doğumdan sonra sekiz hafta doğum izni almaktadırlar. Yasa bekar annenin nüfusuna geçirdiği çocuğu üzerinde babalık hakkını herhangi bir kısıtlamaya tabi olmadan kullanabilmesini öngörmüştür (Tekeli, 1979:68) .

Siyasal olarak haklarına baktığımızda belediye meclislerinde kadınların giderek sayısı artarken, kadın-erkek karışık kurulan derneklerde de giderek kadınların sayısı hızla artmıştır.

İtalyan kadınları ancak 20yy.'ın başında örgütlenmeye ve kadın hakları konusunda bilinçlenmeye başlamışlardır. Fakat İtalyan kadınları hiçbir zaman kendilerini bir güç olarak seslerini duyurmamışlardır.Katolik dini inançları sonucunda kamuoyu önüne çıkamamışlardır..İtalyan kadınlarının ses getirme eylemlerinden biri kilise çevresindeki hayır eylemleri olmuştur.

20yyın başlarında İtalya'nın toplumsal yapısında karışıklılar olmaya başlamıştır.. Ülkede karışık bir sosyal ve kültürel yapı oluşmaya başlamıştır Ülkenin genelinde büyük eşitsizlik ve adaletsizlik egemen olmuştur ve özellikle vergi uygulamalarındaki eşitsizlikle eğitim eşitsizliği sınıflar arasında mevcut olan mesafenin açılmasına neden olmuştur (Kadioğlu, 2005:174).

Bu dengesizlikten dolayı her yıl binlerce kişi başka ülkelere göç etmiştir. Birinci Dünya Savaşı sonrasında İtalya'da kadınlar bu kadar karışık bir ortamda kendi sorunlarını ortaya koymakta zorlanmışlardır..Varolan Katolik kralları liberal sistemi, modernizmi ve çağdaş düşünürleri karşısına alan bir çizgide ilerlemiştir..Katolik kilisesinin en önemli özelliklerinden birisi, onun her zaman kadınlara babaca bir yaklaşım içerisinde onları denetim altında tutmasını bilmesi, aileyi kutsallaştırarak bu ve benzeri diğer konularda en küçük bir ödün vermeye yanaşmamış olmasıydı (Kadioğlu, 2005:175).

Bu dönemde İtalyan kadınları resmi ve özel işyerlerinde çalışmamıştır..Ayrıca çocuklarının velisi olamamış aile meclisinden uzak tutulmuşlardır.Liberal sistemle Katolik kilisesi arasında zıtlıklar büyümüştür..Liberal sistem yalnız resmi nikahları geçerli sayarken Katolik kilisesi bu evliliği onaylamamıştır..Buna karşılık liberal hükümet de dini evlilik yapmış olan çiftlerden doğan çocukları meşru olarak kabul etmemiştir (Kadıoğlu, 2005:175) .

İtalyan kadınları kişisel kimlikleri bilinç aşamasını bir türü gerçekleştiriyor ve genellikle zaman zaman iki tarafa da yönelerek ama daha çok kilise ve tutucu partiler içinde siyasal ve sosyal etkinlikler yaparak kilisenin koruyucu gölgesi altında yaşamlarını sürdürüyorlardı (Kadıoğlu, 2005:176).

Yüzyılın başında ise, bir kesim kadın pratik feministler adı altında bir grup kurmuşlardır. Pratik feministler her türlü kitle politikası eylemine karşıydılar, vatandaşlık haklarını, aileye bağlılığı, ülkeye bağlılığı savunan bir görüş altındaydılar.İtalyan toplumunda modern kadınlar hemen dikkat çektiği için kadınlar düşüncelerini söylemekten çekiniyorlardı. Kadınların bu korkar tavırları yüzünden de liberaller onlara oy hakkı verilme yolundaki kararlılıklarını erteliyorlardı. Zaten kadınlara oy hakkı verilse bile kadınların oylarını tutucu partilere vereceklerini savunuyorlardı.

İtalya'da boşanma hakkı gibi haklarını kazanmadan önce kadınların eylemlerine bakacak olursak; Öncelikle İtalya'nın kendi kültürünün etkisiyle feminist hareketler diğer ülkelerdeki kadar ses getirmemiştir..Katolik geleneğine sıkı sıkı bağlı olan kadınlar aileden bağımsızlaşma düşüncesine farklı bakıyorlardı .

Feminist hareketlerin İtalya'daki temsilcileri, ise Dr. Maria Montessori, yetenekli romancı Mathilda Serao'dur.

1939-1945 savaşıdan sonra İtalya'da feminist hareketler güçlenmiş ve eşitsizliğe karşı savaş açılmıştır.. Kadın Kurtuluşu Hareketi geniş bir kitleye seslenmekteydi ve 1974'te düzenlediği eylemlerde kadınları hükümetin 1 Ekim 1970 tarihli boşanmayla ilgili yasayı geri alma kararına karşı çıkmaya boşanmanın serbest bırakılması için oy vermeye çağırdı (Tekeli, 1979:77). 1975'teki aile yasası ise 1975'te kabul edilen başka bir yasayla kökten değişmiştir.

Yeni İtalyan Medeni Kanunu günün koşullarına uygun hale getirilmiş ve evlenme yaşı 18 olmuştur. Şiddet ve ya hatalar nedeniyle evliliğin iptali ortak hayatı yaşanamaz kılabilen türden fiziki hastalığın olması, suç işlemeyi meslek haline getirmiş olma, nikahtan önce kocasından başka bir erkekten hamile kalmış olma bu hataların başlıcalarıdır.Eşler evliliğin yürütülmesi için ellerinden geleni yapmalıdırlar ve edinilmiş bütün mallar kadın-erkeğe aittir.

Boşanmaya karar verilebilmesi için ortak hayatı yaşanılmaz kılan nedenlerin bulunması ve bunların çocukların hayatına zarar vermesi halinde eşlerin üç yıl süreyle ayrı yaşamaları yasanın aradığı koşullardandır.

Evlilik dışı çocukların tanınması başka eşlerden olsalar bile ebeveynlere aynı sorumlulukları yükler ve evlilik dışı olan çocuk 16 yaşına geldiğinde eğer istiyorsa meşru ailenin üyesi olabilir. Böylece meşru ve meşru olmayan çocuklar anne ve babasının mirasından aynı miktarda pay alırlar.Eşlerden birinin ölümü durumunda hayatta kalan eş, tek çocuk varsa mirasın yarısını, iki ve daha fazla çocuk varsa üçte birini alır (tekeli, 1982:79). Eğer eşin varisi yoksa kalan eş mirasın tümünü alır.

1975 yasasıyla eşler arasında yeni örf ve adetler sayesinde bir denge oluştu ve geçmişteki baba otoritesi ortadan kalkmış olmuştur.

Çalışan kadının hukuk açısından korunması Çalışma alanında kadın ve erkekler arası Fırsat Eşitliği Yasasına dayanır. Bu yasayla kadınlar erkeklerle aynı ücrete sahip olabildiler. İşyerlerinin feminasyonu artmıştır. 6 şehrin belediye başkanı ve iki bölgenin başkanları kadınlar olmuştur.

Senegal'de kadın hakları aile hukukunun temellenmesiyle başlar.1972'de kabul edilen medeni kanunla beraber Farklı kültürden sentezleri birleştirecek bir medeni kanun kabul edilmiş olmuştur..Bu bölgede İslam'ın, Hıristiyanlığın ve animistliğin derin izleri vardır. Yeni kabul edilen kanunla bütün dinlere saygı en önemli yasadır.Evlilik bu yasaya göre iki şekilde olur:

- 1- Geleneksel evlilik
- 2- Nikah kıyılarak olan modern evlilik

Senegal'de dinlerden bağımsız 68 gelenek ve görenek vardır Evlenmek isteyen çiftler nikah memuruna talepte bulunurlar ve nikah kıyılabilmesi için evlenmek isteyen kadın mutlaka nikahta bulunması gerekmektedir.Evlilik sözleşmesi yapıldıktan sonra evlilik cüzdanı kocaya verilir ve kadın evlilik sözleşmesinin bir özetini alır.

Nikah kıyılarak yapılan evlilikte ise nikah memurunun önüne bizzat gidilerek evlilik ahdi gerçekleştirilir.Seçilen evlilik biçimi ne olursa olsun, buna yalnız eşler karar verebilir. Eğer eşlerden biri diğerinin isteğini, i kabul etmezse evlilik gerçekleşmez.

Fakat modern uygarlık 1960 ve 1988 yılında uyguladığı yeni bir çok yasaya rağmen atalardan kalma bazı kuralları hala kadınlar için değiştirememiştir. Halen Afrika'da kadınlar sünnet(klitorisini köreltilmesi) ve göğüslerinin güzel görünmesi için buluğu çağından itibaren göğüslerini sarkıtmak gibi bazı barbarca davranışlarda bulunmaktadırlar.

Çin'de kadın haklarının tarihine bakacak olursak; Çin Anayasası 53. Md.şöyle der: " Kadın siyaset ekonomi kültür ve aile hayatının her alanında erkekle aynı haklara sahiptir.Kadın ve erkek eşit işe eşit ücret alır."Çin 'de kadınlar siyasal, ekonomik, din ve evlilik kurumları üzerinden feminist söylemlerine ivme kazandırmış ve böylece bazı haklar elde etmişlerdir.

Çin Devrimini ikinci yılında 1950'li yılların başında evlilik yasası yenilenmiştir..Daha önceden oluşmuş olan satın alma yoluyla evlilik değiştirilerek eşlerin evliliği özgürleştirilmiştir.Yasalara göre evlilik tekeşlidir.Fakat geleneklerden gelen kadını para karşılığı erkeğe vererek geleneğiyle başa çıkamayan feministler en som olarak Kadınlar Federasyonu kurarak yeni yasalara direnenleri mahkeme önünde yargılatma yönüne başvurmuşlardır.1982 Anayasası ve 1956'da çıkan bir yasaya göre doğumların sınırlandırılması gerek kadınlar gerekse erkekler üzerinde sıkı bir denetim sağlanarak uygulanmaya çalışılmıştır.Doğum kontrolü ve kürtaj yasallaştırılmıştır.Eşitlikçi olunamayan bir ülkede kadınların özel hayatları için yapılabilecekler ancak bunlar olmuştur.

Kadının çalışma hayatında ise; işe lamada kadın ve erkek arasında eşitlik vardır.Yeni yasa bunu sağlamıştır. Eskiden fabrikalarda bir erkeğe karşı iki kadınla işçilerini değiş-tokuş ederken yeni yasayla eşitlik sağlanmış olmuştur.

Görüldüğü gibi 20.yüzyılın başlarından beri çeşitli devletlerdeki kadın hareketleri, hükümetlerin ve kamuoyunun karşı koymasına rağmen farklı alanlarda seslerini duyurmuşlardır.Kadın-erkeklerin belirli bir eşitliğe gelebilmesi için mücadele veren kadınlar halen kararlı mücadelelerini sürdürmektedirler.

3.1.4.2. Türkiye'de Feminizm'in Tarihçesi

Türkiye Cumhuriyetindeki kadının yeri ve feminizm üzerindeki görüşleri belirtmeden önce Osmanlı İmparatorluğunda Türk –Osmanlı kadınına incelemek istemekteyim. Osmanlı İmparatorluğundaki sisteme kadın unsuru üzerinden değil de birey üzerinden inceleyecek olursak; bireyin Osmanlı İmparatorluğunda bireyle hukuk arasındaki ilişki Tanzimat'a kadar şeriat düzeni oluşturulmuştur. Osmanlı İmparatorluğu tarih boyunca teokratik özelliğini korumuş, medresede yetişen kişilerle beraber hukuk sistemini direkt olarak fıkıhla yönetmiştir. Ancak dinsel kuralların tanrısal bir otorite tarafından konulmuş olmaları yüzünden bir değişmezlik özelliği taşımaları toplumların gelişme süreci içinde doğan yeni ihtiyaçların karşılanmasında ve beliren yeni ilişkilerin düzenlenmesinde yetersiz kalmalarına yol açmıştır (Altındal, 1991:76).

Osmanlı İmparatorluğunun ikili yapısı, yani bir yandan hür bir yandan ise sömürülen insan sınıfına dâhil olması bireylerin giderek anomiyeye sürüklemiştir. Dışarıdan sağlam ve güçlü devlet izlenimi veren Osmanlı İmparatorluğunda bireyler ise sürekli yaşanan kargaşadan dolayı endişe duymaktadırlar. Temelinde endişe ve tedirginlik olan Osmanlı toplumunda kadınların durumuna bakacak olursak; ilk olarak sosyo-ekonomik olarak onları değerlendirmeye çalışalım. Gözle görülen bir gerçek alt yapıyı oluşturan kadınlarla üst yapıyı oluşturan kadınlar arasında ayrımcılığın olmasıdır. Alt yapı kadınlarının etkilendiği birçok (sosyal ve dinsel) hükümden, üst yapının yani Saray ve çevresinin kadınlarının etkilenmemiş olması bu ayrımcılığın ilk ve en belirgin kanıtıdır (Altındal, 1991:81). Ayrıca Batıdan etkilenen kadınların yaşayışıyla beraber köylü kadınla saray kadını arasında uçurum giderek artmıştır.

Osmanlı devletinin kuruluşundan bir yüzyıl kadar sonra artık devlet kendi kültürünü oluşturmaya başlamıştır. Fakat İslam unsurlarıyla ters düşen bu kültürel oluşum saray çevresinin kadınlarıyla alt yapı kadınları arasında davranış ve düşünüş olarak farklılığa sebep olmuştur. Diğer yandan Saray kadınları rahat içerisindeyken 19.yüzyılın ortalarına kadar alt yapı kadının gündüz tarlada gece evde çalışması da iki farklı

yapıdaki kadın profilini ortaya çıkarmıştır. Alt yapı kadını yüzyıllar süren bu dönemde zihinsel hiçbir ürün vermemiştir. Erkeklerin kadınlar üzerine yükledikleri bu sorumluluklar yüzünden kadınlar bir sömürülmüşlerdir. Temelde ise bu sömürünün tek sorumlusu Osmanlı İmparatorluğunun düzenidir. Düzen bu insanları madden ve manen sömürebilmek için onları hep belli bir toplumsal, siyasal, ekonomik, kültürel düzeyde tutmuş –aydınlanmaya yönelik yâda bağınazlığa karşı çıkıcı her türlü girişimi ve hareketi engellemiş, bazı hallerde de biraz da gözdağı olsun gibilerden son derece kanlı biçimde bastırmışlardır.

Osmanlı kadını denilince tarihte haremler ilk olarak akla gelir. Haremler Osmanlı İmparatorluğunda XV. yüzyılda başlamıştır. Harem Osmanlılardan önce Kadim toplumlardan beri, Emevilerde, Abbasilerde, İran'da ve Bizans'ta da vardır (Altındal, 1991:84). Osmanlı devletinde harem olayı vezirlerin ve paşaların konaklarında uygulanmaya başlanmıştır. Poligamide bu şekilde yayılmaya başlamıştır. Harem'e para ile satılmış köleler, cariyeler, sultanlar, çalgıcılar, oyuncu kadınlar dâhildir. Halkın arasındaki anlayışa göre bir evin erkeklerinin Harem'deki kadınlara göz koyması günah ve haramken, Padişah için haremdeki kadınların hepsi helaldir (Altındal, 1991:85).

Saray çevresi İslamiyet'te görülen pek çok yasağa uymamıştır. Bunun sonucunda ise alt yapıyı oluşturan kadınların görevi Sabahtan akşama kadar çalışmakken saray kadının görevi ise; yeni masraflar ortaya çıkarmak ve bol bol gezmektir.

Diğer yandan bakacak olursak; Saray kadını etnik ve toplumsal gelişim nedeniyle Türk halk kadınından ayrı tutulmuştur. Bu kadınların tümü kültürel olarak ne Osmanlı ne de Türk'türler. Duygu ve düşünceleri farklıdır. Osmanlılaştırılmış bu kadınların çoğu köken itibariyle farklıdır. Zaten çoğu Osmanlı hatunu devlet adamlarıyla evlenen cariyeler oldukları için Osmanlı İmparatorluğunda bir aristokrasiden de bahsetmemiz söz konusu değildir.

Osmanlı Devletinde ilk üç yüzyıl pek etkili olmayan kadınlar 16.yüzyıldan itibaren Hasekilerin devlet yönetiminde etkili olmuşlardır. Fakat saray kadınlar bu kadar etkili olurken köylü kadınlar Osmanlı toplumunu en geriden izleyen sınıf olmuştur. Düşünsel faaliyetleri her bakımdan engellenmiş ve geri bırakılmış yolunu bulamamış çaresiz kadındır köylü kadın akıllı celinmiş ve düşünce ve yapma mekanizması bir sürü uydurmacayla biçimlendirilmiş olan kadın budur (Altındal, 1991:91).Bu kadınlar zaman

zaman Osmanlı, zaman zaman Müslüman –Osmanlı yâda Türk-Müslüman gibi davranmışlardır. Toplumsal ve kültürel alanda hiç söz sahibi olamamışlardır. Köylü kadında kültürel düzeyde hiçbir katkıda bulunmamıştır. Köylü kadını her türlü eğitim ve öğretimden yoksun bırakılmışken, Saraylı ve bey –paşa karıları ve kızları Osmanlı düzeninin kendilerine sağladığı her türlü öğrenim olanağından yararlanmışlardır (Altındal, 1991:94) .Bu olanaklardan yararlanan kadınlar ileriki yıllarda imarethaneler, vakıflar, kütüphaneler yaptırmışlardır.

Osmanlı devletinin siyasal, ekonomik ve sosyal özelliklerini ortaya koyacak olursak; kadınların haklarını kazanmasını da bu süreçlerin olduğu Tanzimat, 2. Meşruiyet ve Cumhuriyet dönemleriyle açıklayabiliriz. Osmanlı'da ilk kadın hareketlerinin 19.yüzyılda başladığını söyleye biriz. Türk kadınlarının yüzyıllardır süren toplumsal, ekonomik, politik ve kültürel baskılardan kurtarılmaya başlanması, Batı dünyasındaki sosyal çalkantı ve değişimlerin etkisiyle Sarayın ve çevresinin içte ve dışta uğradığı yenilgiler sayesinde olmuştur (Altındal, 1991:101).

Osmanlı çevresinde ise; bu kadın haklarının kazanılmasına en çok destek veren elit çevresidir. Tanzimatla beraber kadın meselesi başlı başına bir konu olarak ele alınmıştır. İstanbul'daki birçok ebe okulun açılması, öğretmen okullarının açılması, kılık kıyafetlerde hoşgörülük gibi değişiklikler bu dönemde ortaya çıkmıştır. Batıdaki feminist hareketlerin etkisiyle Türk kadınlarının çeşitli mesleklere girmesi de bu dönemde ortaya çıkmıştır.

Tanzimat sonrasında ise Türk kadının gelişimini şöyle açıklayabiliriz; Bu dönemde Reşit Paşanın katkılarıyla ilk sanat okulları açılmış, kız çocuklarının okutulması için uygulamalar oluşturulmuştur. Tanzimat sonrasında Kadın haklarını savunan Terakki Gazetesi kadın okullarından gelen yazıları yayınlamış, Batı'daki feminist hareketler hakkında sıkça yayınlarında bilgi vermiştir. Terakkiden sonra Vakıf, Şüküfezar, İnsaniyet, Ayine, Parça Bohçası, Aile gibi çıkarılmış bir takım gazete ve dergiler vardır (Altındal, 1991:104).

1880'lerde kadınlara toplumda ve eğitimde somut olanakları sağlayan ve destek veren ise Sultan Abdülhamit'tir. Sultan Abdülhamit kadın statüsü ve ekonomik yaşamdaki yerleri konusunda onlara destek vermiş, kadın haklarını ön plana çıkarmıştır.

2.Meşruiyetle beraber Kadın hakları olayında bir hızlanma yaşanmıştır. Bu dönemde kadınların sosyal hizmetler konusunda da girişimler olmuştur. Yine Meşrutiyet döneminde birçok ilde kız sanayi okulları açılmıştır, birçok dernek kurulmuştur.1917–1918 de İstanbul'da dört kız lisesi varken 1922 ise İzmir ve Ankara'da da iki kız lisesi daha kurulmuştur. Tazimatla Kurtuluş Savaşına kadar süren dönemde yapılan yenilikler kadınlara erkeği aynı haklar düzeyine çıkarabilmek içindir. Elit tabakası kadınları desteklemektedir. Bu destekleme on temel etkenden dolayı olmuştur; (Altındal, 1991:109–110).

- Batıdaki ve Amerika'daki yeni düzen anlayışı böyle öngördüğü için ister istemez desteklemek zorunda kalmak,
- Yurt dışına yapılan hem ziyaret hem ticaret gezilerinde edinilen izlenimlerle oluşan körü körüne hayranlık duygusuyla benimseyip, desteklemek
- Aman asrileşim telaşıyla ucuz tarafından kopya çekerek desteklemek,
- Uğranılan savaş yenilgileri bu elite içindekilerde oluşan Osmanlılık kompleksi nedeniyle Batılılara küçük düşmemek için desteklemek,
- Yüzyıllarca süzmüş dinsel baskı ve bunalımlarla kendi düzenlerine ters düştükleri için Batıcılık Olayına sığınarak dinsel ve cinsel rahatlığa kavuşabilmek umudu ve amacıyla desteklemek,
- Saray ve çevresinin yüzyıllar sürmüş ve genellikle kendinden yana yontulmuş her türlü buyrukçuluğuna karşı çıkmış olup üstteki bu sınıfı madden geçebilmek ve kendini onlara kabul ettirebilmek için desteklemek,
- Kendi elitine yeni bir kültür yeni duyuş, düşünüş biçimleri uydurabilmek eğilimini bazen bilinçli bazen duygusal alıntlarıyla desteklemek,
- Kendi elite içinde diğerlerinden geri kalmamak için desteklemek,
- Batıda öğrenim görmüş evlatlarının teşvik ve etkisiyle desteklemek,
- Ve en önemlisi kapitalizmin temel iktisadi ve siyasal önerilerini öğrenmiş olmakla desteklemek

Özetleyecek olursak Cumhuriyet dönemine kadar kadın hakları Batıdaki ve Amerika'daki modellerinden saptırılmadan savunulmuştur.

Cumhuriyet döneminde Türk kadınının inceleyecek olursak; 1.Dünya Savaşı sonrasında aydınların bir kısmı yurda amerikan mandası bazıları da İngiliz mandası istemektedirler. Türkiye'yi yabancı bir ülkenin mandası yapmak için can atanlar birbiriyle yarışırken kadın hakları konusunda birlik içindedirler. Kadının özgürlüğünü savunan gruplar bunun iktisadi ve ekonomik olarak zorunlu olduğunu savunmuşlardır. Türkiye'de Kadın hakları olayı zaman zaman manipüle edilmiştir.1923–1938 yılları arasında ise Türk kadını artık kendisine yeni bir düzen oluşturmuştur. Kendisine kamusal yönetimde ortaklık, okuyup yazma, seçicilik çağına uyum düşünme gibi haklar tanımıştır.

1926 yılında kadına geniş haklar sağlayan medeni kanun oybirliği ile kabul edilmiştir. Bu kanun ile birlikte çok eslilik ortadan kalkmış, kız-erkek çocuk eşitliği olmuş kadınlara da boşanma hakkı verilmiştir. Türkçülük akımının da etkisiyle kadınlara siyasi haklar tanınmıştır. Türkiye Cumhuriyeti kadınlara ilk siyasi hakkı belediye seçimleriyle vermiştir. Atatürk'ün sağlığı sırasında kadın hakları engel olarak kentliler kesiminde demokratik devrimciler doğrultusunda gelişim kaydetmiştir. Atatürk'ün istediğinin tam aksine kentli kadınlar siyasal ve ekonomik sorunlardan bir haber olarak günlerini geçirmişlerdir. Kadınların siyasete girerken Batıya dönük iç ve dış siyaseti değiştiremeyeceği demokratik atılım görüntüsü içereceği düşünülmüştür.

Cumhuriyetle birlikte aydın ve kadınlara önemli görevler düşmekteydi. Cumhuriyetle birlikte 3 proje gündeme gelmeye başladı ve büyük ölçüde de çözümlendi; uygun bir ulusal kimlik oluşturmak, çağdaş toplumlar ailesinde yer almaya müsait siyasal bir yapı belirlemek ve modernleşme yolundaki adımları hızlandırmak için gerekli adımları atmak (Çaha, 1996:107).

Üst yapısal düzeydeki düşüncelerin kalıcılığını sağlamak için dinsel değerlere ikame etmek için yeni değerler ortaya koymak düşüncesiyle bir dizi reformlar yapılmıştır. Kadın konusuyla ilgili reformlar çağdaş medeniyetler düzeyine çıkmak için yapılmıştır. Kadınlar da bu ideolojinin taşıyıcıları olmuşlardır. Kadın konusundaki tutumlar ve reformlar eski düzenin yıkılmasının en önemli göstergesi sayılırken bu konuda atılan adımlar çok daha başarılı olmuştur. Kadınlar alanında yapılan reformlar batılılaşma idealinin bir aracıyken İslam geleneğinden kopuşun da bir göstergesidir. Kemalizm'le

birlikte kadınlar kamusal hayatla bütünleşmişlerdir. Bu dönemde kadınlar mahrem çemberlerini kırıp batılı değerler etkisi altına girmişlerdir. Kemalizm'in bütün birimleriyle ve yapmış olduğu devrimleriyle istediği en önemli hedef muasır medeniyetler seviyesine ulaşmak yani batılılaşmaktır (Emin, 1995:79).

Feminizm devlet eliyle bu dönemde yürütülmüş batılılaşma projesi feminizmle karşı karşıya gelmiştir. Çünkü Kemalist rejim kendini islamdan kurtarmak ve batılılaşmak uğruna bir defa daha kadını kullanmış ve kadın haklarını ihlal etmiştir (Emin, 1995:80).

Cumhuriyetin kurulmasıyla beraber Türk kadınları iki alanda yeni haklar elde etmiş oldular. Bunlar seçme ve seçilme hakkıyla gelen siyasal haklar ve medeni kanunla gelen sosyal haklardır. Medeni kanun un Türk kadınına verdiği hakları şu şekilde özetlemek mümkündür: çok evliliğin yasaklanması, kadına boşanma hakkının verilmesi, mirasta erkekle eşit kılınması, evlilik yaşının sınırlandırılması, mahkemede erkekle eşit muamele hakkına sahip olması ve nihayet evliliğin bir memurun nezaretinde resmi boyut kazanması (Çaha, 1996:111).

Fakat medeni kanun gerçekte kadınlara erkeğe eşit haklar getirmemiştir. Kadınların aleyhine olan maddelerin bazıları şunlardır: erkeğin evin reisi sıfatıyla aile birliğini temsil etmesi, kadının çalışmasını kocanın iznine bağlanması, ailenin yerleşeceği evin aile reisi olan erkek tarafından belirlenmesi, çocukların velayetinin babada kalması, kadının ailesinin ve çocuklarının bakımından sorumlu tutulması ve ancak kadının aile gelirine katkıda bulunmak amacıyla çalışma yaşamına girebilmesi (Çaha, 1996:112). Kadınlara verilen seçme ve seçilme hakkıyla beraber Kemalizm savunan ideologların çoğunu feminizmi içeren bir ideoloji yapmakla bütünleştirdiler. Bundan dolayı Türkiye'de feminist kimlikle ortaya çıkan bazı kadınlar Türkiye'deki örneklerden hareket ederek bir devlet feminizmi kavramı geliştirdiler.

Batıda devlet feminizmi kadınların lehine uygulamaları ifade ederken Türkiye'de ise kadın konusunda yapılan uygulamalar yerine devletin ortaya koyduğu projelerin gerçekleşmesi amacını güder. Kadınlara cumhuriyetçi devrimi yüklemeye uygun hale getiren iki neden vardır.

Bunlardan birincisi Tazimatla başlayan modernleşme sürecindeki kadınların bir sosyal grup oluşturmaları, ikincisi ise feminist olanların Osmanlı hükümetine karşı bir tavırla

geleneksel rollerini sürdüren kadınları tartışan grup olmalarıdır. Cumhuriyet döneminde kadınlara oy hakkı verilmesiyle beraber kadın hareketi içinde yer alan feminist kadınlar cumhuriyet rejimi karşısında da bir muhalefet kimliği oluşturmuşlardır.

Bu dönemde feminist kadınlar medeni kanunla kendilerine verilen hakları yeterli görmemişler ve başka siyasi haklar elde etmek için savaşmışlardır. 1950'li yıllarda ise Türkiye'de siyasal anlamda birçok yenilikler olmuştur. Bu dönemde cumhuriyetin sembolü olarak gösterilen kadınlar için hem olumsuz hem de olumlu yönde birçok gelişmeler olmuştur. Bu dönemde Türkiye'deki toplumsal farklılaşma, milliyetçilik ve sosyalizm ideolojilerinin arasındaki çatışmalar farklı sosyal grupların oluşmasına neden olmuştur.

Sosyalist gruplar Türkiye'de modernleşme söylemini vurgularken milliyetçiler ise ulus ve devlet söylemini savunuyorlardı. Bu dönemdeki farklılaşmaya rağmen 1950- 1980'li yıllar arasında sivil toplum yapılanmasına zemin teşkil eden çoğulculuk görüntüsü ortaya çıkmıştır. Bu çoğulcu görüntünün arkasında kadınlar yer almaktadır.

1950'li yıllardan sonra Türk kadını ekonomik yaşam içinde önemli mesafeler kat etti. 1985 yılında çalışan kadınların oranı tarımda yaklaşık yüzde 53, sanayide 13 ve hizmet sektöründe 8 oranındaydı (Çaha, 1996:126). Kadınların ekonomik yaşamda aldıkları başarılar eğitim alanında da kendisini gösterir. Bu iki alana rağmen 1950'lerden sonra kadınlar siyasi alanda gerilemişlerdir. Çok partili sistemle beraber kadınlar siyasi yaşama girmemeyi tercih etmişlerdir. Türk kadınları birçok alanda modernleşse bile Türk kültüründeki gelenekselliğinden sıyrılamamıştır. Kamusal alana çıkan kadınların çoğu bile annelik ve ev kadınlığının uzantısında bu alanlarda başarılı olmuştur.

Modernleşme kadına eğitim ve ekonomik alanda özgürlük getirirken bazı problemlere de yol açmıştır. Bunlardan bazıları göç süreciyle gecekondü kadını kimliğinin ortaya çıkması medyada kadın imajının farklı görülmesi kadınların kamusal alanla özel alanda farklı yaşamalarıdır. Bu dönemde feminist düşünceler tamamen yok olmuş ve kadınlara özgü söylem ve politikalar görülmemiştir. Bu dönem sivil toplum unsuru olmaktan çıkan kadınlar sadece kendilerine ait hakları savundular, resmi ideolojiye karşı mücadele ettiler. Böylece yerli bir feminizm dalgası oluşturdular.

1980 sonrası dönemde ise bu çizginin tam tersine bir çizgide yoluna devam eden feminist hareketler küresel düzeyde söylemlere başlamışlardır. Düşünce hürriyeti, vicdan hürriyeti ve teşebbüs hürriyeti olarak üç başlık altında ortaya çıkan liberal katılımcı demokrasi her türlü fikri akımın gelişmesine ortam hazırlamıştır (Emin, 1995:82).

Bu dönemde devletten bağımsız olarak gelişen sanatçılar, gazeteciler ve politikacılardan oluşan bir grup kuruldu. Genellikle çalışan kadınların sorunlarıyla işe başlayan bu grup daha sonra feminist çalışmalar yapmışlardır. Kadın ekseninde bir sivil toplum söylemi ve oluşumu ortaya çıkartmışlardır. Bu da Kemalist ve sol çizgide devrime yol açan bir açılım ortaya çıkartmıştır.

Feminist kadınlar, 1970'lerin kendilerini aşan ve kuşatan Kemalist ve sol ideolojisine ' aseksüel' ve erkeksi görüntüyle hizmet eden kadın imajını aşarak kamusal alanda ' dişi' ve ' farklı' bir görüntü oluşturmanın politikasını geliştirdiler (Çaha, 1996;135).

Böylelikle kamusal alanda otonom olma mücadelesine girişen feminist kadınlar Türk siyasetinde ortaya çıkan dinsel, etnik, kültürel oluşumlara cinsiyet merkezli bir oluşum ilave ederek sivil toplum cephesine eklenmiş oldular. 1984'lü yıllarda feministler toplu eylemlere geçiş yaptılar. 1988'de sosyalist feminist Kaktüs Dergisi çıkmaya başladı (Emin, 1995:83).

Böylece Türkiye'de 1989 yılına kadar liberal feminizmden sosyalist feminizme kadar her alanda kadın hareketi oluşmuştur. Bu gelişmelerle birlikte feminist düşüncüyü yansıtan dergi, gazeteler yaygın hale gelmiş kadın dayanışma dernekleri kurulmuş feminist hafta sonu grupları oluşturulmuştur.

1970'lerde ortaya çıkan feminizm, bir sosyal hareket olarak fazla gelişmemiştir. Bunun nedeni ise Kemalizm İslam ve Türk solu olmuştur. Bu dönemde feminizmi engelleyen diğer yapısal faktörse kadınların erkeklere oranla az yer aldıkları eğitim kurumlarıdır.

1980'li yıllarda ise feminizm uyanış dönemine geçmiştir. 1980'li yıllarda ortaya çıkan şehirleşmeyle beraber mesleki açıdan farklılaşma nüfus yoğunlaşması feminizm için elverişli ortamı oluşturur. Liberal feminizm bu şekilde Türkiye'de doğmuştur. 1982 yılından sonra kadınlar görüşlerini kamuoyuna açıklama cesaretinde bulundular. Bu

dönemde feministler YAZKO tarafından yayınlanan haftalık somut dergisinde bir sayfa çıkartmaya başladılar (Çaha, 1996:145).

Bu sayfada yazan feminist kadınlar kadın günü, kadının geleneksel statüsü, kürtaj gibi konuları sorguluyorlardı. Bu dönemde feministler iyi anne iyi eş kalıplarını aşmışlardır. 1983 yılında danışma ve hizmet görevi yürüten kadın çevresi kuruldu. Bu kuruluş kadınlara psikolojik, sosyolojik anlamda hizmet verdi.

Üniversiteli genç kızların da katılımıyla feminizm bir hareket olarak yayılmaya aşlarken kadın konusu da kitapların araştırmaların dergilerin ve filmlerin konusu olmaya başladı (Çaha, 1996:146). Bu dönemde sinema literatürü kadın filmleri dönemi geçirdi. 'dağınık yatak', 'bir yudum sevgi', 'adı Vasfiye', 'kadının adı yok' gibi filmlerin ortak teması kendi kimliğinin farkına varan bir kadının toplumsal cinsiyet rollerini sorgulaması etrafında yoğunlaşmıştır (Çaha, 1996:146). 1989 yılında özel kanalların açılmasıyla beraber feminizm daha geniş platformlarda tartışılmıştır. Feminist hareketler 8 Mart 1985 dünya kadınlar günüyle kutlanmaya başlandı (Çaha, 1996:147). 1985'den itibaren feminist gruplar kendi aralarında ayrılmaya başladılar.

Türkiye'de feminizm ana kolu niteliğinde olan ve temelde kadının birey olarak özgürlüğü ve erkekle eşitliğini vurgulayan liberal feminizmdir (Çaha, 1996:148). 1984 yılında çıkarılan kadınca dergisi tarafından üstlenilen liberal feminizm 1985'li yıllarda çağdaş kadın gibi feminist dergilerle devam etti. Diğer yandan sosyalist feministler kadının kurtuluşu söylemini geliştirdiler. Liberal feminizm Türkiye'de bireyci bir insan olan kadın kimliği etrafında yoğunlaşmıştı. Liberal feministler erkekle eşitlik ve kadın özgürlüğü kavramları etrafında çalışmalar yapmışlardır. Liberal feministler için kamusal alanda çalışmak kadının özgürlüğünün gerekçesidir. Liberal feministler aile içi eşitlik erkeklerle aynı yetkilere sahip olmak istiyorlardı.

Kadınların kurtuluşunun kendi öz kimliklerini muhafaza edebildikleri bir aile modeli kurabilmeye olabileceğini savunmuşlardır. Türk kültüründeki erkek merkezli tanımlamalarla öteki olarak vurgulanan kadınların bireysel olarak ön plana geçmek için çalışmalar yapmışlardır. Liberal feministler böylece kadını sınırlayan tüm toplumsal sınırlamaları, normları, değerleri kırmanın gereğine ve kadını ilgilendiren konuların kadının kendi tercih ve beklentisiyle kendi tasarrufuna bırakılmasını öneriyorlar.

Liberal feministlerin savundukları diğer bir konu ise özgürlüktür. Bu grubun savunduğu özgürlük kavramı cinsel özgürlüğe referans olarak kullanılmaktadır. Liberal feministler evlilik dışında sınırsız bir cinsel özgürlük politikası güderken flört ilişkisini şiddetle savunurlar. Flört deneyiminden uzak duygularını tatmin etmeyen doyumsuz insanların toplumsal sapkınlığı meydana getirdiğini dile getiren liberaller flörtün mutlu bir toplum ortaya çıkardığını savunurlar. Bu feministlere gören kadınların yaşadığı tüm sınırlamaların biricik sebebi bekâret tabusudur (Çaha, 1996:153). Liberal feministler evlilik dışında bireylerin birbirleriyle rahatlıkla beraber olabileceğini savunmuşlardır.

Liberal feministler diğer bir yandan özel alanın devletin müdahalesinden kurtarmak isterler. Özel olanın kendilerine ait olduğunu savunan liberal feministler özel olan siyasaldır sloganıyla ortaya çıkan radikal feministleri de eleştirirler. Türk liberal feministleri kadın ve erkeğin yaşantılarında, değerlerinde, tercihlerinde özgür ve serbest oldukları bir liberal demokrasi projesi çizmişlerdir.

1990'lı yıllarda radikal feministler kadını erkeklerle eşit kılmaya çalışan liberal feministlerin tersine erkek merkezli değerlerden kadınları ayırma politikasına geçmişlerdir. Kadını kurtuluşu ancak kadınları erkek merkezli değerlerden kurtarıp kadınsı değerlere doğru bir dönüşüm sağlamakla mümkündür.

Radikal feministler kamusal kurumlarla kadınların bütünleşmesini kadının kurtuluşu projesine bir darbe olarak değerlendiriyorlar. Radikal feministlere göre ordu, bürokrasi ve polis erkeksi değerlerin temel alanlarını oluştururlar. Bu yüzden radikal feministler demokratik ve eşitlikçi değerleri reddederler. Radikal feministler kadınların kendisine dönmesini kendisini sevmesini ve bunları politik bir amaç haline getirmesini salık veriyorlar. Kadın bedenini referans noktası alan radikal feministler kadınlştırma söylemini hararetli biçimde vurgulayarak, Kemalizmlin cinsiyetsiz ve solun ' bacı' kadınlarıyla kendi aralarındaki tüm köprüleri atıyorlar (Çaha 1996;160).

Radikal feministler kadınlığı tanımaya çalışırken erkekliği yok etmeyi amaçlamak değil onları belli ölçüde şekillendirmeyi amaçlamaktadır. Radikal feministler kadınlar için fiziksellik, güzellik, cilve, nezaket gibi kadınsı şeyleri vurgularken sivil topluma dayanakta bulunurlar. Radikal feministler kadınların ortak özelliklerinden hareketle bir kimlik geliştirmekle sınırlı kalmıyor aynı zamanda toplumsal bazda bir bilinç oluşturmayı hedef alıyorlar. 1990 da ise Irakın Kuveytli işgaliyle Savaşa hayır Kadın

Platformunu oluşturan kadınlar, Kadınlar Savaşa Hayır Diyor Kampanyası düzenlediler.1992de bekâret kontrolünden korkan bir liseli bir gencin intihar etmesi üzerine kadınlar, bekâret kontrolüne karşı eylemler düzenlediler ve okul müdürü hakkında suç duyurusunda bulundular.(www.sosyaldemokrasi.org)

1986 yılında feminist kadınlar kadınlara karşı her tür ayrımcılığa karşı uluslararası sözleşmenin Türkiye'de yürürlüğe girmesi için bir imza kampanyası başlattılar.7000 imza toplayan kadınlar ayrıca İstanbul'da Ayrımcılığa Karşı Kadın Derneğini kurdular. Bu dernek ve eylemlerden sonra 1987 yılında ayrımcılığa karşı bir sözleşme hükümet tarafından imzalanmıştır.

1987 yılında sahneye çıkan sosyalist feministler ise sosyalistleri feminist yapmaya çalışırken feministleri de kadının kurtuluşu davası için sosyalizmin gereği konusunda ikna etmeye çalıştılar. Sosyalist feministler kadının erkeğe göre ikincil duruma düşüşü ve ezilişini temel alırlar. Özel alanla kamusal alan arasında ayırım yapan sosyalist feministler özel alana saldırarak liberal geleneğe karşı çıkmışlardır. Onlar kadının kurtuluşunu aileyi aşmak olduğunu savunurlar.

Sosyalist feministler aileyi parçalayıp kamusal alana dönüştürmeyi isterler. Fakat devletçi geleneğin baskın olduğu Türkiye gibi ülkelerde kamusal alan vatandaşlarını – tekçil- bir çizgiye getiren mekanizmalarla dopdoludur (Çaha, 1996:170). Yani ailenin yıkıldığı toplumlarda özgürlük ve kurtuluş beklemek çok zordur. Sosyalist feministler Türk kültüründe kurgulanmış olan cinsiyetçi çerçevede anlamını bulan erkek kadın ayırımını ortadan kaldırmakla kadınların kurtulmuş olabileceğini ileri sürerler.

Sosyalist feministler radikal feministlerin kadın değerlerini yüceltmesini eleştirirler. Sosyalist feministler toplumda yerleşik olan kadın imajının ezilmişliği de beraberinde getirmiş olduğunu da ileri sürerler. Kadının ezilmişliği her alanda olduğu için kadın dünyasının yüceltilmesinin bir politika olmayacağını savunurlar. Bu yüzden kadın değerleri yüceltileceğine erkek değerleri dönüştürülmelidir. Diğer yandan bu dönemde hem sol kesimden hem de İslami kesimden feminist gruplar bayağı eleştiri almıştır. Sol gruplardan gelen eleştiri genellikle feminizmin kapitalist temelli olması, Türk kültürünün ataerkil bir yapıya sahip olmasından dolayı feminizmin bu ülkede tam anlamıyla gelişemeyeceği noktasındadır.

İslami kesimden gelen yankılar ise türbanlı feministler denen bir gruptan ortaya çıkmıştır. Bu feminist grup 1980 sonrası feministlerin aksine 1935 sonrası feministlerle kadın konusunu tartışmışlardır. Bu feminist grup Ortodoks islamdan hareket ederek geleneklerle İslamın ana kaynakları arasında kadına bakışta bir ayrıma gitmişlerdir. Kadınların yaşadıkları problemlerin İslam'ın kendisinden değil geleneklerden kaynaklandığını savunurlar. Bu grup zaman gazetesinde bu savundukları düşünceleri geniş kitlelere yaymışlar daha sonra da Ayşe adlı bir dergi çıkarmışlardır. Onlar kadınların eve hapsedilmelerinin geleneksel olduğunu erkeklerin kamusal alanda kendilerini serbest bırakmaları gerektiğini savunmuşlardır. Bu grup 1980 ve sonrasındaki yıllarda liberal, sosyalist ve radikal feminist grupların savundukları cinsel özgürlük gibi konuları savunmamakla beraber örtüleriyle beraber farklı bir kimliğe bürünmüşlerdir. Sonradan İslamcı feminist diye adlandırılan bu grup hükümetin hiçbir şekilde giyimlerine karışmaması gerektiğini de savunmuşlardır.

Türkiye'de feminizmin yankıları 12 Eylül Harekâtıyla başlayan siyasal platformun Türkiye'yi kuşattığı bir dönemde ortaya çıkmış olan bir siyasal harekettir. Askeri harekâtın hâkim olduğu bir ortamda sivil topluma öncülük ederek gelişen feminist hareket devletin himayeci kolları arasında veya siyasal partilere angaje olarak gelişmemiş tersine devlet, siyasa parti gibi oluşumların koridorlarının dışında gelişmiştir (Çaha, 1996:186).

Bu yıllardaki farklı eylemlerden birisi ise kürtaj yasası üzerinedir. Kadınlar çocuk doğurup doğurmamanın kendilerine ait bir hak olduğunu savunarak kampanyalar başlatmış, sonunda feminizmin ilk somut etkisi kürtaj yasası ile görülmüştür. Bu yasa toplumsal talebin oluşturduğu bir konuda karar alınması açısından çok önemlidir. Kadınların hükümet arasındaki etkileri sonucunda 1991 yılından itibaren kadınlar vali ve kaymakam olma hakkını kazanmışlardır. Yine bu yıllarda medeni kanunda kadınları korumaya yönelik değişiklikler oluşturulmuştur. 1995 yılının Mayıs ayında gözaltında kaybedilen yakınlarını sorgulayan kayıpların son bulmasını, failerin yargılanmasını isteyen çoğu kadın olan kayıp zaman içinde Cumartesi Anneleri adını aldı ve her cumartesi Galatasaray'da toplanan bu grup polislerin baskılarına rağmen 1999 yılına kadar bu eylemlerini gerçekleştirmişlerdir. (www.sosylistdemokrasi.com)

1989 lü yıllarda ise Semra Özal siyasi ağırlığını da kullanarak Papatyalar adlı kadın grubunu kurmuştur. Çok sayıda bakan, milletvekili ve üst düzey yöneticinin eşinden oluşan Papatya ekibi Türk Kadını Güçlendirme Vakfı adı altında çalışmalarına devam etti (Çaha, 1996:199) .

Yine 80 sonrası partilerinden Refah Partisi çok büyük bir atılım yaparak başörtüsüz üniversite öğrencilerinin okumasına destek vermiştir. 2000 yılında 8 Marttan 8 Ekime kadar Dünya Kadın Yürüyüşü Kampanyası militarizme, savaşa, şiddete karşı örgütlendi. 2002 yılında Kurtuluşumuzu Örgütleyelim Kadın Konferansı düzenlendi.Sosyalist ve feminist, Türkiyeli ve Kürt kadınları bir araya getiren konferansta birçok konu tartışıldı.(www.sosyalistdemokrasi.com)

Türkiye'de her dönemde kadın eylemleri ve söylemleri görüldüğü gibi ortaya çıkmıştır. Gerek liberal gerek sosyalist gerekse radikal bir söylem içinde olunursa olunsun Türkiye'de feminizmi diğer ülkelerden ayıran bir takım özellikler mevcuttur. Bunlardan biri feministlerin kamusal alanı paylaşma idealidir. Bütün feminist gruplar kadının aşağılandığı özel alandan sıyrılarak kamusal alana taşınmak istemektedirler.

Diğer ayırt edici ortak özellik ise Türkiye'deki feminist grupların cinsel özgürlük söylemidir. Feminist kadınlar kurtuluş kavramını cinsel özgürlük için kullanmışlardır. Fakat batıdaki cinsel özgürlük söyleminin içinde geniş yer kapsayan lezbiyenlik ilişkileri Türk feministler ret ediyor. Diğer yandan Türk feminist grupların diğerlerinden ayrılan farklı özelliği seküler olmasıdır. Geleneksel İslami inansları tehlike olarak gören feministler kendilerini laik olarak tanımlamaktadırlar. Feministler kendilerini ancak laik bir platformda ifade edebileceklerini savunurlar. Bu ayırıcı özelliklerin temelinde Türk kadınlarının yaşadığı tarihsel deneyimler yatmaktadır. Türk kadınları Batıdan ayıran temel özelliklerin ayrışmasında Osmanlıdan kalan özel alan -kamusal alan ayrımıyla bunun yansıması olan kadınların cinsel meta olarak özel alana hapsedilmeleridir. Spesifik özellikleriyle feminizm Türkiye'de modernleşmenin bir parçası olarak kadınları kamusal alana taşımıştır.

Sonuç olarak kökleri Osmanlılara dayana feminist hareketler her dönemde farklı gruplar tarafından savunulmuştur. Fakat kadınların Türk toplumunda Yaşadıkları Kadınlık serüveni Batıdaki gibi sivil toplum etrafında değil devlet denetimi etrafında gündeme getirilmiştir. Kendine özgü özellikleriyle Türk toplumunda geniş yankılar uyandıran

feminist söylem eylemleri günümüzde de halen 8 MART çerçevesinde devam etmektedir.

3.1.5. Feminizme Eleştiriler

Feminist Eleştiri'de tıpkı feminizm gibi geniş kapsamda incelenebilir. Feminizmin her alanındaki incelemeler feminist eleştiri kapsamında da incelenebilir. Feminist eleştiri boyutunda kimi feministler Marksist eleştiriye, kimisi psikanalizi, kimisi yazara, kimisi okura dönük eleştiriye kendilerine örnek almışlardır. Bundan ötürü Feminist Eleştiri'nin hangi tür kuram altında incelenmesi gerektiği tartışma konusu haline gelmiştir.

Feminist hareketin edebiyat alanına kaydırılması sonucunda Feminist Eleştiri 1960'larda Amerika'da, İngiltere'de, Fransa'da toplumsal ve siyasal bir savaşım olarak yeniden canlandı. Ayrıca Amerika, Fransa ve İngiltere'de farklı sorunların vurgulandığını söyleyebiliriz. Amerika'da feminist yazınsal eleştiri daha çok üniversitelerde, kadın öğretim üyelerinin elinde gelişmiş ve kadının, okur ve yazar olarak yaşantısına eğilmiştir. Fransa'daki feministler ise yapısalcılıktan, Jacques Lacan'ın psikanaliz kuramından ve Jacques Derrida'dan yararlanarak daha soyut ve kuramsal çalışmalara yönelmişlerdir. (Moran, 1999:23). İngiltere'de ise feminist eleştiri sosyalizmle bağıntılı olarak yürümüştür.

Feminist edebiyata tarihine bakacak olursak; erkek yazarların yapıtlarında kadın okur gözüyle bakarak bu yapıtlarda sergilenen cinsel ideolojiyi saptamak ve bunları feminizm açısından eleştirisini yapmak önemlidir. Bu tür eleştirinin ilk örneklerini Simone de Beauvoir'u *La Deuxième Sexe* (1949) adlı yapıtında buluyoruz. Simone de Beauvoir Marksçı bir yaklaşımla ataerkil toplumu eleştirirken Stendhal, D.H. Lawrence, Montherlant, Clodel, Breton gibi erkek yazarlarda kadının konumunu da incelemiş ve bu kültürün içinde kadının dışlandığını, marjinal konuma itildiğini göstermiştir. (www.felsefeekibi.com) Okur olarak kadına yönelik eleştirilerde ise karşımıza Kate Millet' çıkmaktadır. .

Edebiyat yapıtlarındaki kadın karakterlere yönelik eleştirinin ortaya çıkardığı gerçeklerden biri de erkek yazarların yarattığı klişe iki karşıt tipin varlığıdır. *The Mad Woman in the Attic* adlı üç ciltlik yapıtın yazarları Sandra M. Gilbert ve Suzan Gubar bu konu üzerinde uzunca durur ve "evdeki melek" ile "canavar" adını verdikleri bu kuşe

uç tiplerin özelliklerini, kaynaklarını gösterirler. "Evdeki melek" tipi ataerkil toplumda erkeğin kafasında ideal olarak yaşattığı kadın tipidir ve erdemleri arasında namusluluk, alçakgönüllülük, uysallık, masumiyet başta gelenlerdir (Moran, 1999:52).

Ülkemizde de bu karakterlerden yazın dünyamızda izler vardır. Tanzimat'ın ilk romanlarında karşıt iki kadın tipi vardı. Kurban tipi masum, namuslu, yumuşak başlı, uysal ve kendini erkeğini mutlu etmeye adanmış genç kız ya da kadın olarak çizilmiştir romanlarda. Şemsettin Sami'nin "Taaşuk-ı Talüt ve Fıtnat" adlı romanının kahramanı Fıtnat, Namık Kemal'in "Intibah"ındaki Dilaşup, Ahmet Mithat'ın "Felütun Bey ile Raktm Efendi"sindeki Canan, Sa mi Paşazade Sezai'nin "Sergüzeşt"indeki Dilber, erkek ya zırların ideallerindeki melek huylu, güzel ve erkek ege menliğini severek kabullenmiş kadınlardır.(www.felsefeekibi.com)

Tanzimat romancılarının işlediği karşıt tip, ölümcül kadın ise, erkeğin egemen olduğu toplumda, otoriteye başkaldıran bağımsız kadını temsil ettiği için melek değil, bir şeytan olarak sunulur okura.

Yazara yönelik eleştirel bir bakış açısından yola çıkacak olursak; bu eleştiriyi de ikiye ayırımımız gerekecektir. Bunlardan birincisi edebiyat tarihindeki kadın yazarları incelerken ikinci bölümde yeni kadın söylemine dikkatleri çekmeliyiz. Yazara yönelik eleştirilerin ilk örneği Virginia Woolf tarafından ortaya çıkarılmıştır. XX. yüzyıl feminist eleştirisi ikili tarzda gelişti: Woolf ve Millet. Woolf'un elde ettiği en önemli kazanımlardan biri feminist gözle okunan edebiyatın ikili bir bakış açısı gerektirdiğini göstermekti (Humm, 2002; 18). Bu bağlamda bakacak olursak kadın yazarların ayrı bir geleneği oluşmuştur kendi içlerinde çünkü bu kadınlar zaman zaman tarihsel süreçte aynı baskılara maruz kalmışlardır. Kadınlar hakım kültür içinde kendi özellikleriyle her zaman bir alt kültür oluşturmuşlardır. Eserlerinde de ataerkil yaşama biçimine başkaldırırlar, savundukları değerler ön plana çıkmıştır. Woolf tan sonra Gilbert ve Guabar'da sanat içinde feminist söylemleriyle dikkat çekmişlerdir.

Bu iki yazar karşılaştıkları sorunları, yazarlığın bir erkek işi gibi görülmesini eleştirerek yapıtlarında bunlara yer vermişlerdir.

SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Özgürlük denilen kavram genel olarak tüm varlıklar için gereklidir.Doğa düzeni her birey için özgürlüğünü kısıtlamayacak biçimde verilmiştir. Bireyler yüzyıllar boyunca özgürlüklerine ulaşabilmek için çaba sarf etmişlerdir.Bazen seneler süren mücadeleler içine girmiş bazen de çaresizce özgürlüklerini ellerinden alanlara boyun eğmişlerdir.

Özgürlük bireyler açısından farklı yorumlansa da asıl olarak insan eylemlerinin akılcı bir şekilde kullanılması olarak ifade edilebilir. Bugün sokakta karşılaştığımız rasgele insanlara özgürlük size neyi ifade ediyor dediğimizde, herkesin farklı cevaplar verdiğini görürüz.Çünkü özgürlük soyut bir kavram olarak bireylerin şu anda ve geçmişte yaşadıklarıyla doğru orantılı da olarak farklı anlamlar içerebilir.

Yüzyıllar öncesinde bireyler özgürlüğün ne olduğunu bilmeden doğanın getirdiği şartlar altında yaşarken yerleşik hayata geçilmesiyle beraber topluluk haline gelen birey özgürlük denilen kavramın anlamını fark etmeye başlamıştır. Beraber yaşadıkları bireylere karşı sorumlulukları artan insanlar bencilliklerini ön plan çıkarttıkları andan itibaren doğal düzeni bozmaya başlamışlardır.Bu süreçte diğer insanları düzen kurmak için yazılı antlaşmalara, daha sonra bir kurum niteliği taşıyan devletin oluşmasına sebep olmuştur. Fakat giderek yerleşik hayatlarını sürdüren toplulukların oluşturdukları eğitim, siyaset, aile, din gibi kurumlar gerekse bireyin kendi içsel yaşamı bireylerin bağımsızlık olarak tanımladıkları özgürlüklerini kısıtlamaya başlamıştır.

Aile, din, siyaset gibi kurumlara bağlı olarak yaşayan insanlar yazılı ya da yazısız kurallara boyun eğmek zorunda kaldıkları için doğal olarak yapmak istedikleri davranışları kısıtlamışlardır.Diğer yandan vicdan ve sorumluluk, bazen sevgi gibi içsel duyguları yüzünden de özgürlükleri kısıtlanmıştır.Ve bireyler kendi özgürlüklerinin içten yada dıştan engellenmeye başladığını anladıklarında ise özgürlüklerini almak için bireysel yada toplumsal olarak çatışmalar yaşamıştır.

Özgürlük denilen soyut kavram halen üzerinde tartışılmaya devam eden bir olgudur. Bireylerin özgürlüğü, toplumların özgürlüğünü her zaman beraberinde getirir. Fakat toplumda bireylerin tepkilerini her zaman göz önünde tutmalıdır.Özgürlük bireysel olarak hangi ölçüde kendini bağımsız olarak gördüğüne göre değişmesidir. Bağımsızlığımızı kısıtlayıcı her şeyi özgürlüğümüzü kısıtlayıcı olarak görürken;

kişiliğimizi yansıtan her şeyi de özgürlük olarak tanımlamaktayız çoğu zaman.Fakat bu bazen özgürlüğün sınırlarının asılmasına da sebep olmaktadır.Bireysel bağımsızlığımız ne kadar fazla olursa olsun bizler toplumda yaşayan varlıklara olarak başkasının özgürlüğünü kısıtlayacak yada hayatını tehlikeye sokacak şeyleri uygulamamayız..

İnsanoğlu yaşamı boyunca kendisinde eksik olduğu fark ettiği şeylerin peşine düşmüştür.Eğer bağımsızlığı elinden alınmış özgürlüğü her hangi bir konuda kısıtlanmışsa bunu da almak için savaşımıştır. Ortaçağda bireysel kişisel özgürlüklerinden yoksundurlar.Bireylerin o dönemki yaşamına bakacak olursak; sabitlenmiş bir sosyal sınıfları vardır ve o sınıfa ait olan şeyleri yapmak zorunda kalmışlar o grubu temsilen giyinmek zorunda kalmışlardır.Bu da onların farklı bir kimlikte yaşamamı anlamına gelmektedir. Kilisenin ağır baskısı altında yaşayan Ortaçağ insanı hayatlarını kurallar etrafında yaşamışlardır. Bu yüzden bireysel özgürlüklerinin peşinde koşmuşlardır.

Reform döneminde ise; özgürlük denilen kavram hem çok önemli hem de bireyi güçsüzleştirici bir kavram olarak ortaya çıkmıştır. Özgürlüğü elinde olan bireyler şanslıyken özgürlüğü elinden alınan varlıklar karşısındakilere boyun eğmek zorunda kalmışlardır.14-15 yüzyıl itibariyle bireyler özgür düşüncelerini savunmaya başlamış hatta bu dönemde özgür düşünce siyasal olaylara damgasını vurmuştur. Yeniçağ döneminde ise; Hıristiyan düşüncesi terke dilerek akılcı düşünölmeye başlanmış Descartes'in akılcı bağlamından yola çıkanlar artık körü körüne bir şeyleri savunmanın yanlış olduğunu fark edip kuşku duymaya başlamışlardır. Özgürlük düşüncesiyle beraber gelen bu kuşkuculuk bireyleri aydınlık bir yol açmıştır.

Günümüzde ise hala en çok tartışılan kavramlardan biri özgürlüktür. Bireysel özgürlük, cinsler arası özgürlük, toplumsal özgürlük en çok konuşulan konular arasında gelir. Ülkemizde son yıllarda dikkatleri çeken ve en çok araştırma yapılan konulardan biri kadınların özgürlüğüdür. Bu kadar tartışılmasına rağmen halen kadınların dünyanın dört bir yanında farklı sorunları vardır.Farklı kültürler çerçevesinde yaşayan kadınlar kimi zaman açlıkla savaşmakta, kimi zaman sırf kadın olmalarından dolayı ayrımcılık görmekte, zaman zaman sadece cinsel meta olarak görölmekte, şiddete maruz kalmakta, iş yerlerinde ayrımcılığa boyu eğmektedirler.

18. yüzyıldan itibaren ortaya çıkan feminizm daha önceki dönemlerde Avrupa'da geniş yankılara uyandırırken son yıllarda ülkemizde de hak ettiği yeri almıştır. Günümüzde hemen hemen her yerde feminizm hareketi olarak nitelendirilen hareketler görülmektedir. Fakat bu sanıldığı gibi erkek karşıtlığı olarak görülmemelidir. Önceden belirttiğimiz gibi birey olarak özgürlüğün ne kadar önemli olduğunu ve toplum özgürlüğe de kapı açtığını belirtmiştik. Birey olarak özgürlük dendiğinde kadın yada erkek özgürlüğünden bahsediyoruz. Ama bu cinslerden herhangi birinin diğerinde fazla bir özgürlüğe sahip olduğunu ifade etmiyoruz.

Yerleşik hayata geçtiğimiz çağlarda matrilokal'a bir yaşama bağlı olarak kadınlar sadece aileleri üzerinde söz sahibiydiler. Otoriter tamamıyla kadın cinsine aitti. Fakat gelişen hayat şartları ilk olarak patrilokal aile tipini daha sonra da çekirdek aile tipini ortaya çıkardı. Özellikle bizim toplumumuzdan yola çıkacak olursak; giderek artan çekirdek aile profiline rağmen hale ataerkil aile tiplerinin izlerini taşıdığımız için bazı sorunlar yaşamaktayız. Kadınlar ekonomik özgürlüklerini ele alarak bir nebze de olsa bunların önüne geçmiştir fakat halen kadın geri planda yer almıştır. Feminizm denilen bu akım işte kadın ve erkeğin her alanda eşit haklara sahip olduğunu savunarak kadın özgürlüğünü korumaya çalışmaktadır. Feminizm mevcut olan bir çok varolan durumu sorgulayarak bunlara cevap aramalıdır. Kadınların haksız biçimde yoksun bırakıldıkları haklarını elinden almak için bu kadın hareketi dünyanın çeşitli yerlerinde ve Türkiye'de devam etmektedir. Tarihsel süreç içerisinde bireyden yola çıkarak kadınlara daha fazla sosyal haklar vermek isteyen liberal feministler, kadının ezilmesine şiddetle karşı çıkan ve toplumsal cinsiyetin önüne geçilmesi gerektiğini savunan radikal feministler, kadınların ekonomik özgürlüklerini ellerine alsalar bile ataerkil düzenin değişmeyeceğini savunan sosyalist feministlerin tek ortak noktası kadın ve erkeğin her alandaki haklarını eşit düzeye getirmektir.

Feminizmin Fransız İhtilali ile ortaya çıktığı Batı toplumunda, 19 yüzyıldan itibaren Kanada'dan başlayarak Fransa, İngiltere, SSCB, İtalya, İspanya, İngiltere, Almanya, Amerika, Çin, Senegal gibi ülkeler başta olmak üzere kadının farklı alanlarda ezilmesini engelleyecek eylemleri yine kadınlar gerçekleştirmişlerdir.

Gerek eylemleri, gerek söylemleri ile kendilerine yeni ufuklar açan kadınlar kendilerini koruyacak yasal haklarında çıkmasını sağlamışlardır. Türkiye'de ise Osmanlı

Devletinden başlayarak kadın zerinde erkekle eşitlenmesi için bir dizi çalışmalara yapılmıştır.O yllarda sadece erkeklerden ayrı tutulmaz kadınlar Kadın unsuru saray kadını ve halk kadını ayırımını yaşayan kadınlar haklarını kazanmak için savaşımlardır.

2.Meşruiyetle beraber kadın haklarının kazanılması açısından büyük hız yaşanmıştır. Bu dönemde kızların okuyla gitmesi sağlanmış, kadınlara basın özgürlüğü sağlanmıştır.Cumhuriyet döneminde ise 1926'dan itibaren kadına medeni kanunla beraber kadına geniş haklar sağlanmaya başlamıştır.Cumhuriyetin kurulmasıyla beraber kadınlara aydın görevler verilmiştir.1950'li yıllardan itibaren ekonomik yaşam içine giren kadınlara yine aynı dönemde siyasal haklar da sağlanmıştır.

Fakat kendilerini istedikleri yerde halen göremeyen kadınlar özellikle cinsiyet ayrımcılığına, erkeksi görüntüleriyle hizmet den kadın imajını aşmak için feminist bir politika geliştirmeye başladılar. 1970'lerde Kemalizm ve sol ideoloji tarafından fazla gelişmeyen feminizm akımı1980'li yıllarda asıl uyanış dönemini yaşamıştır.Bu dönemlerde kadınların haklarını savunmak için bir çok dernek kurmuş, her dönemde kadın eylemleri yapmış, kendi seslerini geniş halk kitlelerine duyurmuşlardır. Sonuç olarak kökleri farklı kesimlere dayanan feminist söylem çeşitli zamanlarda kadınların özgürlüğüne ışık tutmuştur.

Biz bu bağlamda feminist kadının özgür kadın olduğunu kabul edebiliriz. Çünkü feminist kadın demek çoğunluğun bildiği ve savunduğu gibi erkek karşıtlığı değil cinsiyet ayrımcılığına karşı çıkmaktır.Bireyler bağımsızlıklarını kısıtlayıcı her şey karşı olabilirler.

Kadınlarda özgürlüklerini kısıtlayacak bireye, topluma, kurumlara, sisteme, ideolojiye karşı olabilirler. Feminist kadınlar bu bağlamda kendilerini kısıtlayan özellikle cinsiyet ayrımı yaparak erkeklere üstün varlık haline getiren her türlü düşünceye karşı çıkmaktadır. Bu bağlamda feminist olarak kendi kimliğini yansıtan her bayan da bu düşüncelerin noktasında kendi fikirlerini savunmaktadır.Bu iki kavram arasında bağ olduğunu kabul ederek feminist kadın hareketinin bireylerin özgürlüklerini tam olarak kazanabilmeleri için bir fikir hareketi olduğunu düşünmekteyim.

KAYNAKÇA

- AKGÜR, Zeynep Gökçe(2001), "Kadın Konusuna Bakış Ve Jean Marie Guyau'nun Terbiye Ve Veraseti Üzerine", Sakarya Fen-Edebiyat Dergisi, Sakarya
- ALTINDAL, Aytunç(1995), Türkiye'de Kadın, Anahtar Yayınevi. Ankara
- ARON, Raymond(1995), Özgürlük Üzerine Deneme, Kesit Yayıncılık, İstanbul.
- AVCI, Ali(2002), Yeni Avustralya Okulu Ve Hanek, İstanbul.
- BARRETT, Michele(1995), Günümüzde Kadına Uygulanan Baskı Marksist Feminist Çözümlemede Sorunlar, Pencere Yayınları, İstanbul.
- BEAUVIVOUR De Sandra(1993), Yıkılmış Kadın, Birleşik Yayınları, İstanbul.
- BURY, John(1978), Düşünce Özgürlüğünün Tarihi, İstanbul.
- ÇAHA, Ömer(2001), Sivil Kadın, Vadi Yayınevi, İstanbul.
- ÇAKIR, Serpil ve Diğerleri(2002), Kadın Araştırmaları Yöntemi, Sel Yayıncılık, İstanbul.
- ÇETİN, Halis(2002), Liberalizmin Temel İlkeleri Kesit Yayıncılık, İstanbul
- DAVIDOFF, Leonane(2002), Feminist Tarih Yazılımlarında Sınıf Ve Cinsiyet, İletişim Yayınları, İstanbul.
- DEMİR, Zekiye(1997), Modern Ve Postmodern Feminizm, İz Yayıncılık, İstanbul.
- DESCARTES, Rene(1962), Metafizik Düşünceler, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- DEWEY, John(1962), Özgürlük Ve Kültür, Çan Yayınları, İstanbul.
- Doğu-Batı Dergisi(1990), Sayı :19 Yeni Düşünce Hareketleri, Felsefe Kültür Sanat Yayınları.
- EDİZ, Zerrin(1995), Kadınların Tarihine Giriş(Hititlerden Günümüze), Adım Yayınları, İstanbul.
- EMİN, Muhammet, (1995)" Feminizm Nedir?"TUDAV Yayınları, İstanbul

ENCLOPEDIA OF THE HOLY QUR'AN

FROMM, Eric(1993), Özgürlük Korkusu, Yaprak Yayınları, İstanbul.

GERAGHTY, Christine(1886), Kadınlar Ve Pembe Dizi, Afa Yayınları, İstanbul.

HACIKADİROĞLU, Vehbi(1992), Özgürlük Hukuku, Cem Yayınevi, İstanbul.

HAMİT, Halil(2001), İslamda Feminizm, Okumuş Yayınları, İstanbul.

HANÇERLİOĞLU, Orhan(1066), Başlangıçtan Günümüze Özgürlük Düşüncesi, Varlık Yayınevi, İstanbul.

HOOKS, Belle(2000), Feminizm Herkes İçin, Çitlembik Yayınları, Ankara.

İLYASOĞLU, Aynur(1993), Örtülü Kimlik, Metis Yayınları, İstanbul.

Kadın Hakları Cep Üniversitesi, (1991) İletişim Yayınları, İstanbul

KADIOĞLU, Süheyla(2004), 20.Yy Ve Kadın, Gri Yayınları, İstanbul.

Kaos Gl Dergisi(1997), İstanbul.

KAZIM, Safinaz(1990), Kadın Özgürlüğü, Denge Yayınları, İstanbul.

KELEŞ, Ahmet(2002), İslamcı Feminist Söylemin Hadiseleri Yorum Problemi, İslamiyet Vakfı Yayınları.

KOLANTAY, Aleksandra(2000), Toplumsal Gelişmede Kadının Konumu, İnter Yayınları, Ankara.

MANDEL, Ernest(1986), Marksizimin Tarihteki Yeri, Yazın Yayıncılık, İstanbul.

MARX, Karl(1970), Kömünist Manifestosu, Bilim ve Sosyalizm Yayınları, İstanbul.

MARX, Karl(1986), Marksizm Nedir?, Tasvir Neşriyatı Yayıncılık.

MAUBLANC, Rene(1968), Özgürlük Sorunları, Çan Yayınları, İstanbul.

Meydan Dergisi Şubat 1991

MİCHEL, Andre(1979), Feminizm Ve Kadın, Çeviri Yayınları, İstanbul

MİLL, Stuart(2004), Hürriyet Üstüne, Liberte Yayınları, İstanbul.

MORAN Berna, (1999), Feminist Kadınlar, İletişim Yayınları İstanbul 1999

NİHAN, Sevilay(1992), Marjinal Kadınlar, Altın Yayınları, İstanbul.

ORAL, Zeynep(1985), Kadın Olmak, Milliyet Yayınları, İstanbul.

ÖNER, Necati(1995), İnsan Hürriyeti, Vadi Yayınları, Ankara.

PLUMWOOD, Val(2004), Feminizm Ve Ekofeminizm, Metis Yayınları, İstanbul.

POSTER MARK, (1989) "Eleştirel Aile Kuramı"Vadi Yayınları, İstanbul

Psikoanalizm Ve Feminizm, (1992)Cep Üniversitesi Yayınları, İstanbul

RAMAZANOĞLU, Coroline(1998), Feminizm Ve Ezilmenin Çelişkileri, Pencere Yayınları, İstanbul 1998

RAYMON, Aron(1995), Özgürlük Üzerine Deneme, Kesit Yayıncılık, İstanbul

REED, Evelyn(1995), Kadın Özgürlüğünün Sorunları, Yazın Yayıncılık, İstanbul.

Sakarya Üniversitesi Fen-Edebiyat Dergisi(2001), Sayı 1-2

SEN, Amarta(1999), Özgürlükle Kalkınma, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Sınıf Bilinci Dergisi(1988), Sayı :2.

TEKELİ, Şirin(1982), Kadınlar Ve Siyasal Toplumsal Hayat, Birikim Yayınları, İstanbul.

TEKELİ, Şirin(1982), Türkiyede Feminist İdeolojinin Anlamı Ve Sınırları Üzerine, İstanbul.

UFUK, Ö(1989) Kadın Ve Marksizm, Öncü Kitabevi, İstanbul

UFUK, Uras(1993), İdeolojilerin Sonu Mu?, Sarmal Yayınevi, İstanbul1993

WEBER Alfred, Felsefe Tarihi, İstanbul 1949

Women Today Newspaper, 1975

WOODS Alan, "Sınıf Mücadelesi Ve Kadının Kurtuluşu"

www.felsefeekibi.com

www.ftk.com.

www.marksist.com

www.sosyalistdemokrasi.org

www.tdv.com

www.tihv.com.tr

www.wikipedia.com.tr

YILDIZ, Zerrin(1982), Kadınların Tarihine Giriş, Adım Yayınları, İstanbul.

ZETKİN Clara(1996), Kadın Sorunu Üzerine Seçme Yazılar, İnter Yayınları, İstanbul
1996

ÖZGEÇMİŞ

20.02.1981 Almanya –Hamburg doğumluyum. İlk, orta ve lise eğitimimi Kocaeli Gölcük-Değirmendere'de tamamladım. 1999 yılında Sakarya Üniversitesi Sosyoloji bölümünü kazandım ve lisans eğitimimi 2002 yılında üç senede başarı ile bitirdim.

2002 yılından beri çeşitli dersanelerde sürdürdüğüm felsefe grubu öğretmenliğime halen İstanbul-Kadıköy Sınav Dergisi Dershanesinde devam etmekteyim.